

BAKA ISTVÁN (1948 – 1995)

BALCSILLAGZAT

(Liszt Ferenc: Unstern, Sinistre. Disastro)

*Balcsillagom, te szárazon csikorgó
homokszem Isten fogai között,
hová rohansz a kristályhéju, forgó
szférákon át, mint földi üldözött,*

*kitől házat, hazát és anyanyelvet
elvettek, és körötte kürt rivall,
s mégis, mint víz alól, a mennyet
szippantja távesők nádszálaival*

*Balcsillagom, te égi eb, ki rügott
beléd, miféle ütlegek elől
loholsz, kilógó nyelvvel és behúzott
farokkal, s bár tetőled tündököl*

*a földi éj, a szégyened sugárzik
csak a sikátor-mindenségben, és
angyal röhög, felfegyverezve állig,
mögötted, s szárnya éles, mint a kés*

*Balcsillagom, szétszaggatott uszályod
vonszolva, véres öllel futsz tova,
akár egy égi Szűza meggyalázott,
zsoldos elé lökött menyasszonya,*

*s nincs menedék, a barbár palotában
dózsöl a gögös, parvenü görög...
Balcsillagom, lobogj az éjszakában,
gyalázatunk, akár a fény, örök*

EGYÜTT

IRODALOM * MŰVÉSZET * KULTÚRA

EGYÜTT

EGYÜTT 2014 / 3

2014
3

A MAGYAR ÍRÓSZÖVETSÉG KÁRPÁTALJAI
ÍRÓCSOPORTJÁNAK FOLYÓIRATA * XII. ÉVFOLYAM

EGYÜTT 2014/3

A Magyar Írószövetség Kárpátaljai Írócsoportjának folyóirata,
az 1965–1967 között Ungváron megjelent szamizdat jogutódja, újraindult 2002-ben

Felelős kiadó és lapigazgató: *Dupka György*

Szerkeszti a szerkesztőbizottság:

Elnök: *Vári Fábián László* (szépirodalom, kritika)

Szerkesztők:

Csordás László (olvasószerkesztő)

Zubánics László (tanulmány)

Fábián Zoltán (tipográfia)

Védnökök:

S. Benedek András alapító-főszerkesztő (1966–1967)

Pomogáts Béla irodalomtörténész

Tanácsadók:

Botlik József, Fodor Géza

BETHLEN GÁBOR
Alapkezelő Zrt.

nka

Nemzeti Kulturális Alap

MMA

MAGYAR
MŰVÉSZETI
AKADÉMIA

Megjelenik kéthavonta a Bethlen Gábor Alap,
a Magyar Művészeti Akadémia, a Nemzeti Kulturális Alap,
valamint a Magyar Értelmisségek Kárpátaljai Közössége
és a Kárpátaljai Magyar Művelődési Intézet támogatásával

A szerkesztőség címe:

Kárpátaljai Magyar Művelődési Intézet, Európa-Magyar Ház
90202 Beregszász, Széchenyi u. 59B. Telefon/fax: +380-3141-42815
e-mail: kmmi@swi.net.ua, egyutt.lap@gmail.com

Az Együtt irodalom-művészet-kultúra számai elektronikus változatban is olvashatóak
a KMMI honlapján: www.kmmi.org.ua

Szerkesztőségi fogadóórák: szerda: 13⁰⁰–16⁰⁰

A kiadó címe: Magyar Értelmisségek Kárpátaljai Közössége
88000 Ungvár, Babuskin tér 5A. Telefon/fax: +380-312-643737

Készült: Shark magánvállalkozás

Lapengedély száma: 3TN⁰188

A folyóiraton nyereség nem képződik

KRICI KONDÁS, ELALUDTÁL

Kri - ci kon - dás, el - a - lud - tál, el - ment a nyáj, itt ma - rad - tál.

Ac - ci szű - röm, ac - ci bal - tám, hadd men - jek a nyá - jam u - tán.

Mert le - vág - ják a ka - no - mat, ke - sely lá - bú jó - szá - go - mat.

Ki - csi, sző - ke, ki - csi bar - na, mer' le - vág a fé - nyes bal - ta.

*Krici kondás, elaludtál,
elment a nyáj, itt maradtál.
Acci szűröm, acci baltám,
hadd menjek a nyájam után.*

*Mert levágják a kanomat,
kesely lábú jószágomat.
Kicsi, szőke, kicsi barna,
mer' levág a fényes balta.*

Beregdeda, 1974.

Énekelte: Pallagi Mihály, sz.: 1889.

Gyűjtötte: Petrás Kálmán

TARTALOM

FINTA ÉVA: Három év telt..., Jönnek, Mikor szelídebb..., Odaítéltelek (versek)	2
OLÁH ANDRÁS: menetrend szerint, mégis, felébresztett hajnalok (versek)	6
CSORDÁS LÁSZLÓ: A tévútra vetődött sorsok fürkészője (Nagy Zoltán Mihály 65 éves)	8
BERTHA ZOLTÁN: A Sátán ellenében (A 65 éves Nagy Zoltán Mihály köszöntése)	10
CSEH SÁNDOR: Akácfák alatt (16.) (regényrészlet)	14
LŐRINCZ P. GABRIELLA: szívbaj, terv, temető (versek)	35
BAKOS KISS KÁROLY: Kirajzol, Ruhád, Nagypapád, Tárgyak (versek)	37
TÁRCZY ANDOR: Többet kaptam, Pillanatkép, Lepegyhüdt (versek)	39
BARTHA GUSZTÁV: JELENÉSEK (2. Azon a bizonyos hetedik napon) (egyfelvonásos)	41
SZÁRNYPRÓBA: NÉMETI ANETT: HAZAFELÉ (A város, A lámpák, Az út, Az otthon), Az ébredést nem ismerem (versek), Esti ének (próza)	47
AMBRUS FLÓRA: Kettesben önmagammal (próza)	52
T. ÁGOSTON LÁSZLÓ: Három asszony (novella)	55
VÁRI FÁBIÁN LÁSZLÓ: Már megint a régi (vers)	63
CSORDÁS LÁSZLÓ: Naplójegyzetek egy nagy történelmi eseményről (Benda Jenő: <i>A béke kálváriaútján. Egy újságíró naplója a párizsi békekonferenciáról</i>) (recenzió)	64
HORVÁTH LAJOS: Krími tatár kán választás Magyarországon 1683-ban (tanulmány)	69
BUJDOSÓ JÁNOS: A vallás és az egyház helyzete Kárpátalján Sztálin és Hruscsov idején a Vörös Zászló körzeti lap tükrében (tanulmány)	80
DUPKA GYÖRGY: Kárpátaljai kultúrkrónika, új könyvek	94

FINTA ÉVA

HÁROM ÉV TELT...

*Hogy holtodiglan lettem nélküled
és elmúlásodban is Így vagyok
az együttlétben csak kerestelek
és vártalak, hogy meglehesselek
nem értettem, hogy miért nem hagyod.*

*Halálodat nem fogta fel az ész
sután keringek képeid körül
miket vetíteni szoktam nélküled
arról, kiről hitem is képzelet
s kiben sötét távolság tömörül.*

*Pedig arcodban felfénylik a múlt
kiben magamat láttam meg veled
s kinek mosolyra fájdukt kék egét
búzavirágok hordták szertesztét
s virulva hordják ma is nélküled.*

*Minden olvad, múlik. És ittasul
a szív, megtelve léteddel csurig.
Elmentél lenni. Fegyvertelenebb
nem is lehettem volna nélküled
kitől a lét eltiltott rég úgyis.*

*Már három éve. Nem járok sírodhoz.
Nincs bennem kényszer, hogy keresselek.
Kőágyad mélyén, gyökerek tövében
ahol a férgeké már minden éden
úgysem találnám szebbik énedet.*

*A szemgolyó mögött, halánték táján
gyomrom görcsökbe rándult dúcain
térdem rogyásán, arcom merülésén
kelsz fel a Holddal, csillagokkal, és én
magamban hordozom tudásaim.*

2013. november 12.

JÖNNEK

*Jönnek megannyi tájon
táncban a haldokláson
végtelen fürgetegben
nem tudni, merre rettent
sorokban, hullámokban
akik szerettek egykor
kiket egykor szerettünk
egy volt velünk a vére
egy volt velünk a léte
jönnek tömött sorokban
bámulva lankadatlan.*

*Hízott halottat láttam
mosolygott rám az úton
bámulta karcsú lábam
mosolygott rám halottam
hízott halottat láttam.*

*Ki lennék én, ha mégis
valaki más lehetnék
kivel egy még a szívem
aki még emlékszik rám
akivel egy lehettem
ki lennék én, ha mégis...*

*Reggel tükörben látom
hogyan hatvan évem néz rám
nem érti arcom képét
megannyi változásom
mintha lehetnék nemrég
szépségben felvirágzó
mintha lehetnék nemrég
az még, aki már emlék.*

*Ültem valami álmon
elvitt valami szárnyon
láttatott, mikor láttam
háttal egy tűnt világban.*

*Jönne, ha tudna annyi
felejtésben lakni
házamba keveredne
ülne a kerevetre*

*tükörből rám vigyázna
asztalomról zabálna
inná teámat, kávé
elélne limonádén*

*de nem nyitom ki ajtóm
lógjon csak kint a kampón
morzsázzon madarakkal
nem lakhatom halottal.*

2013. december 18.

MIKOR SZELÍDEBB...

*Mikor szelídebb lettem
s a képet elfeledtem
háborgó égi tájat
viharban kiabáltat
eltűnt belőlem annyi
fájdalmas alkalomnyi
csendességet vigyázó
hiányodat csodáló
megközelítetlenség
mi mind itt várta vesz­tét
és várta virradásom
veled megszűnt halálom.*

2014. március 29.

ODAÍTÉLTELEK

(ISTVÁNNAK)

*odaítéltelek mint egy életműdíjat a sakáloknak
csörtettek mögötted várták erőd éterbe foszlását
s én ezen ítélet visszavonhatatlanságát ismerve nem ismerve
tétlen s tehetetlen vizsgálódtam önnön teherbírásomba zártan
vajon meddig még igen meddig nem adod meg magadat
vajon meddig még meddig tart ez a végeérhetetlen vánszorgás
vajon meddig még meddig és kivel kikkel összezártan
hiszen selymes burkából már az idő is kiesett
s Te is kiestél mint az érett gesztenye múltad foglalatából
és nem szabad sírnom mert odaítéltelek én is
akár egy életműdíjat csak nem az arra érdemeseknek
odaítéltelek akkor amikor elengedted a kezemet és a sorsomat
amikor kiejtetted kezedből gyermekeink sorsát
amikor elhullattad emlékeid vésztartalékait s benne magunkat
odaítéltelek a sakáloknak a hiénáknak vicsorgó senkiknek
mert nem tudtalak már megmenteni magadtól*

2014. április 26.

OLÁH ANDRÁS **menetrend szerint**

*az éjszakák a legrosszabbak
– hogy szorult beléd ennyi magány –
dideregsz a köszvényes bútorok között
hallod amint diólevélbe
csomagolja a teraszt a szél
vetkőzni tanulsz te is mint a fák
hogy újra meg újra szétszedd
és összerakd az életed
de lejárt bankkártya maradsz csupán
amit elnyel az éhes automata
gyógyszerek mérgezik álmodat
az utcán kóbor kutyák párzanak
ám te csak azzal törődsz
hogy miként mentsd át
magad a másnap reggelbe
ahol majd ismét megy minden
a megszokott menetrend szerint*

mégis

*szörnyeteggé lett az a reggel
s már csöppet sem mulatságos két
kérdés közt a folytonos áramszünet
eltanulható a csönd – s hogy a békesség
néha többet ér mint az igazság?
hogy lehattél ennyire hazug?
elloptad tőlem az arcodat
csak gipsz vagy és márvány
csak menny és kőpokol
mégis téged kereslek szakadatlanul
és tekintetünk a végtelenben egyszer majd összeér
pedig már rég háttal állunk egymásnak*

felébresztett hajnalok

*mostanában egyre többet beszél a múltról
a kísértések gyermekkoráról
s az idő lyukas markára bízta
a homályból előbillenő kusza képeket –
elmaradhatatlan mellénye alatt
a szív rásimul az ingre
már tudja: bármi megtörténhet
de semmitől sem kell tartani:
mióta legyőzte a benne burjánzó idegen sejteket
átlépte a félelem demarkációs vonalát
emlékek melege könnyíti bánatát
felébresztett hajnalok ünneplik
pihetollas kiscsibék
és árnyékot vető körtefák
s ha kint ingujjra vetkőzik a nyár
alattuk szereti átaludni a délutánt
szelek szárnyaira bízta élete minden kudarcát
a vitázó idő szerpentinje fut utána
s lassan átdideregnek belőle
az indexre tett álmok is*

A TÉVÚTRA VETŐDÖTT SORSOK FÜRKÉSZŐJE

(NAGY ZOLTÁN MIHÁLY 65 ÉVES)

Miközben ennek a jegyzetnek a megírására készülődtem, néhány percre eltűnődtem azon: mikor is találkoztam először Nagy Zoltán Mihály nevével? Majd eszembe jutott egy történet, mely azt igazolja, hogy előbb szembesültem az íróval és a neve körül kirajzolódó tisztelettel, mint a művekkel magukkal.

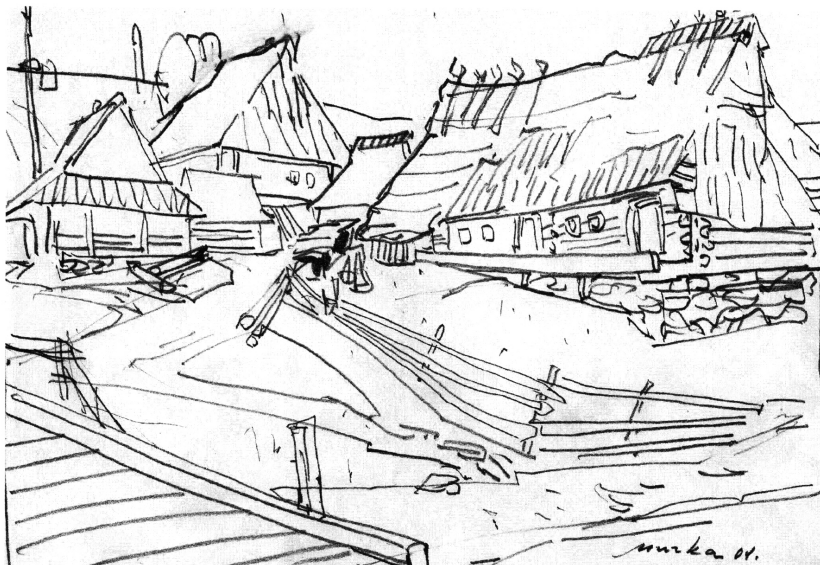
Akkoriban még ismert volt az Ungvár–Munkács vonalon vonatozók körében egy nehéz sorsú, azóta jobblétre szenderült eszenyi származású harmonikás férfi (becenevén: Figura), aki egyik vagonból a másikba tartva zenélt magyarul és oroszul egyaránt. Mikor elfáradt, leült valamelyik utas mellé, hogy megszámlolja azt a kis alamizsnát, amit számára dobtak félbevágott flakonból készült, harmonikája fa-részére szerelt perselyébe.

Egy alkalommal éppen velem szemben ült le. Meglátta, hogy könyvet tartok a kezemben, mely felett gondolkodva magamba merültem. Megszólított. Egy pillanatra egészen meglepett, hogy nem rohant le, sőt: elnézést kért a zavarásért. Azt hittem, pénzt szeretne kérni tőlem, és már szinte automatikusan, előre megfogalmazódott bennem a válasz: diák vagyok, nekem sem elég, amit otthonról kapok. De nem ez történt. Azt kérdezte: mit olvasok? Stendhal *Vörös és fekete* című regényét tartottam a kezemben. Ezt én is olvastam, mondta a harmonikás. Beszélgetni kezdtünk. Kiderült, hogy egy világjáró és olvasott ember ül velem szemben. Majd Kárpátalja került szóba és az ő tévútra jutott élete. Ekkor mesélte reményteljesen, hogy a vonaton találkozott nemrég egy kárpátaljai íróval, akinek előadta élettörténetét, és ő megígérte neki: egyszer majd megírja. Ez az író pedig – elmondása szerint – Nagy Zoltán Mihály volt. Ekkor hallottam először a nevét.

Nem jártam utána azóta sem, hogy valóban megtörtént-e ez az ominózus beszélgetés az író és a harmonikás között. De ismerve Nagy Zoltán Mihály irodalomszemléletét és témaválasztási sajátosságait, szerintem minden további nélkül *megtörténhetett*. Úgy gondolom, szép és emlékezetes találkozása lenne ez a tévútra vetődött sorsnak és e sorsokhoz érzelmi-

morális kérdések felől közelítő írónak. Szeretném hinni, hogy vannak ma is ilyen egymásra hatások, hogy az irodalom nem válik végleg belterjessé, illetve azt, hogy az egyéni emberi sors és az irodalom találkozása érvényes esztétikai tapasztalatokat közvetítő műalkotásban ölthet testet. Hogy ilyen lehetséges, erre példát éppen Nagy Zoltán Mihály mutatott a malenykij robot sötét történelmi korszakát megidéző kisregényében, *A sátán fattyá-*ban. Ahhoz kívánok neki sok alkotóerőt és hosszú életet az *Együtt* szerkesztőségének nevében, hogy vigye tovább ezt a hagyományt legalább ilyen jó művekben. Mert nagy szükségünk lenne erre nekünk, olvasóknak.

Csordás László

A SÁTÁN ELLENÉBEN

A hatvanöt éves Nagy Zoltán Mihály köszöntése

Nagy Zoltán Mihály a kárpátaljai magyar irodalom kiválósága, egyúttal az egyetemes magyar irodalom egyik jelese is, s mivel ma már valóban egységes, integer magyar irodalomban gondolkodunk, ezért az újabb irodalomkritikai munkák is úgy fogalmazzák immár pontosabban, hogy „magyar irodalom Erdélyben”, vagy „magyar irodalom Kárpátalján”. De másfelől egyik irodalmárunk (Elek Tibor) szellemes megfogalmazása szerint határon túli magyar irodalom ugyan pusztán esztétikai értelemben természetesen nincs, miközben más értelemben naponta láthatjuk, hogy azért mégiscsak van. Így mondhatjuk, hogy Nagy Zoltán Mihály is az egyetemes magyar sorsirodalom kitűnősége, viszont ezen felül – és nem alul! – jellegadó értéktöbbletként mégis saját szülőföldje, régiója fájdalmas múltját és jelenét, a kisebbségbe, a többszörös Trianon-áldozatiságba, a kettős elnyomtatásba taszítottság szenvedéssel és reménnyel teli egész historikumát is katarikusan megszólaltatja. Gazdag lírai, prózai, esszéírói életműve egyfajta művészi szabadság- és igazságbeszéd, morális tanúságtétel. Bátor igazmondás és művészi sokoldalúság jellemezte őt a diktatúra idején is, s azóta, a fordulat után is csak kiteljesedett fáradhatatlanul bővülő munkássága, az egyéni, a közösségi, a történelmi, a társadalmi, az univerzális emberi létezés legváltozatosabb szféráit bejáró alkotásainak rengetege.

A megélt borzalmakkal szembeni szellemi, erkölcsi, művészi ellenállás és szabadságvágy magasrendűsége hatja át tehát Nagy Zoltán Mihály több évtizedes irodalmi teljesítményét. Az 1949-ben a beregszászi járási Nagybaktán – saját vallomása szerint sokat olvasó, s az igazságtalanságokkal megbékélni nem tudó, azokra „fogcsikorgatással” reagáló földműves „cselédek dühös kölykeként” – született, s ma is a környékbeli Csonkapapiban élő író a nyolcvanas évek elejétől kezdve jelentette meg verses és prózai köteteit, költeményeit és elbeszéléseit (bár verseket már a hatvanas években is írt és publikált, s a hetvenes-nyolcvanas évek fordulóján pedig novellapályázatokat nyert), így tehát oroszlánrészt vállalva a Kovács Vilmos, S. Benedek András, Fodor Géza, Zselicki József, Vári Fábrián László, Dupka György, Füzesi Magda, Finta Éva, majd Penckófer János és mások nevével

is fémjelezhető irodalmi és nemzedéki megújulásban, amely a szovjethatalom által kikényszerített hazugságok helyett és ellenében az autentikus gondolatokat és formákat igyekezett felszabadítani a „töredék hazácskában” is, a sorsot újraírva. A fordulatot kísérő forrongásban ő is a hiteles önkifejezést vállaló új folyóiratok, könyvkiadók, kulturális szervezetek egyik vezéralakjaként tevékenykedett, s 1991-ben már megkapta a Kovács Vilmosról elnevezett irodalmi díjat (később a József Attila-díjat is – majd a Magyar Kultúra Lovagja kitüntető címet, a Teleki Pál-éremérmet, hogy csak a fontosabbakat említsük; ahogy legújabban a *Magyartanítás* folyóirat hasábjain /2014/3./ Lengyel János felsorolja ezeket a jelentősebb életrajzi mozzanatokot is). És 1991-ben látott napvilágot a Hatodik Síp Kárpátaljai Kulturális Alapítvány gondozásában az a regénye, *A sátán fattya*, amely azóta is a számos kiadást megért örökbecsű remekművek sorában helyezkedik el, a legnagyobb visszhangot keltve szerte a Kárpát-hazában, s amelyet színpadi átdolgozásban is bemutattak. Az 1944-es szovjet megszállás tragédiáját és traumáját vetíti ki ez a különlegesen modernizált népi expresszionizmussal, drámai jankiáltással, balladai, folklorisztikus vagy akár mágikus realizmussal, biblikus lamentációval, krónikás siratóénekszerűséggel töltekező nőregény, lírai monológszerű tudatregény, lélektani-történelmi sorsregény, személyes és kollektív egzisztenciális krízisregény. Egy orosz katona által meggyalázott magyar falusi lány története, aki megszüli, majd keservesen ambivalens érzésekkel felneveli nem kívánt fiát, s ebbe a szörnyű tudathasadásos lelki folyamatba vegyül bele a „málenkij robot”, a kárpátaljai magyar férfilakosságot sok tízezerrel haláltáborokba elhurcoló nagyhatalmi brutalitás és a magyar kisémi kiszolgáltatottság egész megrendítő történelmi élményvilága és megjelenítése: „nagy Szovjetunió, mi a fene, / ezer éve magyar föld ez, hogy jön ide az orosz határ, / csak nem itt akarnak maradni végleg, hát / milyen jogon”; „kapós ez a szerencsétlen vidék, mindenkinek fáj rá a foga, akadna már a torkukon egyszer”; „miért nem maradhat magyarnak a magyar / saját hazájában, / az orosz pedig a magáéban, / egyik se különb a másiknál (...) miért kell ez a kis hegyaljai vidék az oroszoknak, / enélkül is akkora az országuk, akár a fél világ (...) többhöz több kell, / ezért veszik el a másét, a gyengébbét”; „mindig születnek elvetemült emberek, hatalmak (...) a hazug, a gonosz / mihelyt lelepleződik, máris új arcot ölt, elámít, gúzsbaköt, vérünket veszi megint, nincs mentség, Heródesek kezében vagyunk” – hangzanak ezek a máig érvényes és a mindennemű hódító erőszakosságot tisztán meg- és elítélő változatos

kesergések. A regénytörténet azután trilógiává szélesedett a *Tölgyek alkonya* és *A teremtés legnehezebb napja* című művek által, amelyekből kiderül, hogy miképpen szenvedték hosszú évtizedeken át a kommunizmus kárteteleit a meggyötört kárpátaljaiak.

E művek megalkotása: felbecsülhetetlen jelentőségű és revelációszerű történelmi tettnek számít. De az író életében az a törekvés is, hogy létrehozza a kárpátaljai magyar irodalmat összefogó, fiatalokat is elindító, a régió legteljesebb irodalmi tükréként működő folyóiratot, a hatvanas évek derekán egyszer már szamizdatként néhány kéziratot számot megért *Együtt* című periodikát, amely 2002-től tölti be nemes hivatását. Nagy Zoltán Mihály csaknem az évtized végéig volt főszerkesztője-szerkesztője e kiadványnak, amely most is az egyik leginkább mértékadó Kárpát-medencei orgánumnak tekinthető (jelenlegi főszerkesztője, szerkesztőségi elnöke a legendás szamizdat-korszak egyik tanúja, Vári Fábíán László, kiadója pedig Dupka György). S közben születnek az újabbnál újabb verses- és novelláskötetek, s a jellegzetes Nagy Zoltán Mihály-i műfajteremtő alkotások, a példázatos versesregény-variációk. A *Messze még az alkonyat*, a *Fogyó fényben* és a *Túl a fényeken* ilyen újabb trilógiává kerekedett az utóbbi években. Ezekben egy öregedő kárpátaljai özvegyember reflexiói tágulnak immár világnyi horizontú és emberiségmértetű látomásokká, szembesülvén a jelenkor összes degeneráló emberi csődjével, az önzés, az elanyagiasodás, az identitásvesztés minden megnyilvánulásával. Ez az értékféltő-értékmentő magatartást és szemléletet hordozó dohogással teli magánbeszéd vagy monológözön élesen rávilágít a lokális és a globális katasztrófa, az apokaliptikus lelki, anyagi, etikai nyomorúság minden árnyalatára és válfajára. Bennük a nehezen – mert lázadó szemrehányásokon keresztül – kiküzdött istenhit mutatkozik egyetlen felemelő vigasznak, s az emberi, a családi, a kisközösségi, a szeretetközösségi és a nemzeti minőséget megóvó önazonosságtudat és szolidaritásérzet. A vergődő túlélés a nemzethalál rémével így viaskodik: „*jőni fog, ha jőni kell, / a nagyszerű halál, / hol a temetkezés fölött / egy ország vérben áll, // s a sírt, hol nemzet sülyed el, / népek veszik körül, / s az ember millióinak / szemében gyászkönny ül, // hát / nem, / elgyávult népek / nem lesz, nem lehet / nagyszerű halála, / a gyáva nép gyalázatban / pusztul el, / sírját / dehogy veszik körül / gyászoló más népek, / röhögve belakják inkább / kiürült életterét, / és igazuk van, lesz, / hiszen / a létezésben nincs / vákuum, / élő népeket is / szorongat, / elűz, / kiirtani képes / az erősebbek érdeke, / hát hogyan kapna / két kézzel,*

tíz körömmel / öngyilkos fajtátok / gazdátlan országnyi portája / után, (...) hogy a már csak / kenyérszeletnyi országot / morzsányi maradék nélkül / bekebelezzék végre”; „ez a baj / egészséges lélekben / gyérülő fajtádat / ez mind / hidegen hagyja, / mint holtat / konduló harangok / jajszava, / túrikk engedelmesen / apák, anyák / a nyelvük elveszejtésére / pokoli következetességgel kimódolt / merényletet, / hogy csemetéik / saját iskolájukban / idegenül tanulják / az egyszeregyet is, // hát / miért / nem viszi őket / utcára, rideg hivatalok elé / tiltakozni / őserővel feltörő / jogos harag, / mert / nem viszi, / nincs új / Kossuth, (...) vezér nélkül pedig / kény és kedv szerint / bárhová terelhető / barmokká züllik a nyáj, / érvénybe lép az önveszejtés / ostoba ideológiája, // *ha úgyis / idegenül kell / tanulni mindent, / akkor / írassuk kölykeinket / idegen iskolába, ott legalább / perfekt megtanulják / az állam hivatalos nyelvét, / így felnőttként / jobban fognak / boldogulni, // szégyen, / micsoda szégyen / ez a gyáva kapituláció, / és mennyire fájó / a fennhéjázó gőg, / ahogy a jövőt feladók / lenézik, becsmérelik / az anyanyelv szentségéhez / ragaszkodó keveseket”.*

Kedves Zoltán! Adja az Isten, hogy mély borulátásban és felemelő lényegtudásban fogant szavaid valamiképpen mégiscsak a nélkülözhetetlenül felrázó és megtartó erőt nyújtsák hazánk, népünk és egész megszorított nemzetünk számára, javára! Gratulálok még egyszer sok szeretettel!

Bertha Zoltán

Budapest, 2014. május 28.

Elhangzott a Magyar Művészeti Akadémia és a Magyar Írószövetség közös születésnap-köszöntő ünnepségén

CSEH SÁNDOR

AKÁCFÁK ALATT (16.)

Vasárnap délután volt. A soralja lócáin, mint mindig, ha szép idő volt, idős emberek pihentek, beszélgettek. Szerettek egymással beszélgetni, és mindig tudtak miről. Témában sohasem volt hiány, kínos csendek nem teremtettek feszült perceket, ahol pedig már három ember ült, ott bőszégesen volt megbeszélni való. Ez az élénk bőbeszédűség csakis a vasárnap délutánokra volt jellemző. Ez az egyetlen nap adott alkalmat lazításra és gondülésre.

A férfiak egy része gyakran a kártyával foglalta el magát. Ilyenkor több lócát és széket hoztak ki a ház elé, mert hát a kibicek sem szerettek állani. A Víg a hét nevű kártyajáték volt a Felvégen a legkedveltebb, és csodálni való volt, ahogyan a megélemedett férfiak gyermeki örömmel csapdosták a lapokat. A legöregebbeké volt az elsőség, ők kártyázhattak egészen addig, amíg meg nem unták. Különböző megbeszélte jelekkel adták egymás tudtára, hogy mikor milyen lap lehívása lenne kívánatos. A „zsirozást” például két koppintás jelentette a kerítésen vagy a lócán, a köhintésnek vagy a fülpiszkálásnak szintén más-más jelentése volt.

A csínytevéseknek, tréfáknak Dugó volt a legnagyobb mestere, különös-képp akkor, amikor nem volt éhes és jókedve volt, mert a barátok között lehetett. Az egyik ilyen kártyás délutánon, amikor igencsak csiklandozta oldalát a kisördög, gondolt egy olyat, amivel megszínezheti az öregek játékát. Belopódzott tehát a kerítés deszkái mögé, ahol egy nyíláson át egyszerre három játékos lapjait leshette meg. Az idős emberek között Ernő bátya volt a legsüketebb a maga hetvennégy évével. Az öreg a legjobb helyzetben ült ahhoz, hogy Dugó hamis hangjeleket továbbítson Ernő bátya csapattársainak. Dugó jó kártyás volt, így értette a módját annak is, hogyan kell egy jó partit kis csalafintasággal összezavarni. Az öregembernek nagyon rossz lapjai voltak, az öt közül egy sem volt értékes. A tréfamester tudta, hogy a „zsinórozni” szót két koppintással kell jelezni, hát koppintott is. Amire az Ernő bátya nagyot halló fülei érzékenek voltak, annál inkább hallották a társak, akik agyba-főbe dobálták el az értékes lapokat. Az öreg fel volt háborodva.

- Mi van veletek? Most tanultok kártyázni, he? Én nem kopogtam pég!
- Pég maga kopogott! – állította a másik kettő.

– Bolondok vagytok tik – korholta őket Ernő bátya. Nem vagyok én siket. Biztosan ittatok, oszt kopognak a fejetekben!

Az ellenfeleké volt a lehívás joga, és Dugó ismét akcióba lépett. Kettőt kellett köhinteni mélyen, Ernő bátya hangját utánozva, hogy ismét az öreg legyen a bűnbak, mert kárba veszték a jó ütőlapok, és a vesztesek ismét bosszankodhattak.

– Maga miatt van minden, papó! – mondták neki a tőle fiatalabbak. Már nem fog úgy az agya, mint régen, de ne a kórházba menjen gyógyulni, hanem a borospincébe. Az öreg szentül bizonygatta, ő nem kopogott, nem köhögött egyszer sem, biztosan egy kutya lehetett, mert a torkára ment a csont. Dugó nagyon élvezte a saját tréfáját, és vakkantott egyet kutyamódra. Arcát felfújta levegővel, és amikor úgy nézett ki, mint egy hörcsög, nem tudta magát tovább türtöztetni, s nagy robajjal kiengedte a száján a levegőt. Ezután már ajánlatos volt neki sürgősen olajra lépni. Szerencséjére a móka felvidította a mogorva öregembereket, és félig-meddig meg is bocsátottak neki, csak Ernő papó csóválta a fejét dörmögve: olyan ez a mai pulya, mint a tífusz.

Élénk szél kergetett egy óriás borotvahab toronyra hasonlító felhőt a májusi égen. Laci a gyümölcsöskertben egy pléden heverészve vizsgálgatta a levegőben úszó szép jelenséget. A szél egyre csak úzta, s a magtehetetlen felhő folytonosan változtatta alakját, míg végleg elsodródott, átengedve a teret az utána következőnek. A fiú szabadjára engedte a fantáziáját, és elképzelte magát a felhők közepén. Biztosan csupa pára, nyirkosság a belsejük, és nagyon tiszták, mint egy hófehér fürdőszoba. Ő ott jól megmosdana, aztán kikönyökölné egy felhő fodrai közül, és körbejáratná a szemét a levegőóceánon. A napsugarak megszártanák a haját, és úgy utazná körbe a Földet, amíg csak el nem fogyna alóla az a gomolygó fehérség, s leesne eső formájában. Ő pedig ejtőernyővel leereszkedne, ki tudja, hová. Erdőre. Tengerre. Vagy egy nagy hegynék a sziklacsúcsára. Repülni volna jó! A múltkor az egyik meséskönyvben látott egy sárkányt eregető gyereket. Mi lenne, ha kísérletbe fogna ismét?! Hiszen olyan sok még a feltalálni való! Ebben a faluban nincs szokásban a sárkányeregetés, a fiúk azt sem tudják, hogy ilyen létezik. Ő azonban megkérdezte az apját, úgy tudta meg, hogy mi fán terem, hogyan kell elkészíteni. Ebben a dologban sejlik valami ígéretes, van benne valami, ami a kísérletezésekhez elengedhetetlen – a reménység.

Az ötletet cselekvés követte. A múltkor egy helyen, az építészeti törmelék között nádszálakat látott. Biztosan jó szárazak és könnyűek – gondolta. Jó vékony és hajlékony drótra akad. Borításként pedig talán megfelel az a használt falvédő papír, amit az anyja lecserélt. Lázasan nekifogott hát a munkának. Titokban dolgozott, hogy senki meg ne tudja, még Dugó sem, csak majd akkor, ha meglepődve felkiált a csodálattól. Jó egészséges nádszálakból egy olyan szép, formás téglalap alakú sárkányt készített, hogy ő maga is gyönyörködött a művében. Szép, sallangos farkat is kötött rá, amit könnyű, gyolcs csíkokból hasogatót, zsinag helyett pedig jó hosszú horgász damilt kötött rá, hogy könnyű legyen a sárkánynak repülni a templomtoronynál magasabbra, vagy egészen a felhőkig.

A szél estefelé nem mérséklődött, s az ideális feltételek teljes mértékben biztosítva voltak a kísérlet első stádiumához. A továbbiakban azt tervezte, hogy a kellő ismeretek birtokában épít egy óriási sárkányt, vagy pedig sok kisebbet, egy egész flottát, amelyek, ha nem is emelik fel az embert, de valamilyen húzóerőt fejtenek ki, amit esetleg hasznosítani is lehet. Az első röptetésre a töltés teteje lett volna a legmegfelelőbb hely, de a kanyargó töltésen nem lehetett tartani folyton a széllal való ellentétes irányt. Talán a futballpálya alkalmasabb lett volna a sárkányteszthez, de az messzebb volt, és némi hiúságból szerette volna, ha mások is látják, így aztán maradt a Soralja. Ahhoz képest, hogy soha sem csinált még ilyet, elég szépen emelkedett a sárkány, már az akácfák magasságában táncolt a széllal, már jóval azoknál is magasabban, de akkor egy rövid szélcsend következett. Rohamosan vesztett a magasságából, és lehetetlen volt megakadályozni, hogy ne essen rá a villanyvezetékre. Ráadásul nemcsak ráesett, de rá is csavarodott az egyik drótra. Laci komoly gondban volt. Ha ott marad a sárkány, az neki nem jó, hiszen már többen is észrevették a balesetet. Minden áron le akarta onnan szedni, és kétségbeesetten ráncigálni kezdte. Sajnos, mire valaki a segítségére sietett volna, a sárkányos kísérlet sorsa megpecsételődött. A két lazán felfüggesztett villanydrót váratlanul összeért, és szemet gyönyörködtető szikraesőt szórt a megrémült fiú felé. Hat házbán azonnal elment az áram emiatt, pedig lassan már szükség lett volna a világításra. A sárkány ott himbálódzott árulkodó jelként, és alatta nem más állott, mint Laci, a bűnös. Az a fenyítés tehát, amelyet az apja már korábban is ígért, megérett, és el kellett ismerni, hogy megérdemelten. Nem maradt el a nagy beszélgetés sem, a petróleumlámpa hangulatos fényében. Laci levonta a tanulságot a sajnálatos eset után. A legközelebbi bármilyen kísérletnél bosszantóan elővigyázatosnak kell lenni, hacsak nem azt akarja, hogy őrá azt mondják, nem feltaláló, hanem kétbalkezes pancser.

A tavasz színeinek versengéséből az akácok sem akartak kimaradni. A fasorok zöld lombjai közül elővillantak az illatos, fürtös virágok, s a méhek zümmögése bejárta az egész soralját. A kolhoziroda felől két férfi közeledett imbolyogva. Az út szerencsére elég széles volt ahhoz, hogy le ne térjenek róla. Mihail Vasziljevics ritkán járt gyalog, de ez esetben az illuminált állapota nem engedte meg, hogy kockára tegye a vadonatúj Pobedáját. Jobb oldalról a Dittó Ember vigyázott a derék agronómusra és saját magára is, hogy ne az árokban kössenek ki mindketten. Az agronómus, akit a helyiek búzamókusnak hívtak, és a terményraktáros már régóta jó barátságban voltak egymással, s most a barátság még szorosabbá vált azzal, hogy Mihail Vasziljevics volt az egyik ajánlója a Dittó Embernek a Kommunista Pártba való felvételhez. A jelöltségi próbaidő kitűnően telt, mert a raktáros megfelelőképpen értékelte a támogatást. A felvétel szintén zökkenőmentesen folyt, és miután a Dittó Ember válaszolt néhány előre megbeszélt kérdésre, egy taggal szaporodott a lenini védőpajzzsal rendelkezők száma. Ugyanis ez a pajzs szükségeltett egy komoly, biztos jövőt ígérő állás megtartásának érdekében. Odahaza Piroska nénye jó ebéddel várta az újdonsült kommunista férjét és a kedves vendéget.

– Asszony! – kiáltotta a férj az udvarba belépve. – Add idefele azt a pincekócsot, mert szomjasak vagyunk.

Piroska szó nélkül kivitte a nyakában függő kulcsot és odaadta.

– Na oszt megvót? – kérdezte. – Meg. – Mondta az ura. – Most már az ördög is kalapot fog emelni előttem! Most már a papnak se muszáj köszönöm, mert már úgysem mehetek templomba.

– Gyertek, először egyetek! – mondta a feleség.

– Nem kell nekünk ebéd, már beharaptunk a Koperában. Most csak Misával akarom megkóstoltatni a jó veres, badalai házi bort. Hozzál le kenyeret meg sódorhúst!

Misa, az agronómus nem volt idős ember, de már régóta tagja volt a pártnak. Ökörmezőről küldték ide, hogy a kulákság felszámolásában és a kolhoz megalakulásában hasznosítsa tapasztalatait, no meg azért is, hogy az otthoni ivócimborákat elhagyva sikerüljön neki leszokni az ivászatról. Valamilyen technikumi végzettsége volt neki, de munkakedve semmilyen. Minden nap eljárt volna a munka temetésére, és a lustasága még a munkáunderórát is felülmultha. A szülőföldjén kis vityillóban, csak egy darab zsákvaszon választotta el a kecskétől. Épülendő háza alapjai közt valóságos kis erdő nőtt azóta, mert paradicsomkarónak zöld fűzfabotokat ütött le a

földbe, s azok megfogantak. A következő évben csak hozzá kellett ültetni a palántát ez élő fához. Így nevezték el az otthoniak őt Fűzes Miskának. A Dittó Emberrel minden tekintetben egy húron pendültek, csak annyiban különböztek egymástól, hogy a terményraktáros felsőbb utasításra bármikor leköpte volna bármelyik honfitársát, ha esetleg az „magyarkodva” az új rend szempontjából kellemetlen dolgokról beszél. A két jó barát derekasan megünnepelte a sikeres pártbalépést. Csak úgy zengett a pince a magyar és hucul daloktól, mert a gratulálók, a húsos fazék körül ólálkodók, mind a pincében kötöttek ki. Mihail Vasziljevics még másnap is vendége volt a raktáros házának, s naplemente után egy tíz literes „lámpással” távozott el tőle. A szomszéd háza előtt elhaladva eszébe jutottak a faluba érkezésének első napjai. Akkor ő bement ennek a hadiözvegynek az udvarába és felkiáltott.

– Hahó! Itt disznók rőfögnek, nem is egy, kettő!

Akkor ő, Mihail Vasziljevics, a kolhozszervezési végrehajtó, elvitette az asszonyok zsák búzáját és két disznaját. Az egyiket a házának adta, a másikat levágta saját részre. Milyen szép idők voltak azok!

A mozigépész általában irigyelt ember volt a faluban. Jó neki – mondogatták –, mindennap ingyen nézhet mozit. Beregszászból járt ki ez a nem éppen józan életű ember, és mivel nem Badalóban született, egyszerűen Miki bácsinak hívták. Miki bácsinak eleinte csak egy vetítőgépe volt, és amikor leperegott az első filmtekerics, a másik befűzéséig több mint öt percet kellett várni, mert Miki bácsi akkorára már többször is a pohár fenekére nézett, és kettős látása volt. Ő adta el a jegyeket ott helyben, a Bikaóiban, és ő írta, pingálta személyesen a moziplakátokat is, amelyeket a Sorolja kerítéseire ragasztott. Ezek a plakátok rikító tarka festékekkel voltak megírva. A szövegiüket pedig nagyon kacifántos gondossággal, de egyáltalán nem tömören fogalmazta meg. Például így: „Új, színes, szélesvásznú, szovjet, háborús művészfilm”. A Bátor embereket és a hozzá hasonló háborús, partizános filmeket négyszer is megnézték a fiúk, de ha ötödször vetítette volna Miki bácsi, akkor is megnézték volna. Ezeket a Nagy Honvédő Háborúról szóló filmeket nemcsak azért nézték előszeretettel a gyerekek, hogy izgalmasak voltak, hanem mert nem kellett hozzájuk orosz nyelvtudás, hiszen a géppisztoly és az ágyútűz minden nyelven egyformán szól. A felvégi fiúk nem elégedtek meg a látottakkal, de úgy gondolták, ezt tapasztalni is kellene, tehát kipróbálni magukat harc közben is. Az ötletet

Mócsi adta, de a tudatuk alatt mindenkiben motoszkált valami ilyesmi. Összedugta hát a fejét a felvégiek nagy kupaktanácsa. Mindenki előállt a saját ötletével, javaslatával, hogyan is kellene megrendezni egy jó kis háborút vagy partizánakciót. Hosszú vita után úgy határoztak, a harcoló felek a németek és az oroszok lesznek, s a hadszíntér a töltés jobb és bal oldala lesz, valamint közös egyetértéssel úgy tervezték el, hogy ha lúd, hát legyen kövér - harc közben felvonultatják a középkori és a legújabb kori fegyverek egész arzenálját, merthogy legyen ez a háború, minél érdekesebb és emlékezetesebb.

Megkezdődtek az előkészületek. A nyílhúzás eredményeképpen a németek parancsnoka Mócsi ezredes lett, és a töltésnek a bal oldalát fogja birtokba venni közlegényeivel, míg a jobb oldalán Pityu ezredes fog velük farkasszemet nézni orosz partizánjaival. Szükség volt egy kémre és egy árulóra is, mindkettőnek a szerepét Dugó vállalta magára, de csak úgy, ha nem kell meghalnia mindjárt a harc elején. Természetesen az ütközetre jól fel kellett készülni. Három nap volt adva az ellenfeleknek, hogy megszerezzék vagy elkészítsék a rettenetes fegyvereket. Lacinak volt egy játékpuskája, mint régi Jézuska-ajándék, volt íja, parittyája, fából faragott kézi-gránátja, és aminek a legjobban örült, sikerült rávenni az apját, hogy csináltasson pénzért az asztalossal egy gyönyörű kétélű kardot. Egy rubelért készült el a mutatós fegyver, és az apja nem győzte hangoztatni mindenki előtt: hiába na, akinek fia van, annak baja van. De volt egy bökkenő. Laci azt kifogásolta, hogy a kard nem elég hosszú, és a vége nem hegyes, inkább kör alakú. Az apja felvilágosította: a kard azért nem hegyes, hogy ne folyjon vér, és nem baj, ha nem hosszú, mert van egy jó spártai mondás, amely úgy szól: ha rövid a kardod, todd meg egy lépéssel.

Hát hogyha azt mondták a spártaiak, akkor bizonyára úgy is van – gondolta Laci, és szorgalmasan gyakorolta a kardforgatást a csipős csalánokon és a bokrokon. Az egylövetű papírpírulás puskát is előkészítette, hogy a támadás napján, délelőtt kilenc órakor minden készen álljon a nagy próbatételre. A többiek is fegyverkeztek, gyakorolták a közelharcot és már csak a jó időben kellett reménykedni – mert esőben kinek van kedve háborúzni?

A harmadik nap reggelén a soralján kettes sorokban álltak fel az ellenfelek. Vén Bajusz és Nagyszemű Szilva értetlenül pislogott az íjakkal, kardokkal, puskákkal, pisztolyokkal felszerelt furcsa seregre, s meg is állapodtak abban, hogy ez a mai pulya olyan, mint a tifusz. A tanító úr felidézve saját gyerekkorát, kajánul elmosolyodott és odakiáltott nekik:

– Hát a sebesülteket ki fogja ellátni? Szanitéc legalább van köztetek?
– Nincsen orvos, sem szanitéc – mondta Mózsai. – Úgy leszünk, mint a nótában. Ebben a háborúban csak élők és hóttak lesznek.

A töltés oldalán még nem volt lekaszálna a fű, így nagyon jól el lehetett benne bújni. Elhangzott az utolsó megbeszélés, amely úgy szólt, ha valakire rákiált az ellenfél, hogy „puff” és megnevezi az áldozatot, annak a peches katonának azonnal abba kell hagyni a harcot, és ki kell dugnia a nyelvét, jelezve ezzel, hogy ő már megboldogult, vagyis meghött. Hogyha mind a ketten egyszerre „püffölnek”, akkor mind a ketten hóljanak meg, de figyeljék egymást, hogy ki van-e dugva a halott társ nyelve. Ettől precízebb utasításokat egy hadvezér sem adhatott volna, és ezt követően a németek és az oroszok elfoglalták harci pozícióikat. Egy darabig aztán vihar előtti kínos csend állt be a töltésnek ezen a szakaszán, csak nagy távrolól egy kecske mekegett keservesen, s a Nagy Nyárfa integetett feljűk ágaival és surrogatta leveleit a tiszai szűlben.

Laci a németek oldalára lett sorsolva. Egyszer csak megmozdult a fű a töltés tetején. Laci és Dugó rosszat sejtett. Puskájukat a támadó felé fordították, már csak arra vártak, hogy megismerjék, ki az. Pityu, az orosz ezredes, Palit küldte felderíteni a németek elhelyezkedési pontját, de vesztére, mert Laci és Dugó pergőtűzet zűdített rá a pirulás flintával és a puszulyszemekkel töltött parittyával.

– Püff, Pali, püff! Meghöttál – kiáltották egyszerre –, dűlj ki!

Pali visszahűzta a fejét, és csend lett. Dugót furdalta a kíváncsiság, és odakiáltott neki.

– Pali, meghöttál, vagy nem? – Még nem – kiáltott vissza Pali –, de igyekszek.

– Ha má meghöttál, el ne felejtsd kidugni a nyelvvedet – oktatta Dugó.

A következő percekben négytagú támadás indult el a németek oldaláról. Sűrűn hallatszott a püff és a puff, de senkinek sem volt kedve elpatkolni. Ferinek nagyon vastag lehetett a bőre, mert ötször is meglötték, kézigránát is robbant mellette, de a haja szála sem görbűlt meg. A halott Pali behűzta a nyelvét, és kézitusát vívott Lacival. Fonoszt hába szűrták és elvették a fegyverét, de az ujjaiival lűvöldözött tovább. A vége az lett a csetepatének, hogy közös megállapodással tűzszűnetet rendeltek el a felek, mert meg kellett szigorítani a szabályokat.

– Nem igazi ez a háború – mondta Mózsai. – Így nem lehet játszani! Ha egyszer valakit lelűttek, az hőljon meg, dugja ki a nyelvét, oszt hallgasson. Pali, tégedet is lelűttek, oszt mégse höttál meg! Minek?

– Én meghóttam vóna – szabadkozott Pali –, de a golyók a filemet tanálták el, attú még nem lehet meghólni.

Pityu ezredes, az oroszok vezére vette át a szót.

– Jól van! Most má úgy lesz, hogy minden lövés halálos lesz, mert így nem lesz igazság. Miféle egy háború e, hogy egy halott se legyen, la?

– Így van! Így van! – Helyeselt mindenki. Mózsi még hozzátette: ha elfogynak a golyók, akkor közelharcot vívunk kardokkal és törökkel, de még egyszer mondom, ha úgy alakul, senki se sajnáljon meghólni.

Gyufás skatulyával és cérnával létrehozott telefonösszeköttetés is volt a csapatoknál, és ezen keresztül bátorságra, kitartásra buzdították az ezredesek a katonáikat. Minden kezdődött hát előlről ugyanannyi létszámmal. Most már mindenki kereste a „halált”. Egymás után szaporodott a hősi halottak száma mindkét oldalon. Amikor már nem hangzott több „püff”, tele volt kiöltött nyelvű halottakkal a csatátér, persze figyelték egymást, nehogy a másik csaljon. Hogy kik lettek a győztesek, azt még a Nagy Nyárfa sem tudta volna megmondani, pedig ő jó magasról figyelte az eseményeket. Hátra volt még egy fontos, szórakoztató mozzanata a játékháborúnak. Először is, hogy a kardok se nyugodjanak a képzeletbeli hüvelyükben, fel kellett támasztani a leg-erősebb „daliákat”, hogy pengjenek, csengjenek azok a német és orosz kardok, döntsék el ők, kik a legvitézebbek. A párbajozók között természetesen vívott egymással a két ellenséges ezredes is. Végül Pityunak kellett győzni, mert a filmekben mindig az oroszok győznek. A másik, a harcok befejezését jelentő érdekes esemény, az áruló és a kém elfogása és kivégzése volt. Ezzel a két címmel Dugó büszkélkedhetett. Az egyik nagy bűne az volt, hogy orvul fejbe lőtte a saját parancsnokát, Mózsit, az ellenség megbízásából, de a túloldalon is „munkálkodott”, mert két orosznak elvágta a torkát. Így aztán dupla halált érdemelt, orosz és német golyót. Ahogy az ilyenkor szokás, Dugót jól megkínózták, megfojtogatták, megkötözték, és a szidalmak után ráolvasták a bűneit a „véreskezű” árulóra. Az ítélet golyó általi halál volt. Dugót pedig, aki közben savanyú cukorkát szopogatott, büszkeség töltötte el, hogy most ő a főszereplő. A kivégzőosztag „munkájában” mindenki szeretett volna részt venni, de hát olyan nagy számú lövészre ilyenkor nincs szükség.

– Húzzunk nyilat! – javasolta Mózsi. Egyet a németek, egyet az oroszok, így háromszor. Ez is megtörtént, és Laci örülhetett, mert bekerült az osztagba. Ferinek volt egy jó ötlete.

– Először az oroszok lőjék le, utána a németek. A német parancsnok én leszek.

Szegény Dugót megkötözve a nyárfához állították, de vigyorgott, mint a vadalma. Pali, az orosz kivégzőosztag parancsnoka elkiáltotta magát: célozz! Dugó közbeszólt:

– Utolsó kívánságom van!

– Hadd halljuk! – mondta Pali.

– Szeretnék imádkozni.

– Na, lássátok? – szólalt meg Feri – Ezt még el is felejtettük. Jó, hogy szóltál, Dugó. Így lesz oszt még igazi kivégzés, la!

Dugó most is ravasz volt, mint általában.

– Hogy lehet így imádkozni, ha meg vagyok kötözve, hogy kulcsoljam össze a kezem. Református vagyok én.

Kioldozták a kezét, de ahogy elkezdte a Miatyánkot, váratlanul megugrott, és egyenesen a Kistiszába vetette magát. Lebújt a víz alá, de ahogy kidugta a fejét, nyomban nyakon csípték. Most már többet nem hittek neki. Odakötözték a fához, és Pali vezényelt: „Ogony”. Dugó összeesett, és a nyelvét jó hosszúra kinyújtotta, mint ahogyan egy kutya teszi, ha melege van. Mindenki meg volt elégedve. Most következtek a németek. Feri felsorolta a háromtagú osztagot, és mint ahogy azt a filmekben látta, peckesen elsétált előttük, német tiszt módjára.

– Ein, zwei, drei. – Mondta, aztán felemelte a kezét, és kiáltott. – Feuer!

Püff, püff, püff – hangzottak a lövések. A halottaiból feltámadott árulójából kapott három halálos sebet, és ragyogóan alakította a haldoklót, nagy tetszést aratva. Ezzel a háborút befejezettnek tekintették, de még el kellett temetni a kivégzettet. Feri már megint okoskodott, és papnak jelentkezett, mert hogy meg kell adni a tiszteletet, „ember vót ú is”. Egy kőkénybokor mellett ásták meg a sírt a töltés alján, szép környezetben. Dugónak is tetszett, de csak olyan mély volt, hogy kilátszott belőle az orra. A pap szépen elmondta a Miatyánkot, aztán beszédet akart tartani még, de ebbe csak belezavarodott. A végét így fejezte be: „Bocsásson meg neked az Úr, te piszkos disznó!” Hullottak a rögök, és Dugó boldog volt, hogy most ő áll a középpontban, csak annyi volt a kikötése, hogy az arcát ne szórják be, mert földes lesz a szeme és a kinyújtott nyelve. Egész csinos kis sírhalom volt ez, még emelkedett, és süllyedt is a föld, Dugó domború hasa fölött, ahogyan lélegzett. A fiúk most már készültek hazatartani a harcok után, de Dugó csak feküdt magának nyugodtan, és egy jó halotthoz illően kinyújtott nyelvvel kémlelte a kék eget.

– Gyere már, Dugó! – Mondták neki. – Ennyi vót, meghóttál, most már menjünk haza.

Ő azonban rájuk sem hederített, úgy megtetszett neki a másvilág.

– Hagyjátok - mondta Mózsi -, majd ha megunja, úgy is felkel. Azzal otthagyták.

Hazafelé az anyja megállította őket.

– Hát Dugó hol van?

– Eltemettük. – Kottyantotta el magát Guszti.

– Mit csináltak? Megöltétek?

– Még rosszabb. – Tódította Feri. – Élve temettük el!

Ilonka nénye nem kapott levegőt.

– Segítség! Segítség! – Nyöszörögte. – Rögtön mutassátok meg, hol van! – Kiáltott kétségbeesetten.

A katonáknak elszállt a jókedvük. A tréfa túl jól sikerült. Mózsi megnyugtatta.

– Nincs ő nagyon mélyen. Kap levegőt.

Ekkor Dugó is úgy érezte, hogy ez már több, mint egy tréfa, és úgy kiugrott a sírjából, mint egy nyúl, de nem is mert hazamenni ebédelni, csak majd este vacsorázni. Ilonka nénye persze a kenyérsorban mindenkivel tudatta az új affért. Két napig nem tudott megnyugodni. A tanító úr ismét csak a fejét csóválta.

– Mi sem voltunk jobban a Deákné vásznánál, de ilyesmi még eszünkbe sem jutott volna!

– Úgy a! – Mondta Klári nénye, a Mózsi anyja is. Nézik azt a sok orosz mozit a Bikaóiban, oszt meg vagynak rontva! A! Egye la fene azokat is, akik kitanálták azt a mozit, la! Mi lesz ebbű a világbű, ha ilyen mozikot fog nézni ez a pulya, tanító úr? Hát mán olyanok, mint a tífusz!

A Tisza sekély vize nesztelenül áramlott ősi medrében, finom hullámain nem csillant holdfény a borús ég miatt. A túloldalt komoran sötéttettek a part menti fűz és nyárfacsoportok tömör foltjai. Béla levette ingét, nadrágját és egy csinos turbánfélét csinált belőlük, aztán zsineggel a fejére erősítette. A közepébe a félcipő került a zoknikkal. Alacsony bokrok között tapogatózva tett pár lépést a vaksötétben, amely most neki kedvezett. Csobbanást nem hallott, de már jól érezte a friss folyóvíz szagát. Kinyújtotta a karját és megelégedve elmosolyodott, mert az ujjai a vízbe értek a hirtelen mélyülő meredek partszakasz általa jól ismert pontjánál. Béla sovány, középmagas, harminc körüli férfi volt, s már nem először vett részt ilyen magányos, éjszakai kiruccanáson. A szögesdrót melletti kaszálások alkalmával felfedezett egy

lazán függő huzalt, amely alatt hanyatt fekve át lehetett csúszni. A felszántott porhanyós földsávon mezítláb kelt át, cipője orrával ügyesen utánozva a bárázdákat, s közben egy rókalábbal nyomokat ejtett, hogy a határőröknek minél kevesebb kétségük legyen a gyanút illetően.

A folyó túlsó partján, a magyar oldalon, Szatmárceken lakott a testvérbátyja. Bélának most eszébe jutott, hogy ezen a helyen búcsúzott tőle, mielőtt lezárták a határt. Tíz évig nem találkoztak egymással, csupán levelet váltottak hébe-hóba. Aztán már vagy két év óta Béla elég sűrűn meglátogatta Endrét az éjszaka leple alatt. A csekei szomszédok tudtak az „illegális” szovjet látogatóról, de a jó szomszédság aranyat ér –, inkább szurkoltak a testvéreknek, minthogy feljelentették volna őket. Különösen ősszel kelt át a folyón gyakrabban Béla, amíg még nem volt túl hideg a víz, s amikor már Endre kifőzte a jóféle szatmári szilvapálinkát, amihez Badalóban nem értettek úgy igazán. A zamatos barackpálinkát pedig egyenesen imádta.

A badalói öccs egészen nyugodt volt, de amúgy sem volt ideges természetű. Mint akinek most csak egy kis dolga akadt, félelem és kapkodás nélkül megfogta a víz fölé hajló ágakat, gyökereket és zajtalanul nyakig merült a hús vizű folyóba, majd hamarosan minden erőfeszítés nélkül átúszta azt. A magyarországi faluig nem sokáig kellett gyalogolnia, de a teste érkezett megszáradni a víztől és felöltözött. Endre házának az ablakai sötétek voltak, de a gazda ébren volt, és ruhában a díványon heverészve hallgatta az éjszakai neszeket. Biztos volt benne, hogy Béla ma érkezik, hiszen megírta a levelében a cenzúrázást félrevezetve: „tehénnek azon a napon, szombaton kell elleni.” Végre felugatott a kutya, aztán a csaholásával azt jelezte, felismerte az ismerőst, akit a gazda vár. Béla nem kopogott. Belépett az előszobába, és a két testvér átölelte egymást.

– Isten hozott! – mondta Endre. Rendben ment minden?

– Rendben hát! – válaszolta Béla –, a tehen baj nélkül megellett.

Ezen mindketten nevettek. A báty elővette a butykost és italt töltött. A feleség is kijött a hálószobából, és megölelte a sógort. Hamarosan hozta a paprikás csirkét salátával, aztán ő is leült az asztalhoz, és hallgatta a férfiakat. Nem kérdezett semmit, hiszen a férje is azt kérdezte, amiről ő szeretett volna hallani – milyen az élet odaát.

– Akkor sem sok a különbség – mondta az asszony. Nálatok ott a kolhoz, nálunk a téesz, egyik kutya, a másik eb. A bér kevés, a munka sok.

Csöndesen iszogatták a szilvóriumot, beszélgettek a rokonokról, ismerősökről, kinek a családja szaporodott egy újszülöttel, és kik hunytak el az

idősek közül. Éjfél után, vasárnap három óra tájt megdördült az ég és a tüzes villámok vakító erei nappali világosságot keltettek perceken át. A vad szél, a heves eső komoly vihart jelzett odakint.

– Ez már nem jó – mondta Béla. Most kéne lassan készülődni vissza. Hogy megyek ebben a viharban haza?

– Sehogy se – nyugtatta meg Endre. Itt maradsz holnap estig, akkor majd hazamensz. Csak nem hagyom tán, hogy beléd csapjon a villám, öcsém! Meg osztán olyan világosságot csinál az ég haragja, hogy még észrevehetnek. Meg osztán nem ittál keveset, még bele találsz fúlni nekem a Tiszába. Nem engedlek! Legalább megjisszuk még, ami a butelia alján maradt.

Béla helyt adott az ésszerű gondolatoknak, sok választása nem is volt. Másnap egész nap az óvatosság kedvéért a vendég a házban tartózkodott, még a vécébe sem eresztették ki. Béla nem aggódott különösebben, ahogy jött, úgy megy is, gondolta, otthon pedig csak gondolják szintén, hogy a vihar akadályozta meg a hazatérésben. Ismét eljött az este. A két testvér túlságosan is jól érezte magát, annyira, hogy az ital keltette bátorság felülmúlta az óvatosságot.

– Testvérem! – mondta Endre. Mi volna, ha azt mondanánk, hogy te egy tarpai katonacimborám vagy, oszt elmehetnénk a kocsmába barackpálinkázni, de van ott sör is. Amilyen kicsi ez a falu, olyan békés. Nem ártnak itt egymásnak az emberek.

Bélának megtetszett az ötlet, és bele is egyezett. A falun végigmenve nagyokat köszöntek az embereknek. Endre az egyik barátjának odakiáltotta jó hangosan, hogy mások is hallják: „Meglátogatott a katonacimborám Tarpáról, már mióta hívom!”

A kocsmá kicsi volt, de tiszta, egyszerű asztalaival, székeivel. Az ablakain körös-körül vasrács volt. Azok még a szovjet bevonuláskor kerültek az ablakokra, azóta rajtuk is maradtak. Csak három vendég volt még odabent, egy asztalnál ültek. Köszöntek nekik, s azok szívélyesen viszonzták. A kocsmáros egy lemezt tett fel egy kopott lemezjátszóra, a tű sercegett, de jól esett hallgatni a muzsikát. A testvérek asztalára egy üveg barackpálinkát tettek két pohárral. Endre egy doboz Kossuth cigarettát vett az öccsének. Hörpintgették az italt, dohányoztak. Emlékeztek a gyerekkorukra, a nagyszülőkre, mindenről beszélgettek, ami az eszükbe jutott. Eltelt egy óra, és csodálkoztak ezen, mintha csak tíz percnek tűnt volna az egész, és a vendégek is sokkal többen voltak már a kis teremben. Bélának nagyon ízlett a barackpálinka, odahaza ilyet nem főznek, de venni sem lehet. Ahogy kör-

benézett, az egyik asztalnál egy ismerős arcra lett figyelmes, de a mámoros fejével sehogyan sem tudta kitalálni, honnan ismeri az illetőt. Mindjárt mondta is a bátyjának.

– Te! Milyen kicsi is a világ! Itt vagyok Magyarországon, oszt mégis látok egy ismerőst, de nem jövök rá, ki lehet az. Ott ül, la, annál az asztalnál, a fal mellett, az a veres nyakkendő.

Endre odanézett.

– Ajj! Baj van! – válaszolta.

– Mi a baj, te? – kérdezte az öccse.

– Az a baj, hogy én azt az embert nem ismerem, de a másik kettőt, akikkel ül, annál inkább. Az egyik egy rendőrtiszt, a másik meg az itteni határőrség parancsnoka. Ugassak, ha a te embered is nem valamilyen közülük való nagykutya lehet!

Béla még egyszer ránézett az ismerősre, és hirtelen bekattant, honnan az ismeretség. Szeretett volna a föld alá is elbújni, de már késő volt. A vörös nyakkendő úr is észrevette Bélát, kezével integetett neki és mosolygott. Béla visszaintett, de ő nem mosolygott. Eltelt vagy húsz perc. A két testvér kezdte magát kellemetlenül érezni, de azért maradtak, hátha vannak még csodák, és elmúlik a veszély. A mosolygó ismerős közben le sem vette a szemét Béláról, de már úgy tűnt, a két társa is gyakrabban néz a testvérek felé. Amikor mindkét asztalon kiürültek az üvegek és a poharak, a mosolygó felállt, Bélához lépett, és a vállára tette a kezét.

– No, most már mehetünk? – kérdezte.

Béla meglepődött. Nem azért, amit az illető kérdezett, hanem azért, hogy azt magyarul kérdezte. Ez a kedvesen mosolygó úriember ugyanis Vászja volt, a közismerten magyarul egy kukkot sem tudó és magyargyűlölő körzeti milicista civil ruhában, akinek a felügyeletére volt bízva Badaló is.

– Hát persze, hogy megyünk. Kellemesen vendégeskedtünk, most már ideje hazamenni – helyeselt a magyar határőrparancsnok is nevetve.

Egy ismeretlen határsértőt már jó ideje köröztek a határszélen, és most a peches Béla egyenesen az ölükbe pottyant. Vászja és a két magyar kollégája még az '56-os forradalom előtt kötöttek jóbarátságot egymással, de olyan jót, hogy az a baráti kötelék nem lazult azóta sem. A szovjet milicista túrhetően beszélt a magyar nyelvet, és jó tolmácsnak bizonyult olyankor, amikor több orosz milicista vagy katonatiszt tiszteletét tette Szatmárcsekén egy-egy barackpálinkás partin a magyar elvtársakkal. Az egyik ilyen partira, Béla balszerencséjére, éppen most került sor. Nem volt mit tenni. A

testvérek fájdalmas búcsút vettek egymástól. Egy motorcsónak ott himbálódzott a Tisza vizén. A kormányánál egy szovjet határőr ült, és nagyon csodálkozott, hogy már két embert kell visszaszállítani a túlsó partra, és az idegennek össze van kötve a keze.

A felvégi fiúk másnap reggel egy katonai teherautót láttak végigszáguldani a falun hatalmas porfelhő kíséretében, s később még egymás után ugyanazt kétszer is. A gépkocsi platóján egy-egy fegyveres határőrrel a két oldalán ott ült lobogó hajával Béla az oldaldeszkához kötözve. Ezt az autókáztatást elrettentő példának szánták a badalói szovjet határőrök a falusi lakosok számára, de azzal nem dicsekedtek, hogy Béla már sokadszor babrált ki velük, és most sem ők fogták el valójában. Ha másnak nem, de neki mégiscsak nagy szerencséje volt. Béla ugyanis sógora volt az iskolaigazgatónak, a neves ateista propagandistának. Közbenjárására csupán öt napot unatkozott a beregszászi milícia zárkájában, bár elszánta magát a többéves bírói ítéletre is. Tudta, hogy megmenekülését kizárólag a nagy befolyással bíró sógornak köszönheti, akinek „szentül” megígérte, ilyen többször nem fordul elő. Ezt a Bélát azonban nem akármilyen fából faragták. A szíve és az idegei maradtak a régiek, úgyhogy őszönként, szilvapálinka-főzés táján csak-csak elleni kellett egyszer-kétszer annak a tehénnek.

Ez a határsértési eset azonban nem maradt megtorlatlanul. Attól a naptól kezdve egy falusi lakost sem engedtek többé a Tisza közelébe, se kaszálni, sem pedig vizet meríteni. Ez alól természetesen kivételek voltak, a helyiek nyelvén szólva a „bennfentesek”.

A mindennapi futballmeccsek, úszóversenyek és más játékok által egész jól edzett fiúkká cseperedtek a felvégi fiúk. Fáradtságot, izomlázat sohasem éreztek, vagy ha mégis, figyelmen kívül hagyták, így növekedett makk-egészséges ifjúság a felvégi soralján. Örökké gondolkodtak, tervezgettek, újabb és újabb unaloműző dolgokat eszeltek ki. Az alvégiek sem tétlenkedtek, és bár nem voltak olyan sokoldalúan aktívak, mint a felvégiek, de a fűzős bőrlabdát és a gumilabdát ők is rugdosták, és nagyon is jól. A vakáció már jó ideje tartott, tehát itt volt az ideje az első nyári futballmérkőzés lebonyolításának. A találkozózt egy olyan késő délutánon kellett megejteni, amikor az otthoni munkák alól minden fiú szabaddá tud válni. Pityu és Szicsku, a két csapatkapitány, a következő hét szombatjára jelölte ki a nagy meccset. A mérkőzés színhelyét, a felvégi széles soralját, készenléti állapotba kellett hozni akkorára. Először is kapukat kellett felállítani a két

térfélen, mézporral pedig megjelölni a vonalakat. Az alvégi kaszálók közelében mindenfelé voltak akácfák, ezekből kellett néhány karvastagságút kivágni, hogy megfelelő futballkapukat ácsoljanak belőlük.

Mózsai vezetésével nyolc önkéntes favágó indult el a faanyagért, fűrészszel, kisbaltával és colostokkal felszerelve. Jókedvűen, beszélgetve haladtak a kertek alatti földúton. Az egyik kert végében, egy terebélyes almafa árnya alatt alvó ember feküdt a fűben, kalapja a szemére volt csúsztatva. Ez az ember olyan hosszú volt, hogy ilyen csak egy volt a faluban. Mindenki felismerte Nagyszemű Szilvát, aki úgy aludt elnyúlva a fűben, mint Gulliver a liliputik földjén. Fekve még sohasem látták őt, és most úgy tűnt nekik, mintha így még nagyobb volna, mint állva.

- Vajon milyen hosszú lehet? Jó volna tudni – suttogta Mózsai.
- Azt könnyen megtudhatod, ott a kezében a colostok – válaszolta Pali.
- És mi lesz, ha felébred?
- Akkor elszaladunk – mondta egyszerűen Dugó.

Az ötlet mindenkinek tetszett. Miért is ne?! Rosszat nem csinálunk, de ha ránk kiált a Gulliver, akkor elszaladunk. A művelethez óvatosan kellett hozzálátni. Hozzáérni nem volt szabad, de megoldották így is. Egy ágacskát a feje búbja mellé tettek, egy másikat a csizmája sarkához, és ezt a távolságot kellett lemérni. Mózsai visszatartotta a lélegzetét is, nehogy véletlenül Nagyszemű Szilvát felébressze álmából, és mért.

- Egy méter – suttogott magában –, két méter...
- Három méter. – Kuncogott Pali.
- A fejednek a lágya. – Szidta Mózsai.

Maradt még egy jó arasznyi Gulliver hosszúságából, ezt már pontosabban kellett lemérni.

- Tizenegy és fél centi a csizma sarkáig – suttogott Mózsai. Na de, ha leveszünk belőle öt centit, az annyi, mint két méter, hat és fél centiméter lesz pucéron.
- Hű! – Suttogta elismerően Pityu. – Ez oszt egy zsiráfember! Vajon mékőnk lesz ilyen magas, he?

Laci szerette volna megmérni még egyszer, de lebeszélték róla a biztonság érdekében. Indultak volna tovább, de pár lépés megtétele után meglepetésükre Nagyszemű Szilva, aki minden egyes szót hallott, vontatottan utánuk kiáltott, amikor a fiúk végeztek a „mérnöki” munkával.

- Hát oszt mennyi lett hát az az annyi, he?

A fiúk hirtelen azt sem tudták, fussanak el, vagy ne. Pali volt a legbátrabb, s csengő hangon válaszolt.

– Két méter hat és fél centiméterre mértük Imre bátyámat csizma nélkül.
 – Már régen nem mérettem magamat – mondta Nagyszemű Szilva, de úgy emlékszem, vagy tíz évvel ezelőtt két méter kilenc centi vótam. Hiába, öregszem má, esek összefele, de biztos, hogy jól mértetek? Mékőtök mérte?

– Én vótam. – Vallotta be Mózsi. – Úgy tudom, jól mértem.
 – Na most akkor mérjél meg állva is!

Feltápáskodott, és a fa törzse elé állott. Mózsi most felmászott a fára, és az ott álló öreg feje fölött megjelölte a fatörzset, s amíg a többiek komoly ábrázattal és tátott szájjal figyelték a műveletet, addig ő ügyesen lemérte a jegyzés és a föld közötti távolságot.

– Most meg má fél centivel alacsonyabb lett Imre bátyám.

– Na jól van. – Mondta Nagyszemű Szilva szomorúan. – Inkább hagyjuk. Amikor baka vótam, akkor még kettő tizenkettő vótam, de hát az akkor vót. Úgy tudjátok meg, pulyáim, az ezredemben én vótam a legmagasabb. Erős is vótam, mint egy bivaly, oszt ha kötekedtek velem, a hónom alá is csaptam én kettőt is közülük. Ha meg elprüszköltem magamat, hallotta az egész kaszárnya. Oszt tudta is azt mindenki, hogy ez meg csak a Szabó lehetett. Így vót a, bizony, la!

– Hát ti meg hová mentek szerszámokkal felszerelve? – Kérdezte az óriás.

– Szombaton nagy meccs lesz az Alvég és Felvég között – újságolta Pityu –, kapunak való ágasokért megyünk.

– Oszt értetek hozzá, hogy kell megcsinálni a kaput?

– Értünk hát! – Mondta Mózsi. – Be kell csapolni vinklibe, vízimértékbe tenni, oszt összeszegezni.

– Akkor már mehettek, látom, mesteremberek vagytok. – Mondta Nagyszemű Szilva mosolyogva.

A fiúk egy jó élménnyel gazdagabban továbbálltak, és nemsokára hat hosszú, egyforma vastagságú doronggal tértek vissza. A soralján nyomban hozzá is láttak a gödrök kiásásához. Ezekbe kellett tenni a függőleges kapufákat. A végeikre okosan még keresztfát is szögeztek, hogy ne lehessen könnyen kihúzni a földből. A kapufák töveit kövekkel és földdel jól ledöngölték, hogy erősen álljanak. A két kapu, hála a sok mesternek, nagyon jól, egyformára sikerült. Szélességük három méter, magasságuk egy méter és nyolcvan centiméter volt pontosan.

A meccset rendezhették volna a felnőttek pályáján, a fűvön is, de ott aligha lett volna közönség. Ez pedig nagyon fontos volt a számukra. Bizonyítani akart mindenki a felnőttek előtt a saját játéktudásával. Ha a felnőtt-

tek véleményt nyilvánítottak, a fiúk jól kinyitották a fülüket, hogy minden szót meghalljanak. Egy-egy ilyen Alvég – Felvég összecsapás remek alkalom volt a futballtehetségek felfedezésére, akikből majd a felnőtt falusi csapattagok kerülhetnek ki a jövőben. Laci, aki először készült játszani egy ilyen rangadón, nagy izgalommal várta a hétvégét, és azért szurkolt, nehogy közbejőjjön valamilyen váratlan dolog, ami miatt ő, a középpályás, esetleg nem játszhat, mert az nagyon nagy szerencsétlenségnek, élete pótolhatatlan, elveszett órájának számított volna.

Az anyja kedvenc virága a margaréta volt. Ezt Laci jól tudta, és ha esetleg elfelejtette volna az anyja születésnapját, a család többi tagja eszébe juttatta. Most azonban elhatározta, egy óriási csokor mezei virággal fogja felköszönteni. A reggeli után az első dolgának érezte, hogy lemenjen a kertek alá, ahol szebbnél szebb vadvirággal volt telehintve a mező, az árokpartok, a még kaszálatlan rét. Laci szeretett elmerülni a színek sokféleségében. Az ég kékje, a fű zöldje, a virágok tarkasága percekre el tudta bűvölni, és bármerre járt a tomboló nyári határban, soha nem suhant el a tekintete felületesen az élő természet színeinek kavalkádja fölött. A virágcsokrot jó ízléssel, gondosan tudta elkészíteni, s minden egyes szerény virágocska külön-külön szerepet kapott a bokrétában. Közvetlenül a Vén Bajusz kertje alatt, nagy területen zöldes-sárgás érésben lévő szép búzatábla, mint millió lándzsa nyújtózkodott a nap felé. A búzaerdő szélén és a villanyoszlopok körüli bevetetlen részeken a gyönyörű szép pipacsok, búzavirágok és vadmargaréták szigetei, csodálni valóan illettek a sárgászöld alapszínbe. Laci nem tudott ellenállni a csábításnak, s bár már komoly súlya volt a bokrétának, ő még mindig hiányosnak érezte az ötféle színben pompázó születésnapi ajándékot. Még azt is felfedezte, hogy a búzakaralász is szépen mutat a virágok között.

A búzatáblán túl, elég nagy messzeségben, nagyszámú legelésző tehéncsordát vett észre. Nagyon jó szeme volt, de az állatok túl messze voltak ahhoz, hogy megállapítsa: a gazdák tehenei vannak-e ott, vagy pedig a kolhoz csordája pusztítja a füvet. Ez utóbbit úgy lehetett megtudni, ha a nagy Mihály közöttük lesz, mert nagyon szerette volna ismét látni ezt a félelmetes, hatalmas állatot. Eldugta hát a csokrot egy árnyékos bokor alatt, és úgy döntött, egy ilyen fontos dolognak a végére kell járni, s közelebb gyalogolt a tehéncsordához. Nem is kellett sokkal közelebb mennie, mert egyszer csak a csorda szélén felemelkedett egy méretes szarvakkal díszített fej, amely nem

másé, mint a két tehénnek beillő Mihályé volt. Ennyi elég is volt Lacinak ahhoz, hogy egy újabb tervet szőjön. Visszafelé már futásban haladt, majdnem otthagya az anyjának szánt csokrot is a bokornál. Haza érve felköszöntötte anyját, ahogy illik, de a kalandvágy izgalma miatt nem nyújtotta túl hosszúra, mert sietett, s különben is tudta, hogy anyja ma az ő kedvenc süteményét fogja sütni, a tengeri lisztből készült mézédés piskótát.

A következő útja hová máshová, mint természetesen Dugóhoz vitte. Tudta, Dugó is várja őt, mert ez a Dugó, olykor nagyon szánalmas egy fiú volt, s ha egyedül volt, csak unatkozott, nem tudott magával mit kezdeni. Dugót a házfal tövében ülve találta, bicskájával mindenféle mintákat faragott egy hosszú, zöld botra. Mellette gubbasztott Cirmi nevű macskája, és a forgácsok után kapkodott mancsával.

– Gyere! – Mondta neki lihegve Laci. – Mihály ott legel a kertek alatt a búzatáblán túl.

– Na oszt! – Emelte fel a fejét Dugó, és farigcsált tovább.

– Hát nem érted? – Kérdezte Laci csodálkozva. – Itt van a jó alkalom! Eddig levegőnek nézett minket. Most megmutatjuk neki, kik vagyunk mi. Viszünk magunkkal tükröt, parittyát, de azt csak önvédelemre használjuk.

– Miféle önvédelemre? – Szólott döbbenet Dugó. – Kitől kell védekezni?

– Nem kitől, hanem mitől. Mihályról van szó. Fel kellene bosszantani, hadd tudja meg azzal a nagy tök fejével, hogy az ember a legokosabb és a legerősebb.

Dugó, mintha csak jobban kezdte volna érdekelni a dolog, felállt.

– Minek kell neki azt megtudni? Má megéntelen gyanús vagyol te nekem. Osztán hát, hogy bosszantsuk?

– Hát úgy, ahogy a bikákat szokták. Vigyünk magunkkal valami piros ruhát. Ha megkurgat, elszaladunk, elbújunk, de ezt majd ott megbeszéljük. Csak nem félsz tán?

– Nem félek én semmitű! – Vakarta meg a fejét Dugó. – Lehet, hogy megént bajba keversz, de még mindég jobb, mint itt senyvedni a fal tövibe egész nap. Na, várjál, keresek valami pirosat.

Egy perc múlva már hozta is a pirosat, Erzsike nővérének a selyem pionírnyakkendőjét, de volt nála még valami, mégpedig a sötétvörös, bársony falvédő, amelyen sárga pamuttal a házi áldás volt kihímezve. Bika szemnek tetszetős portéka volt mind a kettő. A csücsküknél fogva össze is kötötték őket, hogy hatásosabbnak bizonyuljanak.

– Így la – mondta Dugó –, s azzal meglengette maga előtt a rögtönzött bikaháborító eszközt, mint a torreadorok. – Mihály, ne! Mihály, ne! – mondogatta.

– Ez nagyon jó lesz! – Szólt elismeréssel Laci. – Akkor indulhatunk!

A terv első része a becserkészség volt. A második a terep „tanulmányozása”, majd ezt követte a „cselekvés”, és végül a legizgalmasabb rész, a menekülési útvonal kidolgozása következett, majd maga a gyors „visszavonulás” mozzanata zárta a sort. A jámbor tehéncsordát Laci javaslatára úgy közelítették meg, mint az afrikai vadászok a vad kafferbivalyokat, és az ilyen felfogással, már meg is teremtették maguknak azt a varázst, ami egy ilyen vállalkozást feledhetetlenné tesz.

Az aratás előtt álló búzatáblát egy széles, mély árok választotta el a tehenek legelőjétől. Az árok teljesen száraz volt, s a fű egészen a nyakukig ért a leendő torreadoroknak. Az árok túlsó szélétől számítva vagy negyven méterre már ott legeltek a csorda szélső tehenei, közöttük Mihály is. A fű alatt becsusszantak az árokba, és a túloldalon, a füvet széthúzva körülnéztek. Minden feltétel kedvezett. A bika ott állt a tehenek között, az oldalát mutatta a fiúk felé, de nem evett. A csordás valószínűleg a másik oldalon volt a kutyáival együtt.

– Emmeg még nagyobb lett, mint vót! – Suttogta Dugó Mihály méreteit csodálva.

– Én is azt mondom – suttogta Laci –, de ez nem baj, legalább nem bír gyorsan futni. Na, akkor beszéljük meg, hogy legyen: merre szaladunk, ha kell.

– A vóna a legjobb, ha nem kéne – nyögte ki Dugó –, de ha má kell, akkor szaladjunk a búzába.

– Az nem jó! – Oktatta Laci. – Először is a bika észreveszi, hol mozog a búzagalász, ha alatta bujkálunk. Másodsor: úgy összetapossuk a termést, hogy mind a kettőnket a javítóba visznek, persze, ha megmaradunk. Ott meg, azt mondják, csak káposztalevest esznek minden nap, és csak oroszul beszélnek. Én inkább azt találtam ki, szaladjunk egyik árokpartról a másikra annyiszor, ahányszor Mihály felkapaszkodna. Ő a nagy testével úgysem tud olyan gyorsan fel meg le futkosni az árokban, mint mi. Ha sokáig fog üldözni, akkor meg már úgyis elérjük valakinek a kertjét, és felmászunk egy szilvafára.

– Jól beszélsz te, csak sokat – dünnyögte Dugó. – Majd meglátom, milyen okos leszel, ha mán benne leszünk a pácban. Akkor én meg azt mondom – folytatta –, taszétasuk ódalba a parittyával belépőnek, hogy vegyen észre minket.

– Jó! – mondta Laci. – Te lőj, én meg a tükörrel próbálok izgatni.

Mihály sorsa most már meg volt pecsételve. Dugó célzott és lőtt. A kavics tompa puffanással telibe találta az állatot, de nem az történt, amit vártak. Mihály nem hogy szembe nézett volna a támadóival, ellenkezőleg, a kővér farát fordította feléjük. A két fiú nem akart hinni a szemének.

– Te! – Mondta most már hangosan Laci Dugónak. – Ez vagy olyan gyáva, mint a nyúl, vagy nagyon büszke, hogy még csak meg sem fordul.

– Büszke, vagy nem büszke, majd adok én neki! – Bátorodott fel Dugó, s azzal máris fenébe lőtte egy újabb kavicssal.

Laci sem volt rest, ő is „üdvözölte” a bikát egy kitűnő találattal. Erre a szemtelen Mihály meglengette a farkát, mintha legyeket hajtott volna. Most már aztán betelt a pohár. Mindketten kiugrottak a fedezékből, és hangosan kiabáltak: „Mi van, Mihály? Mi van? Félsz tőlünk? Nem szégyelled magad? Minden hiábavalónak bizonyult, felháborító volt ennek a bikának a flegmatikus viselkedése. Dugó nagyon felbátorodott. Hozott egy göröngyöt, és pár lépésről hozzávágva figyelmeztette, hogy az ember a legerősebb, és mert kettő belőlük itt áll a háta mögött, hát tessék megfordulni. Na, ez hatott. A tehének elszaladtak mellőle, ő pedig lassan, nagyon lassan végre hátrafordította a fejét. Ebben a pillanatban Laci tükre kezelésbe vette a szemét, Dugó pedig hevesen lóbálni kezdte a piros ruhaneműt. Erre már Mihály megfordult a testével is. Most lehetett csak jól megfigyelni, milyen nagy ez az állat. Szemei fenyegetően villogtak, rettenetes fejét lassan horgasztani kezdte, s mintha azon gondolkodott volna, a kettejük közül melyiket öklelje fel először. Dugónak inába szállt a bátorsága, de azért csúfolódva, kinyújtott nyelvvel hátrált, lóbálta a bikaharagítót tovább, és lám, ez a kötés, egybefonódás, milyen nagyszerű példája volt annak, hogy az ellentétes ideológiák jelképei, így együtt, milyen jól használhatók, egy közös cél érdekében, például Mihály felbosszantásában. Mert ekkor megtört a jég. A bika kettőt lépett előre, nagy karikás orrán keresztül fújta egyet, szarvát a földnek szegezte, és meglódult a hatalmas test, de az árok partján megtorpant. Akkorára már a „torreádorok” a tulsó oldalon álltak, és reszkettek, csakúgy reszkettek a gyönyörűségtől. Vagy a félelemtől? Mégsem menekültek fejvesztve, maradtak a megbeszélte mellett. Mihály nagyon súlyos volt, nem volt hozzászokva az árkokhoz, gödrökhöz, így óvatosan, lassan ereszkedett a mély árokba, ott aztán tanácstalanul megállt, semmi kedvet nem érzett a kímászáshoz. A két fiúnak ismét visszatért a bátorsága. Laci élvezte a remek kalandot, és egy röggel ő is megcélozta a bikát. A

száraz rög nagyon kényes helyen, pontosan a vaskarikás orrán találta el Mihályt. A bikának ez a testrésze, mint köztudott, nagyon érzékeny. Az állat erre valóban bedühödött, és egy szempillantás alatt felröpítette többmázsás testét az árok túlsó partjára. A menekülőök viszont nagyon természetesen öt méterrel odább, átkeltek az ellenkező partra. Ez a taktika elég logikusnak mutatkozott, de ahol Laci és Dugó megjelenik, ott mindig történnek váratlan dolgok. Most is becsúszott egy hiba a számításba, mert teljesen megfélemlítettek a csordásról és a két kutyájáról. A csordás észrevette, hogy valami nincs rendben Mihály körül, és odaküldte a négylábú pásztorokat. A két korcs pulitól – bár nem voltak olyan veszedelmesek, mint Mihály – mégis volt mit tartani. Mezei kutyák lévén elég vadak voltak, és először haraptak, s csak azután ugattak. A fiúk beugrottak hát az árok fenekére, gondolták, a nagy fű eltakarja őket, és észrevétlenek maradnak. Ebben nagyot tévedtek. Sem a kutyákat, sem a bikát nem lehetett becsapni, így aztán sakk-matt helyzet alakult ki, csúnya kelepccébe kerültek. A bal parton a felbőszített Mihály, a jobb parton a két veszettül ugató eb leste a mozdulataikat, és furcsa módon, mégis mindenki mindenkinek ellensége volt. Szerencsére Mihály félt a kutyáktól, így nem mert támadni. A kutyák sem ereszkedtek az árokba, inkább várták a gazdájuk parancsát. Dezső bátyának, a falu csordásának, vagyis Ződ Gyepnek, közismerten kisméretű volt az agya, még az egyszerű dolgok befogadására is. A fiúk ijedtükben már régen eldobták a falvédőt pionírnyakkendőstől, a tükröt, a parittyákat, így Ződ Gyep csak azt láthatta, hogy ezek a kisfiúk bajban vannak, és segítségre szorulnak. Így mentette hát meg Dezső bátya az „ártatlan” gyermekeket. Sajnos ebből a kalandból csak szegény Mihály került ki vesztesként, ugyanis meghúzódott a lába a számára nehéz terepen, és erősen sántított. Sokáig nem látta senki a felvégi fiúk közül ezután a hatalmas, de békés természetű kolhoz bikát. Csak nem talán a vágóhidra vitték el szegényt? – gondolták. Aztán pár hét múlva, szerencsére ismét megjelent a zöld legelőn, egészségesen, magasra emelt fejjel, akárcsak valami főúr.

SZÍVBAJ

*a párnán az illatot
te valahol máshol alszol el
eszedben sincs csillagot kémlelni
nehogy arra gondoljak hogy
egy ég
feszül felettünk
ez nem romantika
még ablak sincs a szobán
csak görcsök vannak
fájdalom szorít
hitetlenkedve
gyógyszert tesztek
a nyelvem alá
hallgatok*

*idegenek mondják
szívroham vitte el*

terv

*az apostolok most is köztünk járnak
nem tudjuk melyik merre ment
a fejre állt világban
halkan szól az ige
hallunk háborúkról
hét gyertya ég
köztünk
mint gyorskezü gyilkos az Ebola
ki tervezte*

*nincs mitől tartani
meg kell lennie*

temető

*a fák dermedve állnak
kalitkás madár vagyok
örök hideg szakadt rám*

*kifosztva állok
nincstelen
anyám elaludt
altatót dúdoló és
este van*

*a holtak sosem pihennek
fogadni kell mindig újakat
földkupacokra
egyre csak gyűl
az ölszámra hordott
emlékezés*

KIRAJZOL

*A káoszról kirajzol
És kontúr lesz a rajzból
És benne sok-sok árnyalat
És mögöttük egy árnyalak
A bizonyosság hogy láttalak
Kiugrani a gépből
És ejtőernyő nélkül
Landolsz a fekete tájon
Levehetetlen ruhában*

RUHÁD

*Ruhád a levehetetlen
Rád nőtt e bőr nem rohad
Ruhád a végítéletig
E gúnya már te vagy magad
Olyan már vagy mint a szám
Egy haláltáboron
Dachauban Szibériában
Egyformák mint két pofon*

NAGYAPÁID

*Nagyapáid kikapálták
A szolyvai gödörből
Azért vagy itt hogy
sose hátrálj
Nem élvből és gyönyörből
Nem élvért és gyönyörért
De azért hogy mondjad
Lesz tinta is és lesz még papír
De beletörök a tollad*

TÁRGYAK

*Szék ültél rajta
Asztal hol költöd ebéded
S ruhád a tested lakja
Mind téged ölelnek téged
A kilincsek hűvöse féme
A tenyered őrzik a kódod
A hiányba festem a képed
Mind amit látni adódott
Most hogy irigylem ágyad
A ruhádat asztalod széked
Összekuszálva nézek utánad
Te vagy már mind mihez érek*

TÖBBET KAPTAM

*Picit nyitottad meg az ajtót.
S e réssel bomlott a világ.
Tavaszi fákról érett alma,
Nyárvégi gallyról friss virág.*

*Picit nyitottad meg az ajtót.
És nagykapu retesze tárt:
Elém lilában habzó kertet,
S incselkedő lábak nyomát.*

*Picit nyitottad meg az ajtót.
Többet kaptam, mint bárki más:
Akácvirágot szétroppantva -
Világvégét s feltámadást.*

PILLANATKÉP

*Megkopsztva tátong az úr.
Rút égkövek a földön hömpörögnek
csóvjáruk veszve.*

*Golgotai kereszt-szilánkkal
nyakában
veselkedik a lány,
hogy a halált kirekessze.*

*Kóbor macskaszőrt hord
számba a szél.
És elvisz a csatorna
messze, messze.*

* Az *Úgy szépen* című készülő kötetéből vett szemelvényekkel köszöntjük a 60 éves Tárczy Andort.

LEPEGYHÜDT

*Lepegyhüdtek az utcaasszonyok.
A szögletben a ruszin szó vegyes.
Kis krétakörből ingereljük a jövőt,
S nézzük: a csakazértis
Templom-hagymahéj-kupola,
Mint színház épül, sehova,
És a fatornyos város, falu,
Mint elapadt tehén.
Ám a márvány-jégjegy-paloták,
Aranyra szomjas hatalom –
Nagymuzsalyban kutak véreznek,
Ópusztaszerről gyűlnek még,
Vereckére se legyintenek,
De valómondásnál bicsaklik a torok...
Lepetyhüdtek az utcaasszonyok...*

BARTHA GUSZTÁV

JELENÉSEK

2. AZON A BIZONYOS HETEDIK NAPON

Szereplők:

Béla

Nagyapu

Babakocsit toló anyuka; szerelmespár; idős házaspár.

A főhősök jóval túl vannak a hatvanas éveiken. Voltaképpen tükörképei lehetnének egymásnak. De míg Nagyapu majd kicsattan az egészségtől, mozgása lendületes, világosszürke öltönye vasalt; Béla kopott fekete színű ruházata gyűrött, mozdulatai nehézkesek, arcbőre sárga. Májbetegségének köszönhetően zsebkendőjével, hol az orrát, hol könnybe lábadó szemét törölgeti.

Szín: sétány kandeláberekkel, támláspaddal.

Időpont: 2013 őszének egyik verőfényes délutánja.

Béla, hátratekingetve, jobbról sietve jön. Hirtelen megtorpan, pihegve belekapaszkodik a lámpavasba.

Béla. *(hátra les).* Na végre! A rossebbe, mégsem! Vágjak át az öreg-tölgy irányába? Áh! A gyalogoshíd, köpésnyire... Egyéb sem hiányzik csak a tülekedés, a bosszúság! A csatornaparti csehó éjfélékig nyitva tart. Én csak tudom! A Nyanyát ma sem fogom körbeudvarolni. Esetleg veszek neki cukorkát, magamnak meg egy pikoló sört. A sör jót tesz a szívnek, állítólag. Még hogy Nagyapu! Nagy papucs *(nevet)*. Ismerem a fajtáját. Ismerem... Előle fussak?! Fityiszt! Ezt neki! *(Hadonászik, fityiszeket mutogatva hátrál, majd lerogyik a padra.)* Meg ezt, meg ezt...

Nagyapu jön jobbról, nagy léptekkel.

Nagyapu. Még azt akarom mondani... Az éjszaka kirámolták a csehót. A hídon túl milicék köröznék.

Béla. Közöm?

Nagyapu (*a pad mellett állva*). Nézz magadra! A híd alatt, Malboro címkés kartondobozokban éjszakázók, melletted, fess úriemberek tűnnének a hekusok szemében.

Béla. Ha kiterítnék, szebb leszek. Ahogy mondják: a halál megszépít. Fizetem az egyházadót, sátoros ünnepeken a perselybe is dobok némi aprót. Szép temetésem lesz.

Nagyapu. Addig is, a Nyanyának cukorkát veszel...

Béla. Neked Margó mama!

Nagyapu. Pohárka sört a Bélának. Nem unalmas?

Béla. A nyugdíjamból nem futja világgörülű utazásra. Tudtad, hogy a koldusok nem lesznek öngyilkosok?!

Nagyapu. De te nem vagy koldus, Béla.

Béla. Csak majdnem. Havi négyszáz hriveny a patika, száz az orvos. Hál' istennek a délutáni séták nem kerülnek semmibe, az a pár pohárka sör meg nem oszt, nem szoroz. Meg hát kinek se ártok vele.

Nagyapu. A májadnak. Főleg, ha hébe-hóba tökre iszod magad.

Béla (*zsebkendőjével a tarkóját törölgeti*). Élvezed, mi? Ne tagadd, olykor sutyiba-mutyiba, te is... Másnaposan végig-végig zongorázol az oldalbordáidon: dó, re, mi, fá...

Nagyapu. Magadból ítélsz.

Béla. Nem vagyok köteles vélekedni, nyugdíjas vagyok. Maximum, a választásokon az erősebb kutyára szavazok, persze csak akkor, ha löknek érte némi pénzmagot.

Nagyapu. A demokrácia nem ügylet. (*Csend.*) Továbbmegyek...

Béla. Arra van sportuszoda, emerre a gyalogoshíd, de ha netán az öreg tölgyfára vagy kíváncsi, kerülnöd kell.

Nagyapu (*föl-alá jár a pad előtt*). Üzemi párttitkárként...

Béla. Személyzetis...

Nagyapu. Jól megtanultad a rendtartást.

Béla. Ki beszél?! Ha nem vétetek fel pártba nemhogy családi házat, tyúkólat nem lett volna módodban tervezni!

Nagyapu (*megáll*). Phh! Rendszerváltás óta...

Béla. Levezekelted. Építettél magadnak a kis fizetésedből egy böhöm nagy házat, és mindeközben a szádtól vontad meg a falatot, hogy a gyerekeid is nyomhassák a gázpedált. Három nyugati kocsi áll a kovácsoltvas kerítéses, díszteglás udvarodon.

Nagyapu. Phh! Te fantáziáltad össze. Az úszómedencét persze kifelejtetted, szürkeállományodnak a színes díszteglával borított udvar a gazdag-ság netovábbja.

Béla. *(szívtájékon dörszöli a mellkasát).* Azért kísérgetsz hatodik napja, hogy ezt közöld velem?

Nagyapu. Helyesbíték, hetedik napja.

Baloldalról babakocsit toló anyuka jön.

Béla. Ne álld el az utat!

Nagyapu. *(ingerülten).* A nadrágom ne toljam le?!

Béla. Hogy nem mentem el a Nyanyával bevásárolni! Csirke farhátat venni, két kiló krumplit, leveskockát...

Az asszonyka a babakocsival a padhoz ér, megáll, vett néhány sajnálkozó pillantást, az orrát, szemét törölgető Bélára.

Nagyapu. *(a babakocsi fölé hajol).* Pucuru-mucuru! Plitty-platty!

Béla. Rózsaszínű a babakocsi!

Asszonyka. Hozzám szólt?

Béla. *(nemet int a fejével).*

A csecsemő felsír, anyja néhányszor megrázza a kocsit, majd a még síró gyerekével, jobbra el.

Béla. Az ábrándok rémisztőlég hatnak a csecsemőkre.

Nagyapu. Kit tett mumussá? Számoljunk csak, az elmúlt tíz év során hányszor jutottam eszedbe? Na, na!

Béla. *(legyint).* Pulyakoromban sok minden akartam lenni: katona, nyomozótiszt, építész... Legszívesebben papást-mamást játszottam az utcabéli pulyalányokkal a feszér eldugott sarkában. *(Mosolyog.)* Félóránként csináltunk egy gyereket.

Nagyapu. Nem válaszoltál!

Béla. Hurkára tekertük az aznapi újságot, és csitt-csatt, megpaskoltuk vele egymás pucér fenekét, és már kész is volt. Félóránként egy.

Nagyapu. (*kifakadva*). A kérdésre felelj!

Béla. (*a májához kap, légszomj gyöttri*). Basszus! (*Nagy nehezen sikerül mélyet lélegeznie.*)

Nagyapu. (*gúnyosan*). Zsugorodik a májacska?

Béla. A hátralévő időm. Pedig sikeresen elloptam Margótól és a gyerekeimtől magamat; tíz éve rendre ott vagyok volt osztálytársaim, munkatársaim temetésén, hogy ne malmozzak a jövőn.

Nagyapu. (*leül a pad másik végére*). Ha Mohamed nem megy a hegyhez...

Béla. Az éjszaka, álmomban, sűrű hó esett.

Nagyapu. Havat manapság csak a tévében látunk. Vagy már ott se.

Béla. A templomajtó mellett ültem, kezemben lapos fémtányérral.

Nagyapu. Magyarán, koldultál.

Béla. A hívek a templomban voltak, és talán a záróéneket énekelték, mikor váratlanul megkoppant a fémtányér. Egyszer, kétszer, majd mind szaporábban.

Nagyapu. (*gúnyosan*). Dőlt a lé.

Béla. A jég. A földinél száz fokokkal hidegebb, lapos, ovális formájú jégkristályok hulltak a tányéromba.

Nagyapu (*gúnyosan*). Alighanem a béreckszék.

Béla. Kivettem egyet, és... és szempillantásnyi idő alatt mély sebet égetett a markomba. (*Csend.*)

Nagyapu. Befejezted?

Béla. Ja, Margó annyit fűzött az álmomhoz, hogy a jég szertefoszlott reményeket jegyez. Van Álmoskönyve, meg féltucatnyi hókuszpókuszos.

Nagyapu (*köhint párat*). Ólmot önt, tűkkel szurkálja tele a viaszbábut?

Béla (*legyint*). Á, morgó Margó csak velem szemben boszorkány! A vejem néha hoz néhány flakon házi bort, azt dugdossa, issza meg előlem.

Nagyapu (*fényképeket vesz elő zakója zsebéből*). Az unokáim.

Béla. Muti! (*Ujjai a semmibe csippentenek; képzeletbeli fényképeket lapozgat, forgat a kezében.*)

A lány a fiú derekát, a fiú a lány vállát karolva, jobbról jön.

Lány (*kifakad*). Hát nem elfoglalta újra a padunkat!

Fiú. Keresünk másikat.

Lány. Nem igazság! Ez a pad a mi padunk.

Fiú. Ülünk le mellé, hátha elszégyelli magát és tovább áll.

Lány. Egy koszos, бүдös hajléktalan mellé?! Azt már nem!

Fiú. Miért lenne hajléktalan?

Lány. Mert... mert magában beszél, és... és a kezével folyton hadonászik.

Fiú. Szerintem, kártyázik, bajok vannak az emeleten.

Lány. Hol?

Fiú (*szabad kezével a homlokára bök*).

Lány (*kuncogva*). És hol az alsó szint?

Fiú (*kezével a hasát, derekát tapogatja*). Máj, vese, hasnyálmirigy...
(*A lány megmarkolja a fiú nemi szervét.*) És a mucurkád. Az alagsorban... sorban található a végtagok.

Lány (*töprengőn*). Ahhoz négykézlábra kellene állnunk, tudod, a kezek miatt.

Fiú. Nem is olyan rossz ötlet.

A fiú és a lány összenevetnek, és kéz a kézben, vidáman balra el.

Béla. Belőlem soha nem lesz nagyapu. (*A padra dobja a képzeletbeli fényképeket.*) A lányomnak nem lehet gyereke, a fiam meg a vágyainak él. Sok pénzt akar keresni, de gyorsan.

Nagyapu. Ki nem?

Béla. Csak nem a mások lakásában. Alig engedik ki a dutyiból, már zsuppolják is vissza.

Nagyapu (*talpra szökken*). Te... te... te vagy a hibás! Emmának elege lett a hurkára tekert újságokból, Emmának férfi kellett, nem egy gyáva szar alak!

Béla (*vállat von*). Lett rá okom, hogy kitaláljalak, egy pár legyetek Emmával.

Nagyapu (*dühtől tajtékozva*). Hogy míg a csámpás Nyanyádat gyakorod, szabadon legeltethesd a piszkos fantáziád! Törődtél is te gyerekeiddel! A lányodnak egy tizenöt éves korában elvégzett zug-abortusz miatt nem lehet gyereke, a fiad tizenkét éves korábban már bandázott. Nem, nem Emma kezdte, a párttitkár elvtársnak szavába se került egy kis etyepetye, az üzemben dolgozó, és az arra kapható asszonyokkal, lányokkal lezargatott alsó szintű foglalkozás.

Béla. Hazugság! Hess, hess innen! Nem érted?! Hess innen!

Nagyapu (*gúnykacajjal*). Még egy hét, és valóságosabb leszek a valóságnál.

Béla. Az... a lehetetlen.

Nagyapu. Az okos mütyürkék korában? A nem is oly távoli jövőben a virtuális valóság már befolyásolni fogja az életet. Térídeje valósággá válik.

Béla. Nem értem.

Nagyapu (*visszaül a padra*). Pedig te olvastad az újságcikket, nem én.

Béla (*töprengőn*). Lehetséges. Érteni azonban nem sokat értettem meg belőle.

Nagyapu. Ahogyan az életből se.

Béla (*hirtelen feláll, szédelegve megpróbál eljutni a legközelebbi kandeláberig, de félúton térdre rogyik, majd kiszáradva oldalára dől*). Se... se...

Jobbról, karonfogva, idős házaspár jön.

Asszony. Nézzenek oda, még egy! Régen legalább összeszedte, kijózanítóba szállította őket a milícia.

Öreg. Ukrajnának a faluhelyen meglévő kórházak működtetésére sem telik, nemhogy detoxikáló állomások fenntartására.

Asszony. Megint tudományos vagy!

Öreg. Kijózanítani százegy dologból lehetne az emberiséget. Vegyük a környezetszennyezést, a globális felmelegedés elsődleges okát... Csitt! Nagyapu, nagyapu... Ezt a szót hallom ki a motyogásából.

Asszony. Gyönyörködhetnek benne az unokák! Részeg disznó!

Öreg (*megáll, fejcsóválva*).

Asszony. Nézzed, nézzed csak: mivé lennél nélkülem!

Öreg. Hol tartottunk?

Asszony. Hitelválság.

Öreg. A világnak egységesítenie kellene a pénzrendszerét (*kisétálnak balra*), hogy javítani tudjon az emberek életminőségén...

Fülsiketítő fényrobbanás. Nagyapu semmivé válik. Egyedül a földön fekvő Béla teste feketélik a sűrű hóesésben.

2014. Csongor

SZÁRNYPRÓBA

A Sislóci Dobó István Középiskolában érettségiztem, majd Budapesten, a Trainex külkereskedelmi szakközépiskolában tanultam. Jelenleg a németországi Stolbergben élek férjemmel két gyermekünkkel, s már várjuk a harmadikat. Versekét és prózát komolyabban 2008-tól írok.

NÉMETH ANETT

HAZAFELÉ

A város

*Lágy szelek hangja súg, sok reszkető csoda,
porzik a lusta út, indul az éjszaka.
Szédelő fénykova, a város nagybeteg,
elaggott házfalak lázában szendereg.*

A lámpák

*Pislog egy vak pilács, lobbanni vágyik,
forróság pang belül, lüktető pánik.
Meggyújtva önmagát a fény felébred,
s robogó tűzével mindent feléget.*

Az út

*Szomorú szürke kő, szilánkos szenvedés,
gőzölgő emlékek tükrébe visszanéz.
Hordott bár bánatot – ujjongó döbbenet,
lépések sárszaga, világok hídja lett.*

Az otthon

*Hús-meleg téglafal, mennyei oltalom,
Ős-tető, csend-szoba, ringató holnapom.
Bölcsöm benned pihen, tüzednél béke vár,
Lélek-só, tiszta víz fényeddel összesar.*

AZ ÉBREDÉST NEM ISMEREM

*Az ébredést nem ismerem,
végtelen álom az egész,
az éj játszik ma itt velem,
sötét szeme agyamba néz.
Mint szénfekete legyező,
nyílnak szét a feszes falak,
tükkörtavon, fehér esőben
arcomból kinézve láttalak.*

*Pókszövet fut a rózsafán,
a szürke fények elnyelik,
a Hold fehér hattyúnyakán
még elidőzők reggelig.
Szorosra csukva két szemem,
mögöttük színes életek,
az ébredést nem akarom,
örök álomra ébredek.*

ESTI ÉNEK

Nagyanyám hántja a tengerit a hátsó kertben. Gyúrótt, kopott, egyszerű karton és egy durva vászonkötény van rajta – a nagyanyák titkos egyenruhája. Ilyen kék vászonkötényből kettő is van neki, ezeket hordja felváltva, szinte egész nap. Ezekbe szedi össze a diófa szétgurult terméseit is, a friss csalánt a kacsáknak, vagy az érett, piros hasú almákat. Mikor mit. Kezei fürgén szedegetik le a tengeri fehéres, papírvékonyra száradt héját, gyors, gyakorlott mozdulatai alatt előpattannak az aranyszemek. Előpattannak az emlékek is, mint homályos tengeriszemek.

*

Kora reggel van, rettentő korán, alig múlt el fél hat, és ő már talpon van, főzi a darát a malacnak, lassan kevergeti, szinte szeretetteljesen. Nagy edényt merít a búzás hordóba, kiszórja a tyúkok elé, kenyeret aprít a forró levesmaradékba, nagyokat hümmögve belelök egy vékony darab szalonnát is, egészen vékony darabot, és az egészszet a kutyák elé tolja. Lassan fel kéne kelni, de nehezen foszlik le rólam az álom.

*

Szeles őszi nap, az ablakok is beleremegnek, amikor dörögni kezd az ég, minden szürke és idegen. Már rég leszoktam a borús gondolkodásról, de ilyenkor egy villanásra előjön az agyamban az elmúlás réme, aztán elillan, mintha ott se lett volna. Mégis, most legszívesebben egész nap bent gubbasztanék, a vihart nézve. Aztán már azt érzem, hogy feltölt ez a sok elektromosság, erőt ad valamilyen rejtélyes módon. Gyorsan, átszellemülten felhúzom a cipőmet, kilépek az udvarra. Bambán pislogok át a sűrű esőhomályon: az én nyolcvan éves nagyanyám épp nagy rohanásban van, hogy nyakon csípje a tyúkjait, akik hálátlanul átszöktek a szomszédba. Mosollyal veszi üldözőbe őket, miközben kendőjét lobogtatja a csípős szél. Egyetlen lendülettel kettőt kap el, erre még erősebben kacag, már szinte csurom víz a ruhája, a kézfeje csupa vér, beleakadt a kerítésbe, ahogy utánuk kapott. Elhűlve nézem a hihetetlen változást. Felcsillannak szürke

tószemei, ebben a pillanatban olyan gyermeki az arca, de hisz ezt az örömet, ami szétárad rajta, én már réges-rég magam mögött hagytam.

*

Épp leszállt az est, a nyár szaga besurran az ablakréseken, olyan megfoghatatlan és boldogító, lélekmelengető illat ez. A falusi föld és az esti pára keveréke, a frissen vágott fű és a zöld rét, a virágok és az akácérdő párlata együtt, mint egy kéz, körülöleli a házat, a szívet.

Tisztán csengő hangon énekel a nagyanyám, az esti gyertya lángját megremegteti ez a hang, már én is énekelek vele: valami népdalt még az ő leánykorából. A szívbe kapó ősi dallam olyan, mintha bennem, a lelkemben dobogna. Könnyű vagyok. Leszakadtak a súlyok, mind, ami a földhöz láncolt.

Hangjaink hasonlóak, a taglejtés is szinte ugyanaz, a szemünk is egyforma, ahogy a fáradt gyertyalángba pislogunk. Én most jövök rá: énekelni párban a legszebb.

*

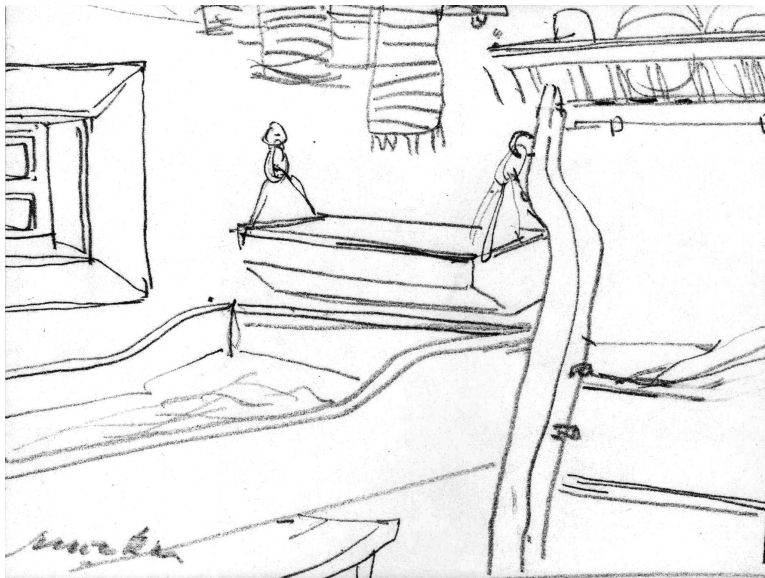
Koromfekete csipke, sűrűn rásimul a hosszú, hideg faládjára, a tükrök letakarva, készülő ételzag és sokféle emberszag a levegőben. Csak egy arc látszik ki az egészből, egy csendes, végtelenül békés arc.

Nem látok semmit. Csak érzem, hogy így volt, mert mindig így szokott lenni, minden temetés ugyanaz, csak a halott arca más. – Végre békére lelt! – suttogják a körülötte állók. Megemlékeznek róla egy pár pillanatban, néhány komor temetési énekekben, egy utolsó közös sétában.

Nem látom az arcokat, az emberek arcát, a régi temetőnket. Hogy meg van-e még az a két hatalmas, gyűrött törzsű fűzfa a temető végén? Hogy ezúttal le van-e kaszálva a derékig érő gyom a sírok között? Nem vagyok ott. Nem lehetek ott. Lassan ereszkedik le a faláda a hat láb mélybe.

Egy évvel később újra látom őt. A nagyanyámat. Megint a hátsó kertben üldögél. Most sima az arca, nem ráncos. A szeme is kékebb, sötétebb, szinte fénylik. Úgy hús, huszonöt évesnek nézem. Fiatal barátnőivel és szomszédjaival tengerit hánt. A pucér földön ülnek. Ez az ősz is épp olyan meleg, mint akkor volt, mikor gyermekként a szoknyája mellett ülve hántottam én is, lassabban, ügyetlenebbül, s énekeltem vele önfeledten a népdalokat. A fiatal asszonyok fejét kendő fedi, hajuk aranyban úszik, kezük hófehér, szinte át-

tetsző. Pont olyan a mosolyuk most is, mint azon a megsárgult képen, ami legalább ötven évvel ezelőtt készült, amit kincsként őrzök magamnak most is, új, távoli otthonomban. Mert benne vagyok én is ezekben a mosolyban. A nagymamám mosolyában. Értem a gondolatokat, átélem mindezt a felemelő, földtől, borútól elszakító érzést, és sírok, és a szívem lassan kettétörik, megáll minden, aztán valami ősi, természetes nyugalom takarja be a könnyeimet, az egész valómat, mint egy tiszta, tengerkék vászon. Eközben szeretett nagymamám, az ég hátsó kertjében számolgatja az arany tengeriszemeket, és nevetve hagyja, hogy a szél a nyakába fújja a kék kötényt.

AMBRUS FLÓRA

KETTESBEN ÖNMAGAMMAL

Bezártak ide és nincs levegőm. Olyan falak vesznek körül, amiket nem láthatok, mégis érzem, hogy ott vannak körülöttem. És ráadásul nem is fal alakúak... Nincs sem kocka, sem gúla, de még gömb formája sem annak az alakzatnak, ami bezár. Már körbefonta a karomat, követi csípőm ívét, beférkőzik az ujjamon szűrt sebekbe. A tarkómon jégvirág mintát rajzol ki, mintha tetoválásom lenne. Minden egyes hajszálamat körülvette ez a fal. Ráidomult a testemre.

Nyilván elasztikus, velem jön mindenhova, hordozom a saját börtönöm. Mégsem enged kiszabadulnom. Megadja nekem a szabadság illúzióját, egy pillanatig odaad mindent, és elhiteti velem, hogy az enyém, hogy igazi az, amit látok. De nem az. Fájdalmas csalódás ez a kielégítő extázis után. Ha ezzel mégsem elégednék meg, rémképeket rajzol. Jól tudja, mitől félek, túlságosan is jól. Ismer engem. Tudja, hogy nem teszem a padlóra a lábam, ha az ágyamon ülök, hogy semmilyen ágy alatt élő veszedelemnek ne legyek prédája. Erre ő mit lép? Odaszögezi mind a tíz lábujjamat a padlóhoz, hogy ne tudjam felhúzni és takaró alá dugni, és csalival csalogatja ki gyermekkori, ágy alá száműzött rémeimet. Csak akkor tépi ki a szögeket, ha már ordítok félelmemben, mint a veszett. Jobb kínzó, mint egy Dementor, lehetetlenebb kitörni belőle, mint az Azkabanból.

Pórázra kötve vezet mindenféle finomságok között. A kezem hátrakötve, számon krokodil-ragasztó. Kajánul nevet rajtam, a tehetetlen. Én, az alávetett, és börtönöm, az Úr. Közben pedig ő az elefánt a porcelánboltban. Elpusztít minden szépet, néha csak szimpla realista szemléletével felruházva azt. Mert szerinte száraz kenyéren tengődni jobb, mint habos tortát zabálni és utána nagyot koppanni. Sivatagban éget szárazzá, csak azért, hogy az oázisban megmártóztatva kínozzon száraz bőröm égése, mert rég megvonták tőle a vizet.

Rám rakja minden terhét. Hátam görnyed a súlyától. Olyan súly is nyomja vállam, ami fölösleges és nem is az enyém. Másé, de nekem kell cipelnem. Hogy miért? Mert zsarnokom, akit kegyetlenségből pont fölém rendeltek, válogatás nélkül halmoz mindent, ritkán szelektál, sosem üríti ki teljesen a készletet, telhetetlenül egyre többet és többet akar.

Azért van körülöttem és nem bennem, hogy hamarabb érzékeljen, mint én. Felfogja az ingereket, eldönti, hogy reagáljon rájuk, és utasít rá, hogy megtegyem, amit mond. Nincs fölötte hatalmam. Amit látok, azt ő értelmezi, amit ízlelek, arról eldönti, megérdemlem-e, ha nem tetszik neki, amit hallok, megszünteti a zajforrást. És most sem hagy békén. Kényszerít, hogy úgy mozogjanak ujjaim a billentyűkön, ahogy ő diktálja – az a kis hang, ami nélkül nem tudnék olvasni és gondolkodni. Igen, ez ő.

Én nem ismerem őt, ő viszont annál jobban engem. Ő nem én, de én ő vagyok. Ahogy erre ráeszmélek, máris hurok szorul a torkomra, ami fojtogat. Nem engedi, hogy megismerjem, de álmomban egyre többet tudok meg róla.

Szeretek álmodni. Akkor szabad vagyok. Kiszabadulok ebből a börtönből és a lehulló láncok érzésétől megszédülve mindent bejárok, amit csak lehet. Ahova csak csöppenek, mindent teljesen a részemmé teszek és az élményeket is itt szerzem. A mezei virágok illatára és a zsurlók csiklandozására is innen emlékszem. Innen tör fel emlékeimbe, milyen a tenger hangja igazából, és hogy milyen aranylós is a homok. Az álombéli, valóságban meg nem írt, névtelen szimfóniáknak a legszebb a csengésünk, mert én hallok őket. Az igazi én, aki csak ilyenkor merek lenni. Álarc és valódi tudat nélkül. Gondokat mellőzve, a jövőn nem gondolkodva, elfeledve mindenkit. Ilyenkor rájövök, hogy mégis van bennem szerethető dolog, talán érek is valamit, lehet többet egy fabatkánál. Önmagamnak adom a legjobb tanácsokat, amikor kettesben beszélgetek a tükörképemmel és válaszol. Vagy csak megvitatom a nap eseményeit a hangommal és értékelem őket. Meglátom a világban mindazt a szépet, amit börtönöm nem enged tapasztalni.

A börtönöm szerint van rossz és van még rosszabb, hogy a kevésbé rosszat jobbá tegye. Álombeli önmagam szerint a rosszat és a jót egy vékonyka határ választja el egymástól: az az álarc, amit a világnak mutatok. Igen, minden mosolyomat az álmaimnak köszönhetem.

Aztán fel kell ébredjek, vissza kell préselődnöm börtönömbé. Könnycseppeket ejtve elbúcsúszom magamtól, várom, hogy újra találkozzunk. Mert nem jön minden éjszaka, sőt, mostanában egyre ritkábban. Azt mondja, hagyjak egy kis nyílást a börtönömön, hogy levegőhöz jussak, és ne engedjem, hogy akkora súlyt rakjon rám. Nem érti, hogy nekem kell viselnem álarcot keresztjét, de szeretem az álombéli ént, amiért ilyen butuska, pajkos, gyermeken tiszta és egyszerű. Egyre távolodik már... kinyílik a szemem.

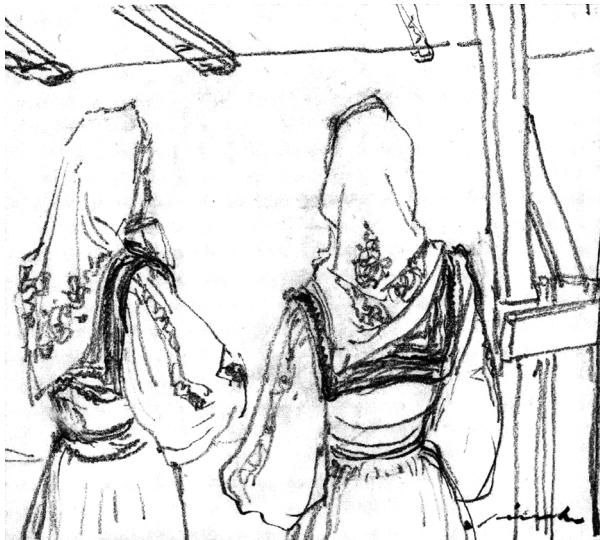
Börtönöm rácsai bezáródnak, a levegő elfogy, újra fuldoklom. Agyam, az Úr már parancsol is: kapcsoljam ki az ébresztőt. Két pislogás között rám

öltődik álarcom, az amúgy zöld szememet semleges szürkévé festi. A színek eltűnnek a világból, hideg lesz és zaj, minél több mindent érzékelek, annál nagyobb súly nehezedik rám. A többi ember nyaggat a jövőmmel, és próbálja szeretni az álarcom. Ömlengnek nekem, dicsérnek, hogy azt mondassák az álarcomnak: „barát”. És ez neki tetszik, hallgatnom kell rá. Félek, hogy ha magányosnak érzi majd magát, engem kezd el sanyargatni, mert csak olyan alapanyagból tud dolgozni, amit kapott.

Hogy tudnék innen szabadulni? Mit érezhetnek az okos és befolyásos emberek? Mekkora lehet az ő terhük és milyen a börtönük? Ők is önmagukkal álmodnak? Képesek legyőzni a tudatukat?

Azt mondják, az ital megoldás. Az Urat, aki parancsol éber énemnek, egy sarokba száműzi, az álarcot feloldja, a börtön rácsait kettétöri és egyesít álombeli cimboráddal. Én nem tudom. Félek, hogy ha visszaül trónjára, kegyetlenül megtorol mindent ez a zsarnok. Az álarcom is szorosabb lehet tőle. Vagy új, törhetetlen börtönrácsok mellé még béklyókat is kaphatok esetleg.

De így rádöbbenek az élet igazságaira. Értelmem arra való, hogy semmissé tegye, aki vagyok. Hogy logika és realizmus szerint kövessen egy elérhetetlen ideált. Tehát aki vagyok, nem én vagyok, és tényleg bolondoké a boldogság.

T. ÁGOSTON LÁSZLÓ

HÁROM ASSZONY

Amikor elkezdték ásni a kertvárosi ház alapját, eszükbe se jutott Kovácséknak, hogy valamiféle csicsás, nagy épületet, netán tetőtér beépítéses palotát húzzanak fel rá. Kinek? Minek? Aztán meg miből is? A gyárban a szakszervezeti bizalmi mondta, hogy a tanács felmérte a városszéli földeket, és a soványakat, ami már a téesznek se kell, fölparcellázzák, és kiosztják építési teleknek a gyár dolgozói között. No, persze nem ingyen, meg nem mindenkinek adnak belőle, hanem csak azoknak, akiket a párt, meg a szakszervezet javasol. Elsősorban a törzsgárda tagoknak. Pali abban az évben kapta meg az ötéves törzsgárda tagsági jelvényét, meg a brigádjuk is elnyerte a szocialista címet, így aztán az elsők között került föl a neve a telekigénylők listájára. Húszéves részletfizetésre adták, de azzal a szigorú kikötéssel, hogy két éven belül meg kell kezdeni az építkezést. A gyár kamatmentes kölcsönt is adott hozzá huszonöt évre, de ha valaki közben felmondta a munkaviszonyát, vagy netán kirúgták valamiért, egy összegben és azonnal vissza kellett fizetnie a kölcsönt.

Boldogan lobogtatta meg asszonya előtt a telekigénylő nyomtatványt. Fölkapta és körbetáncolta vele az egyetlen háromszor három méteres szobájukat.

– Nincs több veszekedés anyáddal! – mondta. – Nem kell apád sunyi pillantásait elviselnem, mert már megint nem töröltem le rendesen az ajtó előtt a talpamat, holott tudhatnám, mennyire utál porszívózni. Akkor és ott hallgatom a rádiót, ahol és amikor kedvem szottyan rá. Nem kell örökké hálásnak lennünk, mert már megint két órát vigyáztak a Palikára. És nem kell...

– Jól van, ne folytasd, anélkül is tudom, mennyire utálod őket! Különösen szegény anyámat, pedig hát ha ő nem lenne... Tudom, nem könnyű velük élni, de valljuk be, hogy te se vagy valami simulékony természet.

– De hát én...

– Tudom, itt mindenkinek megvan az oka mindenre, csak én őrlődök köztetek, mint a malomkő.

– Na látod, Csillagom, és ennek most vége. Örökre vége. Minél előbb elkezdjük az építkezést, annál előbb megszabadulunk tőlük. Most 1978-cat írunk. Még az ezredforduló előtt letudhatjuk az adósságunkat, és úgy élünk majd a mi kis városszéli házunkban, mint Marci a Hevesen. Még ötvenéves

se leszek, és lesz saját házunk, kocsink, meglásd, szerzek egy hétvégi telket is. Oda visszük majd nyaralni az unokáinkat, meghívjuk a barátokat egy-egy esti nyársalásra, bográcslósra...

– Te tudod, mire adod a fejedet, de arra ne számíts, hogy majd én is beállok melléd maltert keverni. Egyszer fiatal az ember, és azért az nem járja ám, hogy kuporgatásra, részletfizetésre, meg másodállásokra pocsékolja el az életét. Aztán egy nap arra ébred, hogy elmúlt ötvenéves, a szemé alja meg tele van szarkalábakkal.

A gyári kölcsön szerződést azért aláírta, meg segített kiválasztani a títustervek közül a számára legmegfelelőbbet, de azt kikötötte, hogyha netán valamilyen okból mégis elválnának, a ház fele őt illeti. Pali egy ideig elgondolkozott ezen a kijelentésen, aztán nyelt egy nagyot, közbenézett, hogy ki hallotta, aztán csak annyit mondott halkán, maga elé ejtve a szavakat: „hisztis, mint az anyja.”

Leverték a határkarókat, aztán egy hét múlva elkezdték betonozni a kerítés alapját. A szállítóknál dolgozott egy sofőr haver. Éppen kész betont fuvaroztak az egyik közeli gyári építkezéshez. Hogy, hogy nem, az egyik rakomány véletlenül Pali telkén landolt. Gyorsan belapátolták az éppen elkészült zsaludeszkák közé. Olcsón adta a sofőr, mert ez a fuvar nem szerepelt a menetlevélen. A hegesztő gyerek meg öt liter borért összehegesztette a gyári vastelepen kiválogatott csódarabokat. Pont elég volt a kapuhoz.

Ha már volt kerítés, le lehetett rakni az udvarra a téglát, meg a többi építőanyagot. A brigádtagok meg egyik hétvégén az egyiknél, a másikon a másikon segítettek kiásni az alapot. Palinak ebben is szerencséje volt, mert éppen akkor vitt arra az útja egy markológépnek, amikor elkezdtek volna a pince gödör ásását. A gépkezelő ismerős volt, megkérdezték tőle, nem lenne-e kedve jó pénzért kidobni azt a néhány köbméter földet. Ő meg rákérdezett, hogy mennyi lenne az a jó pénz? Mondtak neki egy bizonyos összeget. Gondolkozott, aztán hozzá tett még valamennyit, és délre készen is volt a pincegödör alapostul. Megebédeltek, aztán beültek a sarki kocsmába egy pofa sör mellett megbeszélni a történeteket.

A ház néhány év alatt felépült, de mihelyt egy szobácskát be tudtak pucolni, Pali rögtön beköltözött, nehogy éjszaka ellopják az udvaron tárolt építőanyagot. Sacikám, Csillagom egyelőre a szüleinél maradt a gyerekekkel, merthogy időközben egy kislányuk is született, Piroska. Jól jött a mama gondoskodása a gyerekek körül, no meg különben se sok hasznát vette volna az asszonynak a férje a ház körüli munkákban. Az ő javvörösre festett körmei, meg a malter keverés... Néha ott töltött egy-egy éjszakát, és jól megvoltak.

*

A gondok akkor kezdődtek, amikor Palika elkezdett udvarolni a kis vörös hajú Jankának, és bejelentette, hogy nem hajlandó folytatni a főiskolai tanulmányait, mert megnősül. Különben is három vizsgán megválták ezek a balfácán tanárok, évet kellene ismételnie. Valójában nem is az ő hibája ez az egész, csak ezek a barmok nem hagyták kibontakozni, és amúgy meg tele van a töke ezzel az egész felsőoktatási rendszerrel. Tény, hogy szart se érnek ezek a mai diplomák, mert nyugaton egy utcaseprő többet keres, mint nálunk egy egyetemi tanár. Hát akkor meg miről beszélünk?... Sokkal többre megy vele, ha beáll a leendő apósa fuvarozó cégéhez kamionsofőrnek.

Pali – mármint az idősebb – a fejét csóválgatta, és azt számolta magában, mennyibe kerültek neki a fia főiskolai évei. Arról nem is beszélve, mennyi pénzt kereshetett volna, ha tizennyolc évesen beáll kamionsofőrnek. Saci vigasztalagta a fiút, hogy persze, mert az a kopasz matek tanár már a felvételinél is... Aztán rándított egyet a vállán, és kijelentette, hogy utálja a vörös hajú ringyókat. Azt csak találgatni lehet, mi összefüggést talált a kettő között.

Ennek ellenére megtartották az esküvőt, és az örömszülők egymás nyakába borulva fogadkoztak, hogy minden áldozatra készek gyermekeik boldogsága és boldogulása érdekében. Janka anyja rögtön följajánlotta, hogy lakjanak náluk, amíg nem tudnak egy megfelelő színvonalú önálló lakást szerezni, hiszen akkora az a ház, hogy elvész benne az ember. Kovács Pali csak mosolygott, a násza kezét rázogatta nagy buzgalommal, aztán a saját anyósára gondolt, és úgy vélte: úgy még sose volt, hogy valahogy ne lett volna. Saci legszívesebben szétépte volna azt a festett hajú vén banyát, aki elrabolta tőle a fiát, akit majomszeretettel óvott még a széltől is több mint húsz éven át. És akkor még neki kell megköszönnie, hogy befogadja a lánya mellé... Hirtelenjében azt se tudta, röhögjön vagy mosolyogjon ezen a lehetetlen helyzeten. Ezekhez költözik a Palika...

A ház tényleg nagy volt, de annyira mégsem, hogy ne találkozzanak benne. S ha már találkoztak, az anyós elkezdte nevelni újdonsült vejét. Mindenekelőtt a modorán szeretett volna faragni egy kicsit. Az ő köreikben nem lehet az ügyfelekkel úgy beszélni, ahogy proliéknál szokás. No, meg micsoda viselkedés az, hogy valaki hazatér egy háromnapos vidéki útról, aztán úgy, ahogy van, átizzadt, olajos, bűdös gúnyában odatelepszik az asztalhoz és kéri a vacsorát. „Nem élünk már a szocializmusban – mondogatta. – Tetszik, nem tetszik, le kell vetni ezt a proli mentalitást! Én tudom, hogy neked ez nehéz, mert ebben nőttél föl, de hozzá kell szoknod egy magasabb kulturális szinthez. Az én lányom nem ebben nevelkedett.”

– Szálljon le rólam, mama! – fakadt ki egy nap Palika. – Attól, hogy maga éveken át a pártbizottságon ringatta a sejhaját, aztán elprivatizálta azt a néhány kamiont, amiből a papa elvtárssal összehozták ezt a céget, attól még semmivel se különb ember, mint az én proli apám, akinek csak egy anyácskavar jutott a gyárból. Ne higgye, hogy ettől maguk úriemberek lettek!

– Pofátlan, szarházi kölyök! – vörösödött el mérgében az anyós. – És még én zabáltatlak?...

Másnap Palika hazaszaladt az ő jóságos édesanyjához, és bejelentette, hogy haza költözik, sőt lehet, hogy el is válik Jankától, mert azzal a lepcsés szájú vén bárisnyával egy percig se hajlandó tovább egy fedél alatt maradni. A bárisnya szó jelentését ugyan nem ismerte, de érezte, hogy nem dicséretül szolgál, s akiktől hallotta, nem voltak túl jó véleménnyel az anyósáról. Közben Janka is összeveszett az anyjával, mert neki meg az egyik régi KISZ-titkár udvarlójáról áradozott, aki azóta országgyűlési képviselő lett, és nagyon jól fest a Parlamentben. Mellesleg milliókat keres...

No, szóval ők hárman összedugták a fejüket, és elhatározták, hogy megoldják a problémát. Bankkölcsönt vesznek föl és beépítik a padlásteret. Ott aztán úgy ellakhatnak, hogy akár heteken át az ajtót se nyitják egymásra. No igen, de ki vegye föl a bankkölcsönt? A történetek után Palikát nyilván úgy kirúgja az apósa, hogy a lába se éri a földet. De ki a fenét érdekli az a vén komcsi? Majd Palika alapít egy önálló fuvarozó céget. Janka lesz a kereskedelmi igazgató. Az öreg Pali hamarosan visszafizeti a házépítésre fölvetett kölcsön utolsó részleteit. Ha szorul a kapca, akár ő is szóba jöhet a hitelnél.

Úgy élnek majd, hogy a kutyának se mutatnak utat. Annyi a bank, mint a nyú, úton-útfélen kínálgatják a hiteleiket. Nem úgy, mint az ő idejükben, amikor csak az OTP volt... Akár válogathat is az ember, hogy forintban, frankban, euróban, vagy jenben akarja fizetni a kamatokat. Azt rebesgetik politikai körökben, hogy hamarosan nálunk is bevezetik az eurót, és akkor az itteni fizetések is fölemelkednek nyugat-európai szintre. Abból meg aztán nem gond törleszteni. Az a hülye, aki nem vesz föl kölcsönt, akár van rá szüksége, akár nincs. Ez lesz a legjobb befektetés.

Az idősebb Kovács Palinak is elmondták az ötletüket. Ő meg csak elkomorodott, megrázta a fejét, és annyit mondott: NEM. Később el is magyarázta, miért.

– Én is laktam együtt az anyósommal, és kis híján ráment a házasságunk. Aztán egy életem át nyögtem a kölcsönt, pedig egy része kamatmentes volt. És a házam, amiért annyit gürcöltem, még ma is a bank nevéen szerepel. Így aztán azt mondom, nem. És még egyszer nem.

– Én meg akkor azt mondom, hogy elválok tőled, és a ház fele az enyém – ugrott talpra Saci. – Ezt még akkor írásba is foglaltuk. A fiam boldogsága nem múlhat holmi bankkölcsönön.

– No de Csillagom, hát gondolkozzál már egy kicsit! A mi életünk már nem is számít neked? Meg itt van a Piroska is... Biztosan van valami más megoldás. Nem kell rögtön fölforgatni az egész világot!

– Ha neked csak ennyit jelent a családod, vedd úgy, hogy már el is váltam tőled. Választhatsz, hogy a szoba melyik része legyen a tiéd. Ja, és elmehetsz a kocsmába vacsorázni, mert én ugyan nem főzőcskézek rád. Otromba, érzéketlen tuskó vagy. Az is voltál világéletemben.

Délután áthúzta az ágycsészét a szoba déli sarkába és középre egy lepedőt rakott föl válaszfal gyanánt. Így éltek egymás mellett két héten át anélkül, hogy akár csak köszöntek volna egymásnak. Végül Pali törte meg a fagyos csöndet. Nem azért, mintha meggyőzték volna Saci érvei, de szó, ami szó, nagyon megéhezt.

– Gondolkoztam a dagon, Csillagom – dugta át a fejét a lepedő nyílásán. – Én úgy érzem, hogy az az igazságos, ha mindkét gyerekünk egyformán részesedik a házunkból. Menjünk el a közjegyzőhöz és csináltassunk egy végrendeletet. Te a részedet a Palikára hagyod, én meg az enyémet a lányunkra, Piroskára. Jó lesz így?

– Hát... Sokkal jobb, mint az előző véleményed. Látod, te makacs, morgós medve, nem is vagy te olyan szívtelen, otromba tuskó, mint amilyenek kinézel. Lecsót főztem vacsorára. Sok kolbásszal, ahogy te szereted. Leszaladsz a boltba egy-két üveg sörért?

– Hát persze. Addig szedd le ezt a randa lepedőt!

Még azon a héten elmentek az egyik bankba, hogy fölvegyék a kölcsönt. Aztán némi készpénz alátétellel benyújtották az építési engedély kérelmüket is. Az ügyintéző ígéretében bízva hamarosan megkezdték a munkát. Mire lehullottak a falevelek, ifjabb Kovács Pálék beköltözhetek az új otthonukba. Ideje is volt, mert Janka pocakjában mozgolódnak kezdett a legifjabb Pali.

*

Mondhatnánk, hogy azon túl boldogan éltek, míg meg nem haltak. Ez azonban csak annyira lenne igaz, mint a mesék. A legkisebb Pali születése legalább annyi gondot okozott, mint örömet. A nagyanyja ugyanis a nagyobb tapasztalatra hivatkozva a legapróbb gyerek körüli teendőikben is hasznos és megszívlelendő tanácsokkal látta el a menyét. A szoptatástól a pelenkázáson át a fürdetésig mindenhez volt egy-egy jobb, sőt még jobb ötlete.

Janka esténként sírva panaszkodott a férjének, hogy nincs egy perc nyugta tőle, még a mellét is megtapogatja szoptatás előtt. Saci Csillagom meg az öreg Palinak sóhajtozott, hogy nem hagyja a menyé úgy fürdetni azt a csöppséget, ahogy ő szeretné. Végül a középső Pali bejelentette a megfellebbezhetetlen határozatot, miszerint az esti fürdetés joga egyedül őt illeti. Ezen aztán mindkét asszony megsértődött, de legalább nem egymásra haragudtak.

Az újabb gond azzal kezdődött, hogy Pali nem volt otthon mindennap a fürdetési időben. Hol egy távolsági fuvar szólította el, hol meg valamiféle gyűlés, amin feltétlenül ott kellett lennie, mert ha nem tudja az ember, honnét fúj a szél, könnyen elsodorhatja a vihar. Márpedig a benzin árát hetenként emelik, az adó is minden évben több lesz, no meg az árfolyamok is naponta változnak. Hamar becsukhatja az ember a boltot, ha nem elég tájékozott.

– Földet kell venni, fiam – mondta az idősebb Pali, amikor megkapta a végkielégítést a legutóbbi munkahelyéről. – Azt nem húzzák ki a talpad alól. Hamarosan feloldják a moratóriumot, és a külföldiek is vehetnek nálunk földet. Néhány év múlva annyi lesz itt a holland, német, osztrák meg svájci kertész, hogy Dunát lehet rekeszteni velük. A mi földünk tízszer annyit terem, mint az övék. Ezt ők is tudják, meg mi is. Ezért is van annyi parlag. Szándékosan verték le a politikusok a termőföld árát, hogy ha majd eljön az ideje, hatalmasat kaszálhassanak belőle. Így volt ez a gyárakkal is. Azért mondom, fiam, hogy földet kell venni. Az a legjobb befektetés. Már mint annak aki teheti. Nem nagyot, csak néhány száz négyszögölt. Az olcsó is, meg abból lesz majd a kertészet, meg az építési telek. Csak ki kell várni az idejét. Én el is megyek minden árverésre. Idóm van, a pénzem kevés... Sok szép kis telket megvettem már. Hamarosan annyi eurót érnek majd, mint ahány forintért vettem.

*

A külföldiek egyre késtek, de jött helyettük az önkormányzati határozat, miszerint szigorúan megbüntetik azt a gazdát, aki nyolc napon belül nem kaszálja le a telkén a parlagfüvet. Volt olyan is, ahonnet a sárga csekkkel együtt érkezett a határozat. Ha nem fizet, egyenes adók módjára hajtja be a büntetést az adóhivatal. Így aztán Pali egész nyáron fizetett és kaszált. A szántókat még csak bérbe tudta adni valahogy, de ki a fenének kell két-száz négyszögölt szikes legelő az Alföld közepén, vagy háromszáz négyszögölt erdő Borsodban?

Saci vállalatát is elérte a vég. Nemcsak felszámolták, zárolták is a teljes vagyonát a dolgozók fizetésével együtt. Majd ha a bíróság dönt, megkap-

ják a járandóságukat. Az első tárgyalásra már akár néhány hónap múlva sor kerülhet. Sírt, átkozta az anyjukat az üres pénztárcáját mutogatva, de ettől senki se hatódott meg. Egyedül a fia, a Palika ölelte át a vállát, és felvette a saját cégéhez telefonkezelőnek. Attól kezdve ő ült Janka íróasztalánál, és ő vette fel a megrendeléseket. Még egy hónapja se volt ebben a bizalmi állásban, amikor így szólt a fiához:

– Mondd, Palikám, ez a te apósod, a Lajos, nem volt véletlenül három per hármás ügynök? Tudod, olyan besúgó. Mert ezek most is nagyon összetartanak ám! Amint elnézem, az összes jó fuvart neki juttatják a régi have-rok. Te gürizel, mint az állat, ők meg zsebre vágják a hasznot. Én már csak utána járnék valahogy...

Pali csak a fejét ingatta, morgott is rá valamit, de hamar napirendre tér a dolog fölött. Sacit viszont nem hagyta nyugodni a kisördög. Néhány nap múlva azzal folytatta : – Ez a Janka is nagyon gyanús ám nekem, hogy a kezükre játszik. Viszi nekik a híreket. A saját férje ellen dolgozik? Nem értem... No, meg ahogy öltözködik... Már megbocsáss fiam, de olyan rövid szoknyákban szaladgál, hogy nem csoda, ha szűzen száll föl a villamosra, és terhesen száll le róla. A mi időnkben is nagy divat volt a mini, de én soha nem mutogattam volna ilyen szemérmetlenül a lábaimat, no meg a sejhajomat.

– Ahogy elnézem azokat a visszeres, görbe virgácsaidat, nem is csodálkozom rajta. A feleségemet meg hagyj békén, mert harapok!

Paliban persze nem állt meg a szó, elmondta Jankának, mit mondott az anyja. Ő meg azon sebtiben lerohant az irodába és szétvetett lábakkal, düh-től remegve állt meg az anyósa előtt.

– Mi bajod van neked az én besúgó családommal? Te beszélsz, aki párt-csoport bizalmi voltál, és havonta írtad a hangulatjelentéseket? A szoknyám hosszáról meg csak annyit, hogy az én férjem meg a fiam úgy hasonlítanak egymásra, mint két tojás. A te lányodnak meg tán magad se tudod, ki volt az apja.

– Micsoda? Még hogy én nem tudom, ki volt az apja? Te szemét ringyó, akinek az anyját kézről kézre, meg micsodáról micsodára adták a pártbi-zottsági elvtársak? Te mered kinyitni a szádát?

Mindaddig folyt a két asszony szócsatája, s talán hamarosan tettelegességé is fajult volna a dolog, ha a férfiak föl nem figyelnek rá és be nem rohannak az irodába.

– Mi van az én kislánnyommal? – állt fenyegetően a menyé elé az öreg Pali.

– Mi lenne? Pont olyan, mint az anyja. Házhoz járó saját fogorvosa van.

– Miféle fogorvosa?

– Azt én nem tudhatom, de azt látom, hogy esténként ott tömök a kapuban.

– Takarodj a házamból, te aljas perszóna, mert szétverem a mocskos pofádat!... – emelte ütésre a karját az öreg Kovács. A fia meg elkapta a kezét és a falhoz lódította.

– Aki az én drága feleségemre kezet emel, annak én letöröm a karját! – ordította. – Még akkor is, ha az apám az illető.

– Aki az én feleségemet becsmérli, annak nincs helye az én házamban, akárki legyen is az.

– Igen, a te házában? Hát akkor tisztázzuk, hogy kié is ez a ház, és ki van otthon benne! Meg azt is, hogy ki kit tart el. Az alját te loptad össze a szocialista gyáradból, de a tetejéhez semmi közöd. Az az enyém, meg az övé. Mi güriztünk érte. Ha nem tetszik, elmehetsz panaszra a kiscgazdái-dhoz. De hát azokat is megloptad! Elmentél velük tüntetni, aztán hazaloptad a transzparenst, hogy majd jó lesz gyújtósnak.

– Te mersz engem kioktatni, aki minden héten másik párt gyűléseire járkálsz, szimatolsz, mint egy kutya, és azt lesed, kit hogyan lehetne lefizetni egy-egy zsíros fuvarért? Te, aki az anyádat eladnád egy helyi képviselői mandátumért? Te, aki képtelen voltál elvégezni egy szar főiskolát? Gyere, Sacikám, menjünk inné! Én ilyen emberekkel nem tárgyalok. – Ezzel megfogta a neje karját és az ajtó felé hátrált az idősebb Pali. – És ne is számíts ránk többé semmiben!

– Azonnali hatállyal felmondok! – kiabálta az ajtóból az asszony.

– Rendben van – fordult el tőlük az ifjabb Pali. – Ezentúl nem ismerjük egymást. Ha netán mégis lenne valamiféle hivatalos dolgunk, lemagázlak benneteket. Holnap felhívom a földmérőket és leverik a határkarót. Átvál-lalom önök helyett a kerítés költségeit, és igyekszem minél előbb áthelyez-ni a cégem telephelyét. Most pedig megkérem önöket, hogy azonnal hagy-ják el a hivatali helyiségemet! Ha netán valamiféle kifogásuk lenne az el-hangzottakkal kapcsolatban, keressék fel bizalommal az ügyvédemet.

Másnap valóban megjelentek a földmérők, és egy hét múlva készen állt az új kerítés vadonatúj vaskapuvál, zöldre festve. A következő héten az esőálló tábla is felkerült a falra, rajta az égővörös felirattal: EZ A HÁZ ELADÓ!

– Nocsak... – hüledeztek a szomszédok – így bejött nekik az üzlet, hogy egyik napról a másikra nagyobb házat vesznek?

A jobban értesültek meg a régi ismerősök azonban csak bólogattak, és hal-kan suttogták egymás közt: „Hát bizony, így megy ez manapság. Egy udvar-ban három kutya nehezen, de három asszony aztán végképp nem fér össze.”

MÁR MEGINT A RÉGI

*Mikor a Teremtő a lelket
Ádám fiába belelehelte,
mikor már végleg el lett döntve
az égitestek forgásrendje,
mikor a bárány húsát adta,
a jó forrásvíz szomjat oltott,
mikor az emberhez rendelt társ
a kéjtől először sikoltott,
szentjánoskák lobogó lelke
pingálta az éjbe, hogy nyár van.
Az volt valami! Polgárnak lenni
Páradisumnak házoában.*

*De amikortól a női testek
a kígyóval is kokettálnak,
azóta kísértjük a sorsot,
homlokkal rontunk a halálnak.
Azt hiszem mégis: amióta
szerelmed kenyéréből ettem,
azóta tudom, mi vár a mélyben,
s milyen ott fent a fellegekben.
Tóled az erőm. Túl fogom élni,
ha az éjszaka rám csukódik.
Tudom, tudom... Nem tudok semmit.
Már megint a régi vers íródik.*

CSORDÁS LÁSZLÓ

NAPLÓJEGYZETEK EGY NAGY TÖRTÉNELMI ESEMÉNYRŐL

(BENDA JENŐ: *A BÉKE KÁLVÁRIAÚTJÁN. EGY ÚJSÁGÍRÓ NAPLÓJA A PÁRIZSI BÉKEKONFERENCIÁRÓL*)

A trianoni béke a folyamatos aktuálpolitikai értelmezések (és nem egyszer kisajátítások) miatt máig igen érzékeny témaként van jelen nemcsak a magyar, de a vele szomszédos országok közéletében is. Elképesztő, mennyire szélsőséges sajtóvisszhangot és diplomáciai konfliktust képes kiváltani egy-egy nem kellően átgondolt, a szomszédos országok (vagy éppen Magyarország) érzékenységét figyelmen kívül hagyó, olykor valóban sértő kijelentés valamelyik vezető politikus szájából. Pedig ha a 21. század Európájában végre nem az első és a második világháború logikája szerinti győztesek és vesztesek kettősségében, nem a 20. század elejétől kialakuló arrogáns hatalmi pozíciókban, hanem általános emberi jogokban válna lehetővé a probléma elgondolása, akkor nemcsak a retorika szintjén jelenne meg a belátás: a nemzetiségekre nézve az önrendelkezés nem ördögtől való fogalom. De amíg bármiféle autonómia említése is feszültségekhez vezet, amíg nem valósul meg az érvekkel és ellenérvekkel szembenező párbeszéd a nyilvánvaló igazságtalanságok korrigálása végett, amíg a hatalmi pozíciókhoz emocionális szempontú kirohanások társulnak, addig aligha válhat Trianon terhe csupán történelmi léttapasztalattá. Többek közt ezért sem meglepő, hogy a békekongresszus idején készült naplófeljegyzések egyes kérdésfeltevései kibeszéletlenségüknél és megoldatlanságuknál fogva ma is elevenek maradnak. Ami persze egyszerre jelenti a recenzió tárgyának korszerűségét és a vágyott, igazságosabb jövő felé vezető európai út nehézségeit.

A Huszton született közíró-szerkesztő, Benda Jenő az egyik legnépszerűbb napilap, a Pesti Hírlap tudósítójaként jutott ki a békedelegáció tagjával Franciaországba. Naplókönyve, *A béke kálváriaútján* a küldöttség szálláshelyén, a Château de Madridban napi rendszerességgel írt és Budapestre

továbbküldött beszámolók alapján állt össze. Első kiadására 1920-ban került sor. A mostani újrakiadás ennek javított és bővített változatának tekinthető: a szöveg a mai helyesírási szabályokhoz van igazítva, az itt-ott felbukkanó tárgyi tévedéseket a szerkesztők (Filep Tamás Gusztáv és Zelei Miklós) korrigálták, illetve kiegészítették a könyvet a szerző egyik kollégájáról, a béketárgyalásokat szintén a saját szemével látó Fabro Henrikről írt portréjával és egy életrajzi jegyzettel, amelyben Filep Tamás Gusztáv élénk tárja a legfontosabb tudnivalókat Benda Jenőről és munkásságáról.

A naplójegyzeteket Apponyi Albertnek, a békedelegáció elnökének a szerzőhöz címzett levele nyitja. Apponyi nem előszót ír a könyvhöz, inkább személyes tapasztalatait összegzi egy levélben. A béketárgyalásról szóló keserű összefoglalása a következő: „tehetetlenül ültünk a Château de Madridban, vagy sétáltunk a Bois de Boulogne-ban (hogyan ezt szabadon tehetjük, még különös kegy volt), Párizsba detektív kíséretében benézhattünk, kirakatokat bámulhattunk, sőt pénzünket is ott hagyhattuk bevásárlásokban, de arra, hogy érveinket összemérjük ellenfeleink érveivel, hogy állításokra reáíráshozhatunk, tetteiket reájuk olvashassuk, soha alkalom nekünk nem adatott” (5.). Ehhez hasonló tapasztalatokról számol be előszavában és naplójában Benda Jenő is.

A napló három nagyobb részre tagolódik: Első stáció – A békeföltételek átvétele, Második stáció – A magyar válasz átadása és végül az igencsak rövid fejezet, amely Az utolsó stáció – Elvégeztetett... címet kapta. Az első naplójegyzet január 5-re, a legutolsó pedig június 4-re van keltezve, ez a két dátum fogja keretbe a lineárisan haladó történetet a delegáció útnak indulásától egészen a békeszerződés aláírásáig (amelyen már maga a naplóíró családi okok miatt személyesen nem vett részt). Itt merülhet fel az a kérdés, hogyan, milyen olvasói elvárásokkal közelítsünk a naplóhoz?

Benda Jenő alaposágát figyelembe véve könnyen előtérbe kerülhet a dokumentum-jelleg (ezt hangsúlyozzák leginkább a kötet szerkesztői is). A *béke kálváriaútján* ebből a szempontból kivételes kordokumentum, amely első kézből, egy szűk csoport, a békedelegáció szemszögéből bővítheti történelmi tudásunkat. Ismereteket szerezhetünk olyan helyzetekről és lépésekről, amelyekkel a legrészletesebb összefoglalások sem biztos, hogy foglalkoznak.

Mindjárt a napló legelején megható az a pillanatkép, amely a békedelegáció éppen kiinduló vonatát kíséri: „a peronon lévő sok száz főnyi tömeg mint egy adott jelre lekapja a kalapját, és elkezd a *Szózatot* énekelni” (17.).

Ahogy a vonat halad, mindenütt nagy tömeg és jelzőtáblák jelennek meg a következő feliratokkal: „Erdély a mienk!”, „Magyarország a magyaroké!”, „Nem, Nem! Soha!” (18.). Ez az őszinte kiállítás, érdeklődés közönybe, illetve szenzációhajhászásba fordul, amint a küldöttség elhagyja a magyar határt és lassan Párizsba érkezik: „Párizs egyszerűen közönyös. [...] A magyar sorstragédia, a magyar békedelegáció szomorú kálváriaútja ennek a tömegnek csak egy negyedórás látványosság” (28.). A később itt szerzett tapasztalatok nyomán teljes bizonyossággal állítható: a világpolitikai problémák mellett az úgynevezett magyarkérdés nem foglalkoztatta túlzottan a francia közvéleményt. Ami a helyi sajtóban a magyarokról megjelent, az rosszakaratról, szándékos félreértésről, ferdítésről és tájékoztatlanságról tanúskodik. Beszédeselek a Le Matin megjegyzései a megérkező magyarokról: „Kinézésük elég búskomor [...]. 1914 óta divatból kiment kabátok, háború előtti kalapok, sovány és fáradt arcok” (32.). A megaláztatás tovább folytatódik, amikor a szálláshelyen folyamatosan romlott húst adnak el ebédként és vacsoraként jó pénzért, amikor többször felszólítják őket: kevesebbet használják a villanyt, illetve azzal, hogy a magyarok nem léphetnek ki a Château de Madridból kísérők (nemsokára kiderül: detektívek) nélkül. A hivatalos indoklás szerint a kíséretet saját biztonságuk érdekében rendelték el, valójában azonban mindenki tudta: azért, hogy a magyarok még véletlenül se érintkezzenek a párizsi sajtóval és a helyi politikusokkal.

Ilyen körülmények között nem könnyű helytállni és reményt táplálni a magyar érvek sikere, vagy egyáltalán: meghallgatása és megfontolása mellett. Még akkor sem, ha a küldöttség tagjai között olyan politikusok-szakemberek vannak, mint Teleki Pál, Bethlen István vagy Apponyi Albert, akikről külön kisportré olvasható Benda könyvében. E három megnevezett küldöttségi tag közül azonban messze kiemelkedett a delegáció vezetője, Apponyi Albert nyelvtudása, hibátlan retorikai felkészültsége és széleskörű külföldi kapcsolatrendszere miatt. Apponyi nyelvtudását és szónoki képességét a védőbeszéd megtartásakor kamatoztatta messzemenően – melynek leírása a napló alighanem leginkább emlékezetes részei közé tartozik. Angol, olasz és francia nyelven szólalt fel a gróf, önmagát fordítva egyik nyelvről a másikra, könnyed eleganciával. Valószínűleg ennek köszönhető, hogy az antant részéről érdeklődés ébredt a magyar igazság iránt is, legalábbis ezt támasztja alá Lloyd George kérdése a Magyarország számára kijelölt határokon túl egy tömbben élő magyarokról. Erre Apponyi egy térképpel hozott fel szemléltető példát. Az eseményt a naplóíró így jegyezte

te fel: „Lloyd George érdeklődve hajolt a térkép fölé. Lord Curzon is közelebb húzódott. Nitti fölállt a helyéről, és szintén a térkép fölé hajolt. [...] Macui, a kistermetű japán is közeledett, nyújtogatta a nyakát, hogy valamit meglásson, a Nitti széles háta azonban minden kilátást elfogott előle. [...] Clémenceau pár percig a helyéről figyelte mindezt, azután maga is fölállt, és odalépett Apponyi mellé, aki egymás után mutatott rá a Csallóközben, Ruzska-Krajnában, Erdélyben, Arad környékén, a Bácskában rekedt nagy vörös foltokra: a magyar nemzettest vérző sebeire” (64.). Későbbi jegyzetében Benda ezt az eseményt így kommentálja: „A múltkor egy kis fény sugar volt a sötétségben az a kérdés, amelyet Lloyd George Apponyihoz intézett. Mintha az antant lelkiismerete nyilatkozott volna meg ebben a kérdésben, a felelősség föleszmélő tudata, az az akarat, amelyik az igazság megkeresésére készül...” (87.). Mi, olvasók persze már tudjuk, hogy ez a készülődés valójában máig sem változott határozott kiállássá, ugyanis a békeszerződés aláírása utáni határmódosítások miatt kisebbségi léthelyzetbe került magyarok problémája nem volt és ma sincs kellő érzékenységgel kezelve a nagyhatalmi politikai diskurzusban.

Azt sem felejthetjük el azonban olvasás közben, hogy a szerző korának kiváló újságírója volt, így tudósításaiban, illetve naplójában alighanem megtalálható adott kornak a témával kapcsolatos valamennyi szófordulata, kifejezése. Hiszen érdekes lehet számunkra maga a nyelv, amelyet e történelmi trauma feldolgozásához kerestek az emberek akkoriban, és az is, hogyan alakultak át a kifejezések, illetve a szójelentések a köznyelvben és a publicisztikában azóta. Ennek szemléltetésére csupán a test-metaforikát emelném ki, melynek lényege: Nagy-Magyarország egy testként működő szervezet, és minden elcsatolt terület csonkításnak minősül ezen a testen, melynek során a csonkán megmaradt Magyarország könnyen elvérezhet. Erre kiváló példa Benda naplójában „a magyar nemzettest vérző sebeire” való utalás. De erre a metaforikára az irodalomtörténetben is találhatunk példát. A legismertebb valószínűleg a Kosztolányi Dezső szerkesztésében megjelenő *Vérző Magyarország* című antológia. Viszont nem szorul bővebb érvelésre, hogy ez a metaforahasználat ma aligha működhet a Trianon-trauma feldolgozására. Legfeljebb vágyálmokat kergető irredenta-törekvések részeként képzelhető el.

Számomra Benda Jenő naplókönyve azt mutatta meg személyes érzékenységgel és olykor szépírói igényességgel, hogy még a legnagyobb történelmi igazságtalanságokról is lehet a józan tárgyilagosság nyelvén be-

szélni. Azt azonban a későbbi értelmező tapasztalatával rendelkező olvasóként nem árt felvetni, hogy Trianon nemcsak egy narratíva végét hozta el számunkra. Ugyanúgy kezdetét is jelenti egy vagy több olyan elbeszélésnek, amely máig nem ért véget, és amelyen belül talán még elképzelhető a kölcsönös érzékenységre való odafigyelés, valamint az egykori trauma együttes feldolgozása a Magyarországgal határos államok együttműködésével. Remélem, ez nem csupán egy soha be nem teljesülő vágyálom marad.

(Benda Jenő, *A béke kálváriaútján, Egy újságíró naplója a párizsi békekonferenciáról*, Méry Ratio Kiadó, Kisebbségéért – Pro Minoritate Alapítvány, 2013.)

HORVÁTH LAJOS

KRÍMI TATÁR KÁN VÁLASZTÁS MAGYARORSZÁGON 1683-BAN

- ARCHONTOLÓGIAI FELISMERÉS -

A Bécs ostromára eljutó török sereghez segélyhadakat küldött - természetesen szultáni parancsra - az Erdélyi Fejedelemség, a Krími Kánság és a moldvai, havasalföldi oláh /román/ vajdaság. Ennek a török hadjáratnak és a törökök Bécs alatti veresége után kibontakozó keresztény felszabadító háborúnak igen gazdag irodalma van. A Bécs sikertelen török ostroma 300. évfordulójára megjelent, szándékában láthatóan összefoglaló igényű kötet, külön tanulmányban nem tárgyalja a Krími Kánság hadseregének tevékenységét a Kárpát-medencében. Sőt, a tatároknak az említése is meglepően csekély számú. Az Erdély története 1606-tól 1830-ig II. kötetben pedig említésre sem méltatták ezt a hadmenetet. Az Adatok Szolnok megye történetéből meglehetősen vaskos két kötetben hiába kerestem az eseményt, nem találtam.¹ Pedig a Krími Kánság hadereje kb. 15-20 000 harcosból állt. Az erdélyi, a kuruc, a két román sereg együttvéve kb. ugyanennyiből, vagyis a tatár had az oszmán hadsereg segélycsapatainak a felét tette ki.² Az erdélyi, a kuruc és a román csapatok passzivitása, kétkulacsossága, megbízhatatlansága mellett azonban a tatár sereg aktivitása, hűsége a szultánhoz, kegyetlenkedése a harcban és a fegyvertelen néppel, még arányán felül is megnövelte annak jelentőségét.

1. A TÖRCSVÁRI HÁGÓTÓL A LAJTÁIG

IV. Mehmet, török szultán seregével 1683. ápr. 1-jén indult el Drinápolyból, máj. 1-jén ért Nándorfehérvárra, máj. 13-án Kara Musztafa nagyvezír kezébe adta a “próféta zászlaját” és ezzel elindította Győr és Komárom elfoglalására. Bécsről ekkor még nem volt szó.

A Krími Kánság haderejét Murad Giráj kán vezette maga, vele volt két fia is, Szafa Giráj kalga és Szaadet Giráj nureddin.³

A Krími Kánság hadserege nem Havaselvén keresztül vonult Belgrádhoz, ahogyan korábban szokott, hanem Erdélyen keresztül csatlakozott a hadjáratához. A tatár sereg 1683. máj. 26-án a Töröcsvári hágón át lépett Erdély földjére és a Barca-Fogarasz-Szeben-Gyulafehérvár-Enyed-Torda-Kolozsvár-Szilágysomlyó vonalon haladt. Június 6-án - például - bevonult Kolozsvárra.

I. Apafi Mihály, erdélyi fejedelem hiába rendelt a krími tatár sereg mellé kísérő csapatokat, azok raboltak, fosztogattak, mert nem voltak megelégedve az "ellátással" a "szövetséges" erdélyiek részéről. A fejedelem maga is várba húzódott előlük, a nemesség és a nép szertefutott, ha tudott. Nem volt ritka az erdélyi magyar katonaság és a tatárok közötti fegyveres összetűzés sem.

A krími tatár sereg 1683. június első felében hagyta el Erdélyt, jún. 11-én maga mögött tudta Nagyváradot, majd Szolnoknál átkelt a Tiszán. Június közepén valószínűleg elérte Soltot, itt jún. 21-én átkelt a Dunántúlra, hogy egyesüljön Kara Musztafa seregével, aki Székesfehérvárnál vert tábort jún. 28-án.⁴ A székesfehérvári "smaragdszínű mezőn" a nagyvezír ünnepélyesen fogadta Murad Giráj tatár kánt. Rasid efendi leírása szerint így: "A khán ő felségének fogadtatására kirendelt Musztafa pasa szilisztrai vali, Haszan pasa rumili bejlerbej, Oszman pasazáde, Ahmed pasa anatóliai bejlerbej a fogadásnál a szolgálatot teljesítvén a kirendelt zászlóaljjal őt a szerdar ekrem / Kara Musztafa/ sátorába vezették s régi szokás szerint, miután a szerdár sátorában leült, ez egy prémes és egy prém nélkül való arannyal átszőtt díszöltönyt s egy drágaköves törrel s egy aranyozott tegezzel, valamint egy-egy gyöngyörű paripával megajándékozta; két jeles fia, a két szultán /t. i. a tatár kán fiai szultán címet viseltek/ egy-egy cobolyprémes mentét, a többi előkelő, a tisztek és kíséretük pedig diszruhákat kaptak ajándékba."⁵

Azután könnyűszerrel vették be Veszprémet, Tatát, Pápát, Pannonhalmát és ostromolni kezdték Győrt, ahonnan a nagyvezír előreküldte Ausztriába Murád Giráj kánt könnyűlovasságával. A tatár had egyik oszlopa júl. 2-án Szentgotthárd és Körmend között kelt át Alsó-Ausztriába, másik oszlopa júl. 13-án tört át a Lajta-hegységen Bécsig. Kara Musztafa nagyvezír másnap érkezett meg Bécshez. Az ausztriai eseménnyel nem foglalkozunk.

2. TATÁROK A DUNA-TISZA KÖZÉN 1683-BAN

A tatár sereget a híre ebben az évben is megelőzte, mint mindig, ha idegen földre vonult a Krími Kánságból. A gyöngyösiek - például - egy

hónappal a tatárok töröcsvári átkelése előtt, 1683. ápr. 26-án az egri bejlerbejhez folyamodtak, hogy a tatár seregtől való félelmükben városukat sövényvel bekeríthessék. Az engedélyt meg is kapták.⁶

Vajon honnan tudták, hogy egy kerek hónap múlva a tatár had bejön magyar földre!? A Szolnoknál átkelt tatár sereg ugyan az Oszmán Birodalom területén vonult, de keresztény /zimmi/ népen keresztül, amelyet nem kímélt. A budai, a pesti, az egri török pasák, agák stb. igyekeztek megvédeni a népet. Ez a nem túl hatásos védelem azért indult útjára, mert a tatárok rablásai, fosztogatásai, gyűjtogatásai érzékenyen érintették a helyi hasz, zeamet, timar birtokokon beszedhető jövedelmeket és szolgáltatásokat. Az egész rendszer, hogy az oszmán hadsereg tatár segélyhada ellen a szultán, a pasa, a kajmekám stb. kénytelen védleveleket kiadni számolatlanul, a török hadjáratokat természetsszerűleg követő anarchiából következett. A védlevelek és rendelkezések időben többnyire megkéstek, ezért sokszor már csak a bekövetkezett kártételt igyekeztek orvosolni részleges sikerrel. Kecskemét város szultáni védlevelet a Győr alatti török táborból hozták meg a város küldöttei 1683. júl. 7-én. Valószínűleg láthatták még júl. 5-én a saját szemükkal, hogyan gyűjtotta fel Győr külvárosát az egyesült török-tatár had. Itt jegyezzük meg, hogy a krími tatár sereg jún. 21-re „eltakarodott” a Duna-Tisza közéről - ahogy a kecskemétiiek írták-, ami annyit jelent, hogy teljesen átkelt a Dunántúlra.⁷

Ezen a napon a Gyömrőre menekült községbírák Üllő, Csíktarcsa /Nagytarcsa/, Keresztúr /Rákoskeresztúr/, Szentmárton /Tápiószentmárton/ és Újfalu /Pilis község mellett/ nevében közös körlevelet bocsátottak ki a térség más falvai részére a tatárok zsákmányolásáról, a „bitang” jószág összegyűjtéséről, illetve a tatár szokás szerint elrabolt szarvasmarhák, lovak stb. kényszer-visszavásárlásáról. A tatárok ugyanis azzal fenyegették a községek lakóit, hogy elvagdalják az állatok lábán az inakat, ha jó pénzért nem veszik meg tőlük a más faluból elhajtott jószágot, Ezért „keresztényi szeretetből” megvették azokat és visszaszolgáltatták eredeti tulajdonosaiknak /a pénzüket vagy viszontláták, vagy nem/, mivel tudták, hogy igavonó barom nélkül vidékek, sőt megyék sora pusztulhat el.

Ugyancsak 1683. jún. 21-én az alsónémedi és ócsai községbírák is közös körlevelet futtattak Dömsöd, Dab, Tatárszentgyörgy, Tass, Szalkszentmárton, Vecse, Pataj, Izsák, Halas, Fülöpszállás, Kecskemét, Kőrös, Cegléd előljáróihoz a tatár zsákmányolásról, illetve a török tisztek és tisztviselők kedvező magatartásáról. A szabadszállási bírák 1683. jún.

25-én a gyömrőiiek levelére ráírták, hogy náluk is vannak „afféle bujdosó marhák”, melyeket visszaadnak gazdáiknak. Június 22-én Ibrahim budai pasa kajmekámja, Dervis bég levélben értesítette 16 Duna-Tisza-közi, Pest-közeli és Duna-menti község lakóit (Haraszti, Taksony, Lacháza, Áporka, Pereg, Dömsöd, Dab, Tatárszentmiklós, Tass, Szalk, Vecse, Egyháza, Gyál, Révbér, Fülöpszállás és Szabadszállás), hogy a tatárok által elhajtott jószágokért menjenek fel Pestre, Budára.

Ugyanez a kajmekám 1683. július 10-én keltezte legjellemzőbb levelét, melyből kiderül, hogy a tatár nemcsak állatokat hajtott el, hanem embereket is rabszíjon. „Ti az egész Budához tartozandó vára és falusi Bírák és esküttek, az Fényes és Győzhetetlen Török Császártul, és az Csillag vezértül úri parancsolat jött, hogy Török, Tatár rabot vinne, akár leánt, asszont, Embert, az Töröktül Tatártul a rabot elvegyétek, és Budára a Kajmekámhoz hozzátok, az gazdája a rabnak, ha be jön is, ha nem is, ő tudgya, de ti magatok felkelvén, elvegyétek és behozzátok, hadd tudgyuk ki hová való volt, jobbágy volt é, avagy holdulatlan; az marhákat, lovakat is ha hajtának, azt is elvegyétek és Budára hajsátok, ha ez Parancsolat kívül jártok, fejetekkel jádztok.”⁸ A „felkelés”, azaz fegyverbe szólítás a levélben nem általános népfelkelésre vonatkozik, hanem a parasztvármegye hadnagyságainak a mozgósítására. Bár a parasztvármegye éppen válságban volt a nagy történelmi események közepette, fegyveres ereje semmiképpen sem lehetett elegendő a kijelölt feladat végrehajtásához.

Murat aga, Ibrahim budai pasa kajmekámja 1683. július 31-i leveléből megtudjuk, hogy az előbb emlegetett Dervis bég Cinkotára is elment személyesen a tatár kánhoz, hogy az elhajtott jószágokat a budai szandzsák népe számára visszaszerezze, ezért 100 tallér ajándékot adott a kánnak. Úgy látszik, hogy Murad Giráj kán egy ideig Cinkotánál táborozott, valószínű azért, hogy kiélje a Gödöllői dombság akkor még meglehetősen gazdag falvait. Ezt a vélekedést erősíti Tassy Ferencnek, a váci püspök tizedbélrlőjének jelentése a tizedek beszédhetetlenségéről, „mivel az török s tatár és erdélyi hadak mezejeket el élték.” Tassy 1683 aratásának idejében járta be Fótot és környékét.⁹

Kecskemét város körleveleinek jegyzőkönyvében található Rusztem tihája levele, amelyik Kara Musztafának Ibrahim budai pasához küldött levelére hivatkozik. Kara Musztafa ugyanis megparancsolta Murad Giráj kánnak, hogy a népnek okozott minden kárt megtérítsen a tatárság. Rusztem tihája levele 1683. október 3-án kelt és a szolnoki hídra küldi a kárvallottakat

káruk megtérítéséért. Úgy látszik tehát, hogy legalábbis részben tatár őrsege volt ekkor Szolnoknak. A Bécs alatt 1683. szeptember 12-én elszenvedett török-tatár vereség után szűk három hétre rá a visszavonuló tatárok elérték már Szolnokot.

Mehmet budai pasa „fő gondviselője”, Ruzstem aga 1683. október 20-án menesztett levelet Monor, Újfalú, Cegléd, Üllő stb. bíráihoz, „...mivelhogy a Csillagos vezér egy fő Agáját a Tatárokhoz külte, erősen megparancsolni, hogy a Budai Tartományban a Tiszán innen lévő Falukat ne bántsák, sem magokban, sem semmi javaiban, marhajokban kárt ne tegyenek, ott Monor mellett valami féle katonák felverték, az Aga nehezen szaladott. Azért hadgyuk és fejetek életetek alatt parancsollyuk tinéktek, mert bizony karóban száratottok meg, micsoda katonák voltak, Lévai, Korponai, avagy Füleki, avagy penig Kuruczok? igazán hitetek szerint hírit hozzátok: Tatárok felől is, hol vannak, mellyik pusztán? annak hírit hozzátok éjjel nappal mindgyárt, mert bizony rosszul jártok. E dolog felől úgy nyissátok szemeteket.”¹⁰

A Budáról kelet felé a tatárokhoz küldött török tisztet tehát Monor tájékán megtámadták a magyar katonák. Maga a budai pasa környezete sem tudta bizonyosan, hogy a tatár kán hol van és ennek felderítésére a községi bírák, a parasztvármegye hírszerzését is fel akarta használni.

Musztafa aga, Kiskunhalas város török földesura 1683. november 12-én kelt levelében úgy tudta, hogy tatár követek mentek Szabadka felé.¹¹ Vagyis uticéljuk Belgrád lehetett, ahonnan IV. Mehmed szultán 1683. okt. 14-én visszaindult Drinápolyba és ahol Kara Musztafa nagyvezír nyaka találkozott a selyemzsinórral dec. 25-én.

3. TATÁR KÁN VÁLASZTÁS ÉS VISSZAVONULÁS A KRÍMI KÁNSÁGBA

A Bécs alatt elszenvedett török-tatár vereség után fejek hullottak ténylegesen és képletesen is a török-tatár vezetésben. A vereség utáni hetekben-hónapokban addigi fényes karrierek törtek ketté és új emberek pályafutásai indultak útnak. Ibrahimot, akit szept. 14-én lenyakaztak, Kara Mehmed követte a budai pasa székében, díványán, és szinte teljes váltás következett be a tatár állam vezetésében.

Apafiné, Bornemissza Anna rokona, Nagyvárad Inczédi Pál 1683. szeptemberében az erdélyi hadnál Győrben tartózkodott. Szeptember 13-áról írja: „Előre jövén hozzánk a tatárság, nagy toljongással megérkezvén, csaknem

felgázolták az erdélyi hadat, és a tábornak némely részében gázolás is esett. 14-a sept. maga a fővezér is megérkezvén az erdélyi táborhoz, és a fejedelem eleiben kimenvén, igen kedvesen vette; a fejedelem köntösit akarván megcsókolni, azt nem engedte, hanem kezefejét csókolván meg, mind ábrázatjából, mind beszédiből nagy elmebeli boldulása tetszett ki a fővezérnek.”¹²

A menekülő tatárság tehát 1683. szept. 13-án majdnem legázolta az erdélyi hadat Győrnél. A krími kánok névsorában láthatjuk, hogy szeptemberben, nyilván a bécsi vereség miatt szeptember 12-e után, kán választásra került sor. Murad Giráj kán /1677. dec.-1683. szept. 12. után / viszonylag hosszú uralkodása véget ért. Fiai, Szafá Giráj kalga és Szaádet Giráj nureddin ugyancsak megváltak tisztségüktől apjukkal egyidőben. A káni széket elfoglalta II. Hadzsi Giráj /1683. szept. 12. után -1684. jún./, fiai, Devlet Giráj kalga, Azamet Giráj nureddin lett.¹³ A kérdés az, hogy hol történt meg a kán csere, a kán választás, váltás.

Murad Giráj kán és két fia 1683. június utolsó napjaiban Székesfehérvárott átvette a szokásos ajándékokat a török nagyvezírtől. Július első felében a tatár kán vezette sereg két oszlopban betört Ausztriába és jelentős „sikereket” aratott, valójában tetemes zsákmányt gyűjtött össze. Szeptember 12-ig semmiféle válság sem ütötte fel a fejét, amelyik a kán és szultánjai lecserelésére adott volna okot.

Nem úgy a Bécs alatti vereség és a nyomában kialakuló török-tatár katonai káosz, amelyet csak fokozott, hogy a felszerelés, a hadtáp és a zsákmány szinte mind ottmaradt Bécs alatt. A visszavonulás pedig az egyszerű már kiélt, kifosztott és letarolt vidéken és népen keresztül volt csak lehetséges. A pusztulás mértékére rávilágít a következő eset. Pest-Pilis-Solt vármegye Losonc mezővárosban 1683. dec. 21-én tartott közgyűlésén Ráday Gáspár alispán vezetésével küldöttséget menesztett Caraffa generálishoz, hogy kérje a kvártélyozás és a portio kivetés alóli mentesítést. A vármegye hivatala azzal indokolta kérelmét, hogy a tatárok két járás népét elűzték. Nem nevezik meg a járásokat, de feltételezhetően ezek a váci és a solti járások voltak.¹⁴ Ugyanis szeptember második felében a kán serege a Dunántúlon özönlött vissza, átkelt a Duna-Tisza közére és október első napjaiban Szolnoknál szállt táborba. Ehhez a hadmenethez a tatár állami és katonai vezetést - amelyik nem vált el egymástól - stabilizálni kellett a rendkívül fenyegető körülmények közepette.

A vereség következtében politikailag, katonailag ellehetetlenedett Murad Giráj kán leváltására és az új kán, II. Hádzsi Giráj beiktatására legkorábban

a Dunántúlon, illetve később a Duna-Tisza közén kerülhetett sor még szeptemberben, amelyre nézve magyar történeti forrást nem sikerült találnom. Ehhez persze legkevesebb arra volt szükség, hogy az új káni család mindhárom tagja Magyarországon tartózkodjék, részt vegyen a Bécs elleni hadjáratban. Ezt a kán cserét, vezércserét a Krímből nem lehetett volna véghezvinni, levezényelni. További kérdés, hogy mi lett a káni méltóságtól megfosztott Murad Giráj és fiainak sorsa. Utolérte-e őket a szultán felbőszült haragja, avagy saját katonái végeztek velük?

A tatár sereg nagyobb része és a két román fejedelemség csapatai 1683 novemberében Erdélyen keresztül hazavonultak.¹⁵ A hátukban haladt az erdélyi sereg, amelyik 1683. okt. 19-én kelt át a Tisza hídján Szolnokonál.¹⁶ Leszögezzük tehát, hogy a Krími Kánság uralkodó cseréjére Magyarországon került sor 1683. szeptemberében, közelebről a Dunántúlon vagy a Duna-Tisza közén.

Krími kán-váltás Magyarországon 1683-ban

<i>Idő</i>	<i>Kán</i>	<i>Kalga</i>	<i>Nureddin</i>
<i>1677. dec. - 1683. szept. 12.</i>	<i>Murád Giráj</i>	<i>Szafa Giráj</i>	<i>Szaádet Giráj</i>
<i>1683. szept. 12. - 1684. jún.</i>	<i>II. Hádzsi Giráj</i>	<i>Devlet Giráj</i>	<i>Azámet Giráj</i>

4. AZAMET GIRÁJ NUREDDIN ÉS SEREGE 1684-BEN

Thököly Imre fejedelem, a „Közép Magyar föld” (Orta madar) „királya” 1683. augusztus 19-én Cseklészen (Pozsony vm.) fogadta táborában a tatár kánnak a nagyvezértől hozzá segítségül küldött fiát mintegy 8000 főnyi seregrésszel.¹⁷ Úgy vélhetjük, hogy ez a kánfi Szaádet Giráj nureddin volt. A kuruc és tatár egyesült had ezután augusztus 26-án Angern-nél (Morvaország) vereséget szenvedett a Bécs felmentésére nyomuló lengyel seregtől. A Bécs alatti totális török-tatár vereség, miatt 1683. szeptember 12. után nureddin-cserét kellett végrehajtani a tatár sereg balszárnyának élén. Ez nyilván az új kán beiktatásának szertartásával együtt megtörtént.

Thököly visszavonulóban 1683. október 11-én a Zólyom megyei Korponára érkezett, nyilván vele volt a tatár segélyhad is Azámet Girájnak, az új nureddinnak a parancsnoksága alatt. A kuruc-tatár had a váradi pasa seregével együtt 1683. november 16-án átkelt a Tiszán, hogy Debrecenben

teeljen. Ebből a bázisból 1684. február 9-én a kuruc és tatár csapatok eredménytelenül támadták meg Szatmár várát, február 15-én bevették Nagykárolyt (Szatmár vm.), március elején elfoglalták Késmárkot, március 17-én ötnapos ostrommal végre birtokba vették Kisszebent. Valami nagy győzelem ez sem lehetett, hiszen a helyi közmondás szerint: „Ha Kisszeben város, akkor a légy madár.”

Március végére a császári-királyi csapatok kiszorították Thökölyt haderejével együtt Sáros vármegyéből. Ungvár felé azonban már Azámet Giráj nem követte seregével együtt, hanem Sárosból levonult a hódoltsági területre, a Tápió, a Káták, a Galga és a Rákos mente kistájaival jellemezhető vidékre. Ismét Gyöngyös város magisztrátusára kell hivatkoznunk, már megint féltették városukat, ezért a tatár „kánhoz” fordultak, aki Ismet Giráj (Azámet Giráj) néven 1684. március 27-én menlevelet adott a részükre és egy tatár őrt küldött Jászberényből, hogy mohamedán katonák ne zaklassák Gyöngyös városát.¹⁸ Azámet Giráj hadiszállását tehát 1684. március végén minden bizonnyal Jászberényben tartotta.

Nyilvánvaló, hogy ez a tatár seregrész továbbra is a török sereg kötelékében a Kárpát-medence felszabadítását megkezdő keresztény seregek útját akarta állni, ahol kellett. Vác visszavételekor, 1684. június 27-én a császári és királyi gyalogság ösztüze először a tatár könnyűlovasságot érte. Pest visszafoglalásakor, 1684. június 30-án a város környékén néhány ezer tatár lovas volt látható.¹⁹

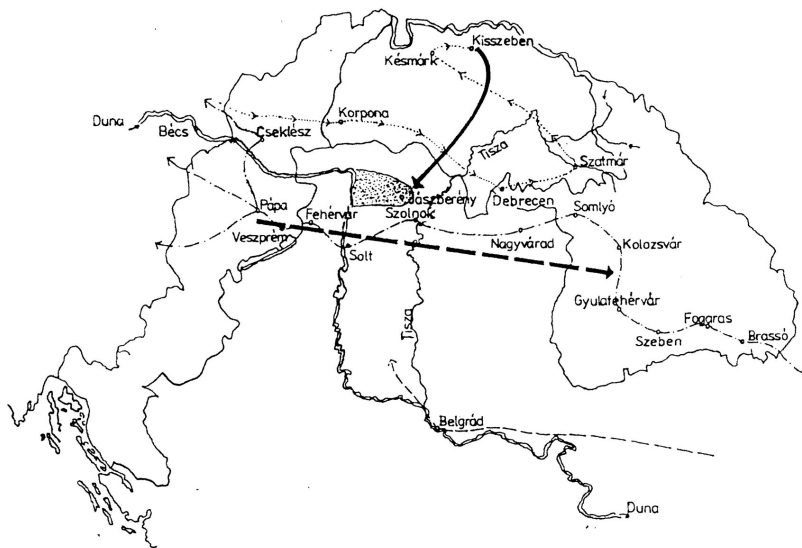
Az érdi (Hamzsabég) csatában 1684. július 22-én részt vettek a tatárok. A Budát ostromló keresztény sereg ellátását 1684. november 3-ig, amikor az feladta az ostromot, sikeresen akadályozta többek között a tatár lovasság.²⁰

A Krími Kánságban 1684. júniusában ismét kán-váltásra került sor akkor, amikor Azámet Giráj nureddin még a Kárpát-medencében tartózkodott. Úgy látszik, hogy pozícióját meg tudta őrizni, annak ellenére, hogy ez a kán-csere már nyilván a Krími Kánságban, Bahcsiszerajban zajlott.²¹

JEGYZETEK:

1. Bécs 1683. évi török ostroma és Magyarország. (Szerk.: Benda Kálmán - R. Várkonyi Ágnes.) Bp., 1988. passim., Erdély története 1606-tól 1830-ig. (Szerk.: Makkai László - Szász Zoltán.) Bp., 1986. és Adatok Szolnok megye történetéből I-II. Szolnok, 1980-1989.
2. Nagy László: A török világ végnapjai Magyarországon. Bp., 1986. 85.
3. Ivanics Mária: A Krími Kánság a tizenöt éves háborúban. Bp., 1994. 210.
4. Magyarország történeti kronológiája II. 1526-1848. (Főszerk.: Benda Kálmán.) Bp., 1982. 502-503. /a továbbiakban Kronológia/ és Trócsányi Zsolt: Teleki Mihály – Erdély és a kurucmozgalom 1690-ig. Bp., 1972. 279-280.
5. Nagy László i. m. 85.
6. Fekete Lajos: A hódoltság török levéltári forrásai nyomában. Bp., 1993. 409.
7. Hornyik János: Kecskemét város története oklevelekkel I-IV. Kecskemét, 1860-1866. II. 386, 389-390.
8. U. o. 385, 386-387, 393.
9. U. o. 398-399. és Kosáry Domokos: Pest megye a kuruckorban. In: Pest megye múltjából. (Szerk.: Keleti Ferenc – Lakatos Ernő – Makkai László.) Bp., 1965. 20.
10. Hornyik i. m. 409-411.
11. U. o. 413-414.
12. Nagyvárad Inczédi Pál: Erdélyországban történt közönséges dolgoknak feljegyzései. In: Emlékezetül hagyott írások - erdélyi magyar emlékirók. Válogatta Veress Dániel. Kolozsvár-Napoca, 1983. 411.
13. Ivanics i. m. 210.
14. Borosy András - Szabó Attila: Pest-Pilis-Solt vármegye közgyűlési iratainak regesztái – Közigazgatási és politikai iratok II. 1671-1716. Bp., 2002. 80.
15. Kronológia 504.
16. Nagyvárad i. m. 413.
17. Fekete i. m. 433., Kronológia 503-504.
18. Fekete i. m. 411.
19. Nagy László i. m. 144.
20. Budapest története II. (Főszerk.: Gerevich László.) Bp., 1973. 424-425.
21. Ivanics i. m. 210. - Ennek a dolgozatnak első változata, mely elsősorban helytörténeti jellegű, megjelent a Magyar Múlt – Hungarian Past c. folyóiratban. Sydney – Ausztrália, 1999. XXVI. évf. no. 49. 37-44.

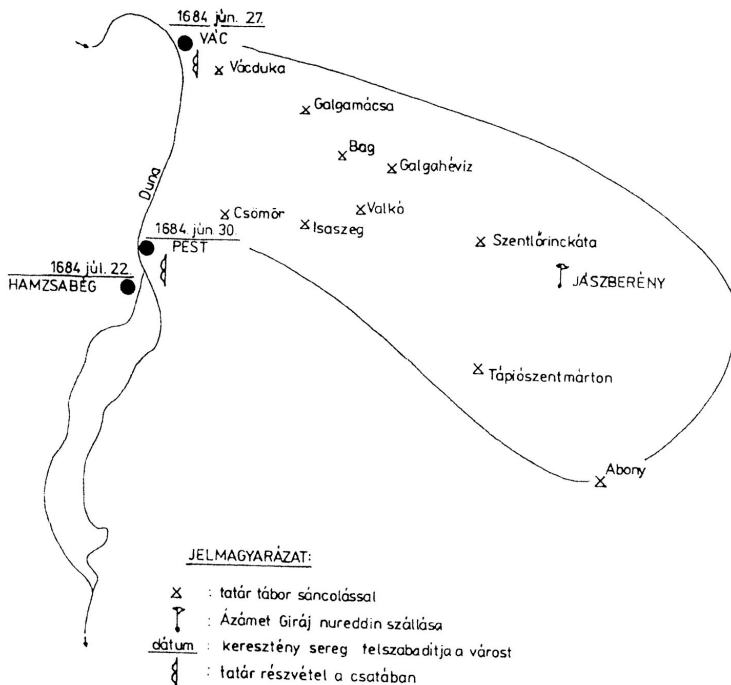
A Krími Kánság hadserege Magyarországon
1683-1684-ben

- > A Kárpát medence elérésének korábbi útvonala
- > A Bécs ostromára menő káni sereg útvonala 1683-ban
- > A vereség után visszavonuló káni hadsereg útvonala
-> Thököly Imre fejedelem és Ázámet Giráj együttes hadmenete 1683 - 1684-ben
- > Ázámet Giráj nureddin visszatérése a hódoltságba 1684-ben
- Ázámet Giráj nureddin seregének diszlokációja 1684-ben

Tervezte: Horváth Lajos
Raizolta: Naay László

A KRÍMI KÁNSÁG HADSEREGE BALSZÁRNYÁNAK
DISZLOKÁCIÓJA 1684. MÁRCIUS – JÚNIUS
ÁZÁMET GIRÁJ NUREDDIN VEZÉNYLETE ALATT

TERVEZTE : HORVÁTH LAJOS
RAJZOLTA : NAGY LÁSZLÓ

BUJDOSÓ JÁNOS

A VALLÁS ÉS AZ EGYHÁZ HELYZETE KÁRPÁTALJÁN SZTÁLIN ÉS HRUSCSOV IDEJÉN A VÖRÖS ZÁSZLÓ¹ KÖRZETI LAP TÜKRÉBEN

Az 1940-es évek közepén Közép-Európa s egyben Kárpátalja is gyors ütemű politikai változások színtere lett. A változásban közrejátszottak a környező országok területi követelései a második világháborút elvesztő Magyarországgal szemben.

Az 1938-1939-ben az anyaországhoz visszakerült Kárpátalja magyar lakosságának öröme nem volt hosszú életű, mivel hányattatása a történelem viharaiiban 1944. szeptember 24-én újrakezdődött, egy újabb korszak felé sodorva vidékünket. Ezen a napon a Tatár-hágón betört a szovjet hadsereg. Október 28-án elfoglalták Ungvárt, amivel gyakorlatilag megtörtént Kárpátalja katonai megszállása Csap kivételével, amelyet november 29-ig tartott a magyar honvédség. A háborús események hatására mintegy 25 ezer magyar a trianoni Magyarország területére menekült. „... A ruszin (ukrán) lakosság nagyobb része némi felszabadulásként élte meg a Vörös hadsereg bevonulását, a magyarok számára ez üldöztetést, a fasizmushoz hasonló módszereket hozott Kárpátalján”.²

A kárpátaljai magyarság két út előtt állt: Csehszlovákia vagy Szovjetunió. Abba hamarosan beletörődtek, hogy újra kisebbségi élet vár rájuk mindkét esetben. A reménykedők egy része Prága felé tekintett, másik része a szovjet hatalomban, azaz Moszkvában bízott, a többség viszont közömbösen vette tudomásul az eseményeket.

1944. november 26-án, Munkácson a városi moziban az NKVD felfegyverzett osztagainak a jelenlétében összeültek a 663 tagú kárpátaljai népi bizottságok küldöttjei, akik határozatban kimondták „Kárpáton túli Ukrajna újraegyesülését” Szovjet Ukrajnával. A magyar- és németlakta településekről nem hívtak küldötteket, ahonnan azért sem jöhettek küldöttek, mert a

GULAG³-ba hurcolták a férfilakosságot, illetve a fronton vagy hadifogságban voltak. A szovjet hatóságok adatai szerint 1945. január 1-ig több mint 250 ezer Kárpátaljai lakos írta alá „önkéntesen” az „újraegyesülést” kérő munkácsi manifesztumot. A határozat szövege szerint „a pártkonferencia az egész nép akaratát és nemzeti törekvését kifejezve követeli a történelmi igazságtalanság megszüntetését és Kárpátontúli Ukrajna Szovjet-Ukrajnával való egyesülését”. Maguk a kommunisták is jól tudták, hogy Kárpátalját legfeljebb anektálni, bekebelezni, hozzácsatolni lehet a Szovjetunióhoz, mivel sohasem volt része sem a szovjet birodalomnak, sem Ukrajnának, de még a szláv őshazának tekintett Kijevi Rusznak sem. Ugyanakkor a lakosság akaratára való hivatkozást túlságosan is gyenge érvnek tartották, ezért kellett tehát „történelmi” érvet gyártani mellé. A konferencia legfeljebb a kommunisták nevében nyilatkozott. Még az ukrán történészek nagy része is elismeri, hogy nem a nép, hanem a hatalom képviselői ültek a Munkácsi Filmszínházban azon a nevezetes novemberi napon. Összefoglalva tehát megállapíthatjuk, hogy a népbizottságok kongresszusa nemhogy Kárpátalja lakosságának egészét, de a nagyobbik felét sem képviselte.⁴

A napjainkban is hivatalosan használt „vozjednanja” „újraegyesülés” kezdettől fogva politikai, ideológia töltetű, híjával van minden logikának, hiszen a mai Kárpátalja területe sohasem tartozott Ukrajnához, még határos sem volt azzal. Egyes ukrán kutatók mégis amellett kardoskodnak, hogy a Kijevi Rusz befolyási területe volt a mai Kárpátalja. Szerintük a magyar honfoglalók leigázták az itt élő szlávokat, akikkel és a mai ukránokkal genealógiai azonosságot és folyamatosságot tételeznek fel. Erre alapozzák az ősi szláv földek „újraegyesülésének” ideológiáját. Bár az elmélet tudományos alaptalanságát már többször igazolták a régészeti és antropológiai, nyelvészeti, néprajzi adatokat feldolgozó írások, monográfiák, de a hatalom és a hivatalos ukrán történelemtudomány körömszakadtáig ragaszkodik az „újraegyesülés” téveszméjéhez.⁵

1945 januárjában Klement Gottwald Sztálinnal folytatott megbeszélést Kárpátalja sorsáról. Ezzel a problémával kapcsolatosan került sor Sztálin és Benes levélváltására. Végül abban egyeztek meg, hogy a háború befejezése után véglegesen döntenek Kárpátalja hovatartozásáról. Mint ismert, 1945. június 29-én hosszas tárgyalás után Moszkvában a Szovjetunió és Csehszlovákia kormánya megkötötte azt a szerződést, amely rögzítette Kárpátalja kiválását a Csehszlovák államból. A Magyarországgal kötött 1945. január 20-i fegyverszüneti egyezmény 2. cikke értelmében Magyar-

ország kötelezte magát, hogy az 1937. december 31-én fennállott határok mögé vonja vissza csapatait, tehát Kárpát-Ukrajna birtokbavétele jogilag is semmissé vált.⁶

Hét hónapig húzódo tárgyalások után Moszkvában a Szovjetunió és Csehszlovákia 1945. június 29-én aláírták azt a szerződést, amely alapján, Kárpát-Ukrajnát Szovjet-Ukrajnához csatolták. Az aláírási aktust Vjacseszláv Molotov szovjet külügyminiszter a következő szavakkal ünnepelte: „Kárpátontúli Ukrajnát már a IX. században elszakították igazi hazájától, amikor a magyar arisztokrácia és kapitalisták uralma alá került. Minden ukrán állandó álma volt, hogy testvéreiket Ukrajnához csatolják. Ez csak akkor történhetett meg, amikor a Vörös Hadsereg felszabadította ezt a területet, és annak népe 1944. november 26-án dönthetett sorsáról.” Furcsa, hogy Molotov már a IX. században arisztokráciáról és kapitalistákról beszél, ami enyhén szólva is több évszázados anakronisztikus túlzás.⁷

Az egyezményt követően Kárpátalja nyugati határait kiigazították a Csap-Ungvár közötti vasútvonaltól északra végig az Ung folyásán Uzsovig és az 1939 áprilisától 1944 őszéig létező magyar-szlovák határ közötti 1056 négyzetkilométernyi volt magyar területet, főként a szovjet fél stratégiai érdekeinek megfelelően, a két ország lényegében megfelelte. Ekkor a vasútvonaltól nyugatra eső 15, az Ung és a Latorca között fekvő magyar falut — Bátfa, Botfalva, Gálocs, Ketergény, Kincseshomok, Kisszelmenc, Kistéglás, Konczháza, Minaj, Palágykomoróc, Palló, Sislóc, Szürte, Tiszasalamon, Ungtarnóc –, valamint a többségében ruszin- és szlovák lakta Órdarmát a Szovjetunióhoz csatolták. A szerződéssel a korábban külön létező Nagyszelmenc és Kisszelmenc falut az új csehszlovák szovjet határ a települést nagyjából a keleti harmadában a fő utcát keresztezve nagyjából kettévágta. Több mint fél évszázada, két méternél magasabb szögesdrótos kerítés választja el egymástól, a hajdan egységes magyarlakta falu ma Szlovákiában, illetve Ukrajnában fekvő két részét.⁸

A szovjet-csehszlovák paktum 1946. január 30-án lépett hatályba, de már előtte január 22-én, a közigazgatás megváltoztatásával a vidéket, Ukrajna Kárpátontúli területévé (Zakarpatszkaoblaszty) szervezték át.

Kárpátalját ezáltal betagolták a Szovjetunióba, amely köztudott volt vallás és klérus ellenes nézeteiről. A szovjet hatóságok nem tiltották ugyan az egyházak működését, de szigorúan ellenőrzésük alatt tartották azokat, megfigyelőket küldtek a misékre, akiknek kötelességük volt részletesen beszámolni az igehirdetések tartalmáról.⁹

A magyarság a Kárpát-medencében a második világháborút követően sehol sem került olyan világnézeti elnyomás alá, mint Kárpátalján. Bár az egyházakat kénytelenek voltak megtérni bizonyos keretek között, a hivatalos szervek nem nézték jó szemmel az egyházak működését. Az alaphangulatról a pártpropaganda vallásellenes agitációja volt hivatott gondoskodni.¹⁰

1945-1946-ban Ukrajnában teljesen államosították az egyházi és felekezeti vagyont. Ez azt jelentette, hogy az egyházközségnek azután az államtól kellett bérletbe vennie saját korábbi templomaikat. A hatóságok igyekeztek korlátozni a hittan órák számát. Az 1944-1945-ös tanévben lecsökkentették a hittan órák számát, majd az 1945-1946-os tanévben megtiltották a hittan iskolai oktatását, és a papoknak tilos volt a tanintézményekbe belépni. Az iskolán kívül még egy ideig megtarthaták a hittan oktatást, de már 1948-tól bármely formáját keményen büntették.¹¹

Az ateista nevelésből a „Vatikán ügynökei” elleni küzdelemből természetesen a könyvkiadásnak is ki kellett venni a részét. Ebben a magyar nyelvű könyvkiadásra létrehozott ungvári Kárpáti Kiadó jeleskedett, amely a szovjet uralom több mint négy évtizedes korszakában számos könyvet, brosúrát jelentetett meg e tárgyban. Számos vallásellenes, úgynevezett „felvilágosító” mű látott napvilágot, melynek „babérkoszorús” szerzője évtizedekig Szikszai Aladár, a hajdani kispap, majd az Ungvári Állami Egyetem ateizmus tanészékének tanára, aki ezen kívül több pártfunkciót is betöltött. Harcos szellemű „műveinek” a címét még napjainkban is borzadva emlegetik Kárpátalján, (Igazság a református egyházzól (1962)., A reverenda mögött (1976.)).¹²

A ruszinság legfontosabb lelki-szellemi támaszának a görög katolikus egyháznak az üldöztetése és korlátozása is rövid időn belül megkezdődött. Már 1944 végétől mintegy félszáz lelkész külföldre menekült a megtorlások elől. A kétnyelvű, főként Ugocsai ruszinokat, de az itt élő mintegy 30-40 ezer görög katolikus magyart a vallásuk után ukránnak minősítették. 1949 februárjára befejeződött a görög katolikus egyház 1946-tól tartó felszámolása és bekényszerítése a pravoszláv egyházba. A püspökség 350 papjából 49-et a „szovjet nép ellenségének nyilvánítottak”, (ami nagyon népszerű intézkedés volt abban az időben) és koholt vádak alapján 25 évi kényszermunkára ítélték, közülük 30-an gulágokban vesztették életüket. Közben a szovjet belügyi hatóságok által szervezett sikertelen merénylet után, a munkácsi kórházban sebesülten fekvő Romzsa Tódor (1911-1947) görög katolikus püspököt 1947. november 1-én az NKVD egyik ügynöke ciánállal meggyilkolta. Kárpátalján a szovjet megszálló hatóságok állandósították a „proletárdiktatúrát”, a terrort és a gulágoztól megmenekült embereket sem kímélték.¹³

Chira Sándort, egykori ungvári szemináriumi rektort, titokban görög katolikus püspökké szentelték Romzsa Tódor utóadaként. 1949-ben letartóztatták és 25 évi kényszermunkára ítélték. Az 1956-os amnesztia után haza térhetett, de egy év múlva titokban végzett lelkipásztori munkája miatt újabb 5 év kényszermunkára ítélték és örökre kitiltották Kárpátaljáról. 1983-ban Kazahsztánban hunyt el, 86 éves korában, távol szülőföldjétől. Bár a szovjet rendszer bevezetése után a kárpátaljai görög katolikus egyházat fokozatosan felszámolták, a vallásukhoz hű papok a magyar és ruszin falvak többségében továbbra is a görög katolikus liturgia szerint folytatták a szertartást.¹⁴

Az ortodoxia és a szláv nyelvű liturgia iránti ellenszenv miatt a magyar görög katolikus falvakban az 1950-es évektől a görög katolikusság egyet jelentett magyarságuk megtartásával. Annak ellenére volt ez így, hogy köztudottan a ruszinok is görög katolikusok, azonban náluk a nemzeti liturgia nyelve nem volt veszélyeztetve, mint a magyaroknál. A salánki görög katolikus híveknek az ortodox papok iránti ellenszenvre több konkrét esetben is megnyilvánult. Amikor az 1960-as években a salánki papot az ortodox egyház egy évre eltiltotta a szolgálattól, helyére „szakáklas pravoszláv papot” helyezett ki, aki azonban az első liturgiát sem tudta megtartani, mert mielőtt megszólalt volna, két asszony karon fogta és kivezette a templomból. Ezután egy teljes évig, míg a salánki papot vissza nem helyezték korábbi jogaiba, pap nélkül, a kántor vezetésével tartották a liturgiát.¹⁵

A református és római katolikus egyház sem menekült meg a megtorlások elől. A református egyház lelkészeinek egy része még 1945 előtt elhagyta Kárpátalját. A megfélemlítések itt sem maradtak el. Három lelkipásztort, Narancs Imrét, Balogh Sándort és Szutor Jenőt elsőként tartóztatták le a múltban végzett politikai tevékenység vádjával. Ismeretlen helyen és körülmények között, fogolytáborban haltak meg. A megmaradt lelkipásztoroknak fele az „ébredési mozgalom” híve lett, és vállalva a kockázatot tovább tevékenykedett. Közben az államhatalom részéről folyt a pontos felmérés, minden lelkészről adatot gyűjtöttek, az aktívabbakat megfigyelték. 1947-ben a református egyház Baráti Kör szervezete levelet írt Sztálinnak, melyben a református egyház jogait próbálták védeni. A levél szerzőit hamarosan letartóztatták és megindult a református papok ellen a hajszja. A vád ellenük szovjetellenes tevékenység a néphatalom megdöntésére irányuló kísérlet, az emberek félrevezetése és szovjetellenes propagandá végzése a fiatalság körében.¹⁶

A második világháború után a kárpátaljai római katolikus egyház is elszakadt egyházmegyéjétől, és a megpróbáltatásokkal teli szovjet időszak köszöntött rá. A vallásosság, a hívő emberek meggyőződése elleni harc 1945-től a hivatalos politika szintjére emelkedett, és a hívőközösségek élete egyre nehezedett. A vallásos egyesületek megszűntek, a gyermekek hitoktatása kizorult az iskolából, majd teljesen tilos lett. Az egyház elveszítette épületeinek tulajdonjogát. A plébániákat (egyházi irodákat, papi lakásokat) ki kellett üríteni (ma még felmérhetetlen, mennyi régi okirat, történelmi feljegyzés ment veszendőbe), az egyházi anyakönyveket át kellett adni az állami hatóságoknak. Az államosított templomokat a hívőközösségek bérbe vehették, és a használatért komoly adókat kellett fizetni. Egyre több helyen zárták be a templomokat, mert megvonták az egyházközösségek államjogi bejegyzését („regisztrációját”) és az istentiszteletre készült szenthelyeket átalakították raktárrá, műhelyé, tornateremmé, sőt ateista múzeummá (a bezárások többsége 1956–1962 között történt).¹⁷ 1945-1952 között a 48 latin szertartású pap közül 19-et letartóztattak, szovjetellenes tevékenységgel vádolták őket. 10-25 évre ítélték el őket. Haklik Sándor esperes és Pásztor Ferenc beregszászi fő esperes Szibériában halt meg ismeretlen körülmények között. 1956-tól a római katolikus papokat is haza engedték a lágerekből, valamennyien amnesztiát kaptak és rehabilitálták őket. A meghurcolt, egészségileg megrokkant papok szigorú állami megfigyelés mellett végezhatték csak munkájukat.¹⁸

Bár a hruscsovi korszak kezdete a kárpátaljai papok számára is meghozta a várva várt szabadulást a lágerekből és a munkatáborokból, 1956-1957 között fokozatosan visszatérhettek a gyülekezetükhöz. Az utolsó nagyobb megtorlásra az 1956-os pesti felkelés leverése után került sor, amelynek hatása Kárpátalját is elérte. 1958 decemberében tartóztatták le a Gálocsából Husztra kerülő Gecse Endre református lelkészt, azzal vádolták, hogy szovjetellenes tevékenységet fejtett ki a gálocsi ifjak körében, illetve fegyveres felkelésre ösztönözte őket. A koncepciós perre azért nem került sor, mert 1959. január 7-én vattatás közben agyonverték a KGB ungvári pincéjében.¹⁹

Gecse Anna, Gecse Endre tiszteletes húga így emlékezik az akkor történetekről: „1958. december 2-án öcsémet elvitték. Az ügyészségen egyetlen terhelő bizonyíték Hitler Harcom-jának kötete volt, amelybe beleírták Bandi nevét. Pedig ő ki nem állhatta, ha valaki beleírta a nevét könyveibe. Miután így „igazolták” az ellenforradalmi izgatás vádját, „amerikai kapcsolatait” is felrótták. Az „amerikai kapcsolat” úgy jött létre, hogy Bandi huszti gyülekezetétől kapott egy palástot, amelyet Amerikából küldött anyagból varrtak.”²⁰

1945-től a Szovjetunióban a hivatalos szervek nem nézték jó szemmel az egyház működését, és rövid időn belül megindult a vallásellenes kampányuk az újonnan megszerzett kárpátaljai területen is. Bár a sajtó nem vállalta fel nyíltan az egyház üldözését, nem számolt be egyházi személyek elleni koncepciók perekről, azonban az alaphangulatról a pártpropaganda vallásellenes agitációja volt hivatott gondoskodni, ami híven tükrözte a párt valláshoz való viszonyát. A párt minden téren megpróbálta az egyház ellen fordítani a lakosságot, mind politikai, mind gazdasági és mind kulturális téren. Talán a kulákság és a egyház elleni harcra szólít fel legtöbbit a „Vörös Zászló”²¹ is, amelyre számos példa szolgál bizonyítékkul.

„A kommunista nevelés egyik legfontosabb feladata: harcot vívni a kapitalizmus csökevényei, a vallási babonák ellen. Erről soha nem feledkezünk meg. Munkatervünket oly módon állítjuk össze, hogy abban helyet kapjon a materialista világnézet ismertetése, a természeti és társadalmi jelenségek megmagyarázása.”²² „A pártszervezetnek harcos ateistákat kell nevelni, alapos ismeretekkel kell őket felvértezni, meg kell ismertetni őket azokkal a törvényekkel, melyek nálunk az egyházra vonatkoznak.” Csupán csak az a feladat, hogy az embereket meg kell ismertetni a haladó szovjet tudománnyal, a materialista világnézettel, és ez által valódi ateistákat nevelhetnek az ország javára.²³ „A vallás arra tanítja a hívőket, hogy a „mennyei országába” az út a földi nyomoron és szenvedéseken át vezet. De a szovjet nép, a kommunista párt vezetésével kitartóan harcol a szebb földi életért és nem tartja szükségesnek a vallás vigasztaló hazugságait és a „másvilágról” szóló meséit.”²⁴ olvashatjuk néhány sajtópublikációban, amely már elővetíti mit is várhatunk a szovjet sajtótól a vallással kapcsolatban.

A kerületi pártlapban gyakoriak még azon publikációk is, amelyek a „reakciós egyház és az imperialista háborús uszító” országok kapcsolatát mutatja be, valamint azt, hogy közösen, hogyan ármánykodnak a népi demokrácia országai és „haladó” rendszere ellen. Ezekkel a sajtópublikációkkal is megpróbálták az egyház és a vallás ellen hangolni az embereket, olykor olyan párhuzamokat vonva a kapitalizmus és az egyház között, amely teljes mértékben szolgálta a szovjet pártérdekeket a vallás elleni harcban.

„Az egyház és az imperialisták szövetsége” c. cikkben többször is kihangsúlyozták, hogy az egyház a kapitalista rendszer szolgáltója és aljas eszközökkel mindent megtesz, hogy „urát” a kapitalizmust szolgálja és eltíporja a népi demokráciákat.

Majd hozzátesszik: „valamennyi kapitalista országban széleskörűen kihatározzák ma az uralkodó osztályok az egyházat a reakciós céljaik érdekében;

alárendelik maguknak a vallási szervezeteket és bekapcsolják azokat a maguk hatás- és befolyáskörébe. Különösen aktívan támogatja gazdáit a római katolikus egyház, amely ma, mint a múltban is mindenkor, a kizsákmányoló osztályok szófogadó eszköze. A Vatikán, a katolikus egyház székhelye, mozgósítja minden erejét a világreakció megsegítése érdekében s támogatja annak a világalomért folytatott harcát a demokrácia ellen. A Vatikán szövetsége az amerikai milliárdosokkal még jóval a második világháború előtt alakult ki, de különösen megerősödött ezután. ...A protestáns egyházak úgynevezett „ekumenista” mozgalomát a burzsoázia ugyancsak kihasználja a maga érdekében. Ez a mozgalom szintén az amerikai reakció vezetése alatt áll. ... Az amerikai reakció azon tervei azonban, amely harácsoló céljai számára meg akarja szerezni a világ valamennyi hívőjét, bukásra van ítélve. A világreakció minden arra irányuló kísérlete, hogy az egyszerű hívőket bekapcsolja agresszív terveibe, mindinkább a néptömegek ellenállásába ütközik. A néptömegek a béke és a demokrácia megerősítését kívánják. Azok az erők, amelyek a békéért és a demokráciáért harcolnak, felfedik és elsöprik utjukból az imperialista burzsoázia és a reakciós egyház szövetségét.”²⁵

A következő cikk „XII. Pius a „totális diplomácia” szolgálatában” is a Vatikán és az imperialisták együttműködéséről szól, ezáltal megpróbálja fellebbenteni a fátylat az egyház acsarkodásáról a szovjet tömb országaival szemben. Az Amerikai Egyesült Államok felszólította az egyházat, hogy „mozgósítsanak minden eszközt a hidegháború megnyerése” érdekében. „XII. Pius pápa március 17-én a kardinálisokhoz és a nunciussokhoz és a Vatikán európai megbízottjaihoz üzenetet intézet, amelyben azt az utasítást adja, hogy nagyarányú propaganda hadjáratot indítsanak az USA kormánya politikájának feltétlen támogatására. Többek között az üzenet azt javasolja, hogy mégnagyobb mértékben használják fel a katolikus sajtót az amerikai kormány politikájának propagálására. A Vatikán és a Wall-Street szövetsége nem véletlen jelenség. E barátság alapját a reakció és a népbutítás e két legfontosabb központjának érdekközössége képezi. ...A pápa jól tudja, ha elsüljed a Wall-Street hajója, nem áll meg többé az „anyaszentegyház” sem.” A publikáció azt is felrója, hogy az egyház egykor Hitlert is támogatta, és amikor a fenevad kikerült irányítása alól, akkor azt csak a szovjet állam tudta megállítani, de amint elmúlt a veszély, a kapitalisták az egyházzal karöltve újabb összeesküvéseket szerveztek. „A „szentegyház” még jobban felbátorodott, miután a tengerentuli emberbarátok Hiroshima és Nagaszaki japán városok gyermekeire és asszonyaira ledobták az atombombá-

kat. Az „isten földi helytartója” kijelentette, hogy a természet törvényei, melyek ezt a halált hozó fegyvert a legkeresztényibb Truman kezére juttatták, a „végtelen istenség kegyelmének jelei.” XII. Pius pápa mozgósította minden erejét az új „keresztes hadjáratra.” „Mindszenthy bíboros magyarországi államellenes összesküvése, a demokrácia aktív harcosainak a legyilkolása, a népi demokrácia országaiban való kémkedés és szabotálás, az 1949. július 13-i pápai dekrétum, mely szerint Pius pápa kitagadással fenyeget meg sokszázmillió embert, akik a kommunizmust támogatják, - mindez és még sok más csak arra szolgál, hogy segítse a nyugájtson az amerikai imperializmusnak véres tervei megvalósításában....”²⁶

„A vallási erkölcs reakciós lényege” című cikkben érdekes megközelítést és magyarázatot nyer a vallási erkölcs lényege. A szovjet interpretációban ezen erkölcsi téziseknek van szovjetellenes és emberiségellenes töltete. „A vallás a kizsákmányoló osztályok erkölcsét hirdeti és terjeszti. A vallási erkölcs hivatása az, hogy a hívők lelkébe passzivitást, megalázkodást és megbékélést tápláljon. Ennek az erkölcsnek a reakciós lényét azonnal észre vesszük, mihelyt közelebből megvizsgáljuk a vallási tiz parancsolatot. A vallási erkölcs egyik alapelve az, hogy: „Szeresd felebarátodat, mint önmagadat”. Ilyesmit hirdetni a kapitalista társadalomban ahol gazdagok és szegények, kizsákmányolók és kizsákmányoltak vannak, azt a célt szolgálja, hogy megbékéltesse a dolgozókat az elnyomókkal, elsötítette osztályöntudatokat, elvonja őket a felszabadulásért folyó aktív forradalmi harctól. A vallási erkölcs azt követeli a néptömegektől, hogy nyugodjanak bele a legszörnyűbb szenvedésekbe a földön és ezért ellenszolgáltatásul örök boldogságot ígérnek a „tulvilágon”. Ily módon megpróbálja, hogy a dolgozókat a burzsoázia alázas rabjaivá tegye. Ez teljesen megfelel a kizsákmányolók érdekeinek.” A továbbiakban még a cikk leírja, hogy a vallás a nőket nem tekinti egyenrangúaknak a férfiakkal, ami szintén csak a kapitalista világ országaiban lehetséges, azonban a „kommunista erkölcs” elutasítja ezeket a nézeteket. Majd ezt követően az egyház nemzetiségekkel kapcsolatos nézeteit is górcső alá veszi és a szovjet értékrendnek megfelelően mutatja be. „A vallási erkölcs ellentétben áll azokkal az elvekkel, amelyek a szocialista társadalom és a szovjet soknemzetiségű állam alapszik. A vallás azt állítja, hogy a különböző nemzetiségű és hitvallásu emberek idegenek egymásnak és ellenségek. A vallás a különböző nemzetiségű embereket elkülöníti egymástól, nemzetiségi viszályt szít és ellenségeskedést kelt a népek között. Az egyház által hirdetett nemzetiségi és vallási gyűlölet nem

*egyeztethető össze a népek barátsága és egyenjogúsága szovjet eszméjével, a Kommunista Párt nemzetiségi politikájának alapelveivel.*²⁷

A párt a tudományt is megpróbálta felhasználni a vallás ellen, ezzel is gyengíteni tekintélyét a néptömegek között. Ennek példáit mutatják a „Vörös Zászló”-ban megjelent „Tudomány és vallás” c. cikkek, amelyek évente újra és újra feltűntek a körzeti lap hasábjain. Íme, az egyik a sok közül:

„A tudomány a környező világ logikus, tapasztalati és kritikus megismerésén, elemzésén alapszik. A tudomány célja a természeti erők megismerése és azoknak az emberiség szolgálatába való állítása. A vallás a világról, a természeti jelenségekről és az emberi társadalomról alkot ferde, téves, hazug képet. A vallás alapját a vakhit képezi, amely elveti a józanész megfontolását és az emberi gondolkodást teljesen a hit szolgálatába állítja. Sztalin elvtárs az első amerikai munkásdelegáció kérdéseire válaszolva, világosan és kifejezően nyilatkozott: „minden vallás olyan valami, ami a tudománnyal ellenkezik.” A vallás mindenfajta babona forrása. Mind kettő őseink agyában fogant, mikor ezek a legegységibb tudás hijával voltak. A babona és a vallás egyaránt azért alakult ki, mert az emberek nem ismerték a legegységibb természeti törvényeket. A haladó tudomány, amelyet a marxista filozófia vezérel, a világ teljes egységét hirdeti. Ezzel szemben a vallás alapját a világi lét részre való bontottságának elmélete képezi. A vallás abból indul ki, hogy a világ két egymástól, lényegében különböző, ellentétes részből áll. Az egyik az anyagi világ, a másik a szellemi, lelki világ.”²⁸ Ezt követően a cikk hosszasan leírja, hogy nincsen olyan dolog, amit meg ne lehetne magyarázni tudományos úton, csak az egyház próbálja a tudományokat korlátok közé szorítani, ezzel is gátat szabva a haladó eszméknek, azonban a kommunista embert nem lehet ezekkel a tévhitekkel becsapni. „Országunk a kommunizmus hona. A kommunizmus a korszerű tudományokon épül. A vallásra nincs szüksége. Marx pontosan meghatározta a vallás lényegét: „a vallás – ópium a népnek.”²⁹

„A vallás az egészség ellensége” c. cikk ugyancsak a tudományt próbálja felhasználni az egyház ellen. Leírja, hogy a papok mindig is üldözték a tudomány hírnökeit, és azt tanítja, hogy a „betegségeket az isten vagy az ördög küldi azért, mert az emberek vétkeztek.” Az emberek tudatlanságát pedig kihasználva a papok és sarlatánok megpróbálják megszilárdítani tekintélyüket a balga nép körében. „A judaizmusnak, a mohamedánságnak és a kereszténységnek, mint minden vallásnak számtalan, az egészségre káros szokása, hagyománya, parancsa van.” Ezek közül megemlíti a zsidóknál a körülmetélést, mint „utálatos operációt”, a mohamedánoknál azt a törvényt, hogy az asszonyok

arcát sűrű lószőrből font hálóval kell eltakarni, ami szintén egészségtelen. Azonban a legtöbb egészségre káros szokása a keresztény egyháznak van: „*husvétkor az emberek mindenkivel ajkon csókolják egymást. A csók által a legveszedelmesebb kórságok – szifilisz, tüdőbaj, difteritisz terjedhetnek. Ugyancsak az egészségre káros hatása az a szokás, hogy a szentképeket csókolják, közös kehelyből áldoznak, csókolják a keresztet. Minden szovjet embernek kötelessége, hogy aktívan küzdjön a káros szokások ellen, melyeket a vallások terjesztenek...*”³⁰

Azonban a párt nem csak politikai téren, a tudomány felhasználásával akarta befeketíteni az egyházakat, hanem gazdasági téren is a kizsákmányoló kapitalista rendszer szolgálaként próbálta bemutatni a papokat. Több olyan cikk is megjelent, amelyben bemutatják, hogy a vallási vezetők, papok több földet kapnak, vagy akár más privilégiumokat a kolhozistákkal szemben. Sőt azokat a helyi vezetőket is kigúnyolják, akik akár csak jó barátságot ápolnak az egyházzal.

Egyik példa erre az „*Idegen munkaerővel dolgoztat földjén*” című cikk. „*A badalói református lelkész 5 hektár földet birtokol, amit nem maga művel meg. Amikor 1946 tavaszán a földet a szegényparasztoknak osztották szét addig járta a hivatalokat, míg a föld egy részét visszakapta. Most pedig felesbe, harmadába dolgoztatja meg a földet, sőt még a harangozójának is juttat belőle. Pedig a lelkész bőségesen meg tudna élni az adókból, amelyeket a hivektől kap tekintve azt, hogy pénz nélkül nem kereszteli meg a szegény gyerekét, nem megy el a temetésre. Ideje volna, hogy a falusi tanács véget vessen annak, hogy a református lelkész idegen munkaerőt zsákmányoljon ki. A törvény ugyanis a papnak, mint hivatalnoknak csak 0,15 ha földet engedélyez, és ehhez kell tartania magát a badalói falusi tanácsnak is.*”³¹

Azonban a vallásellenesség nem állt meg az egyházakat becsmérelő cikkeknel. Vallásellenes esteket szerveztek a falvakban és városokban. A kerületi pártlap állandóan közölt úgynevezett témákat egyházellenes eszmecserékre, amit a kollektívákban meg kellett vitatni, amelyek szerintük szintén nagy segítséget nyújtanak a kommunista nevelésben és az emberek szemének felnyitásában. Íme, egy részlet egy ilyen olvasókonferenciáról. Kerekes elvtársnő, popovói könyvtáros vallásellenes estet rendezett. „*Az esten részleteket olvastak fel Karmanszkij „A Vatikán - a sötétség és világreakció ihletője” c. könyvéből. Az esten részt vett a falusi értelmiségi dolgozók és a kolhozisták nagy száma. A popovói könyvtárban rendszeresen tartanak tematikus estéket és olvasókonferenciákat. Ez nagyban hozzájárul a dolgozók kommunista neveléséhez, a szovjet könyvek terjesztéséhez.*”³²

A falvakban és városokban különböző „felvilágosító” csoportokat hoztak létre, melynek elsődleges szerepe volt a lakosság „kultúrszínvonalának” az emelése, és átnevelése. A következő cikk a „*Falusi lektorium*” is egy hasonló kultúrmunkáról számol be. Gáton falusi lektorium alakult 1948. április 1-én, amelynek munkájában nagy szerepet játszottak az ismeretterjesztő előadások. „*Ezen előadások célja teljesen kiirtani az elmaradozott babonákhoz, és régi egyházi mesékhez hasonló nézeteket a föld keletkezését, az ember életét illetően. A kulák itt is igyekezik befolyását megtartani az ellenpropagandával, ártani munkáinknak. Mi azonban már azt is megmagyaráztuk a lakosság-nak előadások keretében, hogy a kulák a nép legádázabb ellensége.*”³³

A kor szellemét idézve ezen sajtópublikációk által, betekintést nyerhetünk a Kárpátalján uralkodó vallási helyzetről. Habár a szovjet sajtó nem számol be koncepciók perekről, elhurcolásokról és szankciókról, amely az egyházakat és azok képviselőit sújtották volna, ebből a néhány példából is láthatjuk, hogy milyen nehéz volt a helyzete akkoriban a kárpátaljai egyházaknak. A szovjet vezetés szinte minden területen támadást indított a „hit és képviselői” ellen, mindent megtett annak érdekében, hogy ellehetetlenítse az egyházak helyzetét, bemocskolja azok hírnevét, és a lakosságot is megpróbálta a klérus ellen fordítani. A pártpropagandát és a sajtót felhasználva, megpróbálták ateista szellemben „átnevelni” a lakosságot, és létrehozni a kommunista pártban vakon megbízó szovjet polgárt.

FELHASZNÁLT IRODALOM:

1. BOTLIK JÓZSEF: *Egestas Subcarpathica. Adalékok az Északkeleti-Felvidék és Kárpátalja XIX-XX. századi történetéhez.* Ungvár-Budapest, Hatodik Síp Alapítvány, 2000.
2. BOTLIK JÓZSEF: *Hármas kereszt alatt.* Görögkatolikusok Kárpátalján az ungvári uniótól napjainkig (1646-1997.). Hatodik Síp Alapítvány-Mandátum könyvkiadó, Budapest 1997.
3. BOTLIK JÓZSEF-DUPKA GYÖRGY: *Ez hát a hon...* Budapest-Szeged, Mandátum-Univerzum, 1991.
4. CSANÁDI GYÖRGY: *Sorsfordító évek sodrásában,* PoliPrint Kiadó, Ungvár, 2004
5. DUPKA GYÖRGY: *Kárpátalja magyarsága.* Markó és Kiss nyomda Kft., Budapest, 2000.
6. GULÁCSY LAJOS önéletrása: *Mélységből a magasba, Bizonyágtétel az elmúlt időkről.* Kiadja a Kárpátaljai Református Egyház Sajtóosztálya Kiadó, Ungvár. é.n.
7. MAJNEK ANTAL: *A kárpátaljai római katolikus egyház története.* In: *Útközben. Tanulmányok a kárpátaljai magyarságról.* Kárpátaljai Magyar Kulturális Szövetség, Ungvár, 1998.
8. MÓRICZ KÁLMÁN: *Kárpátalja sorsfordulói.* Hatodik Síp Alapítvány, Budapest, 2001.
9. PILIPKÓERZSEBET: *Identitás és hit.* Intermix Kiadó, Ungvár-Budapest, 2007.
10. Sz.n.: *Jó pásztor volt,* Ungvár-Budapest, Intermix Kiadó. é.n.

FELHASZNÁLT SAJTÓPUBLIKÁCIÓK:

1. BELJÁJEV K.: *A vallás és a család* // Vörös Zászló, 1959. július 8. 15. évfolyam, 82. (1688) szám.
2. DANCS ÉVA: *A tanulók ateista szellemben való nevelése* // Vörös Zászló, 1955. december 29. 11. évfolyam, 104. (1161) szám.
3. KANDIDOV B.: *A vallás az egészség ellensége* // Vörös Zászló, 1950. február 2. 6. évfolyam 10. (440) szám.
4. KÉMEDI KÁROLY: *Idegen munkaerővel dolgoztat a földjén* // Vörös Zászló, 1948. február 19. 4. évfolyam 16. (236) szám.
5. KISS KÁROLY: *Vallásellenes est a falusi könyvtárban* // Vörös Zászló, 1954. november 11. 10 évfolyam, 91. (1044) szám.
6. KORJANOV V.: *XII. Pius a „totális diplomácia” szolgálatában* // Vörös Zászló, 1950. március 30. 6. évfolyam 26. (456) szám.
7. MICHAILENKO I.: *Az égyház és az imperialisták szövetsége* // Vörös Zászló, 1948. október 17. 4. évfolyam 85. (305) szám.
8. SINKOVSKI GÉZA: *Falusi lektorium* // Vörös Zászló, 1948. augusztus 8. 4. évfolyam 65. (285) szám.
9. SISAKOV V.: *A tudomány és a vallás* // Vörös Zászló, 1949. augusztus 4. 5. évfolyam 62. (388) szám.
10. SZ.N.: *Ateistákat nevelünk* // Vörös Zászló, 1962. szeptember 29. 1. évfolyam, 70. szám.
11. SZELEZNEV M.: *A vallási erkölcs reakciós lényege* // Vörös Zászló, 1954. szeptember 12. 10 évfolyam, 73. (1026) szám.

JEGYZETEK:

¹ Az Ukrajnai Kommunista (Bolszevik) Párt Beregszászi Körzeti Bizottságának, valamint a városi és körzeti végrehajtó bizottságának közlönye. 1962-től az Ukrajnai KB Kárpánton-túli területi bizottsága és a dolgozók képviselői területi tanácsának lapja, a berehovói területi kolhozi-szovhozi termelési igazgatóság mellett.

² BOTLIK József: *Egestas Subcarpathica*. Budapest, Hatodik Síp alapítvány, 2000. 284.

³ oroszul: ГУЛар: Главноеуправлениеисправительно-трудовыхлагерей [Glavnojeupravlenyjejszpravitelno-trudovihlagerej], azaz „Javitómunka-táborok Főigazgatósága”. A kifejezés alatt a sztálini Szovjetunió egészét behálózó munkatáborrendszerét értjük. A táborokban a sztálini politika bel- és külföldi ellenzőit, hadifoglyokat, illetve más okokból elhurcoltakat kemény fizikai munkára fogták, napi 10-12 órát dolgoztatták őket, miközben élelem- és egészségügyi ellátásukról alig gondoskodtak.

⁴ Móríc Kálmán: *Kárpátalja sorsfordulói*. Budapest, Hatodik Síp alapítvány, 2001. 128-132.

⁵ BOTLIK József, 2000. i. m. 285.

⁶ BOTLIK József-Dupka György: *Ez hát a hon...* Budapest-Szeged, Mandátum - Univerzum, 1991. 53.

⁷ BOTLIK József, 2000. i. m. 284. old.

⁸ U.o. 285. old.

⁹ CSANÁDI György: *Sorsfordító évek sodrásában*, Ungvár, PoliPrint Kiadó, 2004. 216.

¹⁰ BOTLIK József-Dupka György, 1991. i. m. 117.

¹¹ BOTLIK József: *Hármaskereszt alatt*. Hatodik Síp Alapítvány Könyvkiadó, Budapest, 1997. 279.

¹² BOTLIK József, 1997. i.m. 280.

¹³ BOTLIK József, 2000. i. m. 286.

¹⁴ BOTLIK József, 2000. i. m. 291.

¹⁵ PILIPKÓErzsébet: Identitás és hit. Intermix Kiadó, Ungvár-Budapest, 2007. 102.

¹⁶ Mélységből a magasba. Bizonyágtétel az elmúlt időkről. Gulácsy Lajos önéletírása. Szerkesztette: Szántó János. Kiadó: Kárpátaljai Református Egyház Sajtóosztálya, „Patent” Nyomda, Ungvár. é.n. 56-63.

¹⁷ MAJNEK ANTAL: A kárpátaljai római katolikus egyház története. In: Útközben. Tanulmányok a kárpátaljai magyarságról. Kárpátaljai Magyar Kulturális Szövetség, Ungvár, 1998.

¹⁸ DUPKA György: Kárpátalja magyarsága. Budapest, Markó és Kiss Nyomda Kft. 2000. 79-80.

¹⁹ DUPKA György, 2000. i.m. 76-77.

²⁰ Sz.n.: Jó pásztor volt, Ungvár-Budapest, Intermix Kiadó. é.n. 54.

²¹ A körzeti lap célja, hogy magyar nyelven tájékoztasson mégis a falvak és városok nevéit sosem használta magyarul csak az orosz változatát. (pl. Beregszász-Berehovo, Csefalva-Csetovo stb.) A „Vörös Zászló” nem használta a hosszú „f” „ú” és „ü” betűket. Valamint a magyar neveket is az orosz helyesírás szabályai szerint használta: családnév, keresztnév és az apa neve, (pl. Brekovszki Judit, apja István) ezzel is figyelmen kívül hagyva a magyar helyesírás szabályait, összemossa azt az oroszral.

²² DANCs Éva: A tanulók ateista szellemben való nevelése // Vörös Zászló, 1955. december 29. 11. évfolyam, 104. (1161) szám.

²³ Sz.n.: Ateistákat nevelünk // Vörös Zászló, 1962. szeptember 29. 1. évfolyam, 70. szám.

²⁴ BELJÁJEV K.: A vallás és a család // Vörös Zászló, 1959. július 8. 15. évfolyam, 82. (1688) szám.

²⁵ MICHAJLENKO I.: Az egyház és az imperialisták szövetsége // Vörös Zászló, 1948. október 17. 4. évfolyam 85. (305) szám.

²⁶ KORIJANOV V.: XII. Pius a „totális diplomácia” szolgálatában // Vörös Zászló, 1950. március 30. 6. évfolyam 26. (456) szám.

²⁷ SZELEZNEV M.: A vallási erkölcs reakciós lényege // Vörös Zászló, 1954. szeptember 12. 10 évfolyam, 73. (1026) szám.

²⁸ SISAKOV V.: A tudomány és a vallás // Vörös Zászló, 1949. augusztus 4. 5. évfolyam 62. (388) szám.

²⁹ U.o. 1949. augusztus 4. 5. évfolyam 62. (388) szám.

³⁰ KANDIDOV B.: A vallás az egészség ellensége // Vörös Zászló, 1950. február 2. 6. évfolyam 10. (440) szám.

³¹ KÉMedi Károly: Idegen munkaerővel dolgoztat a földjén // Vörös Zászló, 1948. február 19. 4. évfolyam 16. (236) szám.

³² KISS Károly: Vallásellenes est a falusi könyvtárban // Vörös Zászló, 1954. november 11. 10 évfolyam, 91. (1044) szám.

³³ SINKOVszKI Géza: Falusi lektorium // Vörös Zászló, 1948. augusztus 8. 4. évfolyam 65. (285) szám.

KÁRPÁTALJAI KULTÚRKRÓNIKA

2014. ÁPRILIS – MÁJUS

ELISMERÉSEK

* A Kárpátaljai Magyar Cserkészszövetség kapta a Fialatok a Polgári Magyarorszáért Díjat, amelyet **Mádl Dalma** adott át **Popovics Pálnak**, a szervezet elnökének. **Balog Zoltán**, az alapítvány kuratóriumának elnöke köszöntő beszédében azt mondta: Magyarország sikerének legfontosabb zálogai az összetartó, értékalapú közösségek. A Magyar Örökség Díj Bíráló bizottsága **Popovics Béla** kultúrtörténésznek, a Munkácsi II. Rákóczi Ferenc Középsiskola magyartanárának Magyar Örökség Díjat adományozott. A díjkiosztó ünnepségre a Pesti Vígadóban került sor június 21-én, a kitüntetettet **Vári Fábrián László** laudálta.

ESEMÉNYNAPTÁR

ÁPRILIS

* Az UNE Magyar Tannyelvű Humán- és Természettudományi Karának diákjai és tanárai tanulmány-

úton jártak Brüsszelben, ahol többek között az Európai Parlament munkájával ismerkedtek.

* Születésének 90. évfordulója alkalmából tanítványainak és tisztelőinek egy csoportja úgy döntött, hogy felújítják Horváth Anna szobrászművész beregszászi síremlékét. A gránit síremlék költségeinek előteremtéséhez **Matl Péter** jótékonyossági kiállítást és vásárt szervezett Magyarország Ungvári Főkonzulátusán, ahol kárpátaljai festők 24 alkotása került bemutatásra és értékesítésre.

A Kárpátaljai Megyei Magyar Drámai Színházban bemutatták a *Tekéntetes úr* című Úz völgyi népmese színházi feldolgozását.

* Április 11-én a magyarok lakta települések legtöbb tanintézetében és könyvtárában költészet napi rendezvényeket tartottak.

* Az Ungvári Nemzeti Egyetem magyar tagozatán **Lengyel Tamás** költő, író, műfordító beszélt életútjáról, felolvasott verseiből, dedikálta legújabb kötetét.

* A Kárpátaljai Magyar Pedagógusszövetség szervezésében 15. alkalommal rendezték meg a Bátyúi Költészeti Napokat. A verseny döntőjé-

ben 17 középiskolás vett részt. Ők korábban, a járási szintű versenyeken már eredményesen szerepeltek. Díjazottak: 1. **Kovács Péter** (Ungvári Drugeth Gimnázium), 2. **Ráti Réka** (Nagydobronyi Középiskola), 3. **Balogh Tímea** (Nagydobronyi Református Líceum), 4. **Szeles Evelin** (Viski Kölcsey Ferenc Középiskola), 5. **Vince Viktória** (Péterfalvai Kölcsey Ferenc Középiskola).

* A Pro Cultura Subcarpathica civil szervezet Itt Magyarul Is (IMI) mozgalmának keretében Verskommandó-akciót szervezett Beregszászban. A Vérke-parti város több pontján zajló verses-irodalmi program ünnepélyes megnyitójára a II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola (KMF) előtti téren került sor.

* **Vári Fábian László**, lapunk szerkesztőbizottságának elnöke a Magyar költészet ünnepe alkalmából április 10-én Miskolcon a II. Rákóczi Ferenc Városi Könyvtárban és a város gimnáziumaiban (Hermann Ottó Gimnázium, Lévay József Gimnázium) közönségtalálkozókon vett részt, április 11-én pedig Lillafüreden, az Óda születésének helyszínén felállított József Attila-szobornál mondott ünnepi beszédet.

* A Magyar Történelem és Európai Integráció Tanszék mellett működő Rákóczi Ferenc Tudományos Társaság szervezésében élő történelemóra keretében emlékeztek az

Ungvári Nemzeti Egyetemen a felvidéki magyarság kitelepítésének évfordulójára. Elsőként **Dr. Kiss Éva** professzor, tanszékvezető emlékezett az 1946-os eseményekre, majd **Simon Rita** (2. évf.) és **Dolinai Zsuzsanna** (4. évf.) történészhallgatók tartottak képes beszámolót a felvidéki magyarság kálváriájának előzményeiről, a lakosságcsere menetéről és annak mai napig kiható következményeiről.

* A II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskolán holokauszt-emléknapot tartottak. A tanintézet diákjai és az érdeklődők rendhagyó történelemórán ismerhették meg a kárpátaljai zsidóság 1944. évi tragédiáját és a zsidóságnak a régió történelmében és gazdaságában betöltött szerepét. Az intézményben *Emberségről példát...* címmel Raoul Wallenberg-ről készült poszterekből nyílt kiállítás.

* A Magyar Értelmisségiek Kárpátaljai Közössége, a Kárpátaljai Magyar Művelődési Intézet és a Kárpátaljai Magyar Zsidók Egyesületével együttműködve megemlékezéseket szervezett a Magyar holokauszt emlékévként – 2014 Kárpátalján címmel Beregszászban, Ungváron, Munkácson, Nagyszőlősen, Tiszabökényben, Péterfalván több civil szervezetel közösen a kárpátaljai zsidóság gettókba zárása és elhurcolása 70. évfordulója kapcsán.

* A Kárpátaljai Magyar Művelődési Intézet (KMMI) és a Magyar Értelmiségiek Kárpátaljai Közössége (MÉKK) a Kárpátaljai Magyar Zsidók Egyesületével (KMZSE) együttműködve a Magyar holokauszt emlékévé – 2014 Kárpátalján címmel a kárpátaljai zsidóság gettókba zárásának és deportálásának 70. évfordulója kapcsán tartott emlékkonferenciát Beregszászban. A városi művelődési ház, az egykori nagyzsina góga falán elhelyezett holokauszt-emléktáblánál **Zubánics László**, a KMMI elnöke köszöntötte az egybegyűlteket. A korabeli eseményeket **Dupka György**, a MÉKK elnöke, **Huber Béla**, a KMZSE elnöke és **Bozsik Béla** beregszászi konzul elevenítette fel. A szónokok emlékeztek arra, hogy 1944 tavaszán az akkor 19 ezres Beregszászról 5800, a város környékéről pedig további 5 ezer zsidó lakost hurcoltak haláltáborokba.

Az Európa-Magyar Házban rendezett emlékkonferencia megnyitásként hat szál gyertyát gyújtottak a 6 millió elhurcolt zsidó emlékére, majd imádkoztak az áldozatok lelki üdvéért. Túlélők, hozzátartozók emlékeztek meg az odaveszettekről. Az eseményen számos előadásra került sor. A tudományos konferencián elhangzott, hogy – ukrán levéltári források szerint – a mai Kárpátalja területén 1944 tavaszán 12 gettó működött,

amelyekbe 112 500 zsidót deportáltak. Az elhurcoltak közül 104 177-en meghaltak a lágerekben, és az életben maradtok közül alig 7 ezren tértek vissza szülőföldjükre.

A kárpátaljai zsidóság jelenlegi helyzetét ismertető előadásában **Huber Béla**, a KMZSE elnöke elmondta, hogy a magyar ajkú zsidók száma Kárpátalján mostanra 80 fő alá csökkent, és a közösségnek gyakorlatilag megszűnt az utánpótlása, mert a fiatalok elhagyják az országot. Úgy vélte, hogy amennyiben nem következik be pozitív változás, két-három évtized múlva nem lesz magyar zsidó az ukrainai megyében. **Zubánics László** dokumentumok és visszaemlékezések alapján a zsidóság Felső-Tisza-vidéki elhurcolásáról, **Sepa János**, a Beregvidéki Múzeum igazgatója az intézmény anyagai alapján a beregszászi és Bereg-vidéki zsidóság gettókba zárásáról és deportálásáról tartott tájékoztatót. **Dupka György**, a MÉKK elnöke a zsidó holokauszt és szovjet zsidóüldözés kárpátaljai vonatkozásairól szól, míg **Alekszej Korszun** azon zsidó fiatalok sorsáról, akik a náci üldözés elől a Szovjetunióba menekültek. A rendezvényen **Marcásák Gergely** megzenésített verseket énekelt, **Lőrincz P. Gabriella** irodalmár Radnóti Miklós költeményeiből adott elő válogatást. Az emlékkonferencia résztvevői Robert Capa világhírű fotóművész

munkáiból álló vándorkiállítást, valamint könyvkiállítást és filmvetítést is megtekinthettek.

* A Tiszaháti Tájmuzeumban locsolókedden idén is megrendezésre került a Hagyományörző Húsvéti Ünnepszég. A gazdag folklórprogramok mellett kellemes kikapcsolódást nyújtottak a múltidéző népi játékok, melyek a húsvét köré csoportosultak. Nemcsak a tojásgurítás, de a szép hímes tojások készítése is felcsigázta az érdeklődést – elsősorban a gyerekek körében.

* Rendhagyó történelmi és irodalmi óra keretében emlékeztek a holokauszt 70. évfordulójára az Ungvári Nemzeti Egyetem Magyar Tannyelvű Humán- és Természettudományi Karán. Spenik Sándor dékán nyitó gondolatait követően Robert Capa világhírű fotóművész vándorkiállítását **Balogh Dénes** Magyarország Ungvári Főkonzulátusának konzulja nyitotta meg. A kárpátaljai holokausztról **Zubánics László, Dupka György** és **Csordás László** tartott előadást. Az ungvári izraelita temetőben gyertyagyújtással emlékeztek a városból elhurcolt 14 ezer ungvári zsidóról.

* A Munkácsi Állami Egyetem Humán-Pedagógiai Koledzse magyar tagozatán rendhagyó irodalom- és történelemórán emlékeztek a holokauszt 70. évfordulójáról. A megemlékezésen felszólaltak: **Ba-**

logh Dénes, Magyarország Ungvári Főkonzulátusának konzulja, **Zubánics László** történész, **Csordás László** irodalmár, **Dupka György** helytörténész. A diákok egy rövid irodalmi összeállítással tisztelegtek Radnóti Miklós emléke előtt. A megemlékezés keretében került megnyitásra Robert Capa világhírű fotóművész vándorkiállítása.

* Nagyszőlősen a városi könyvtárban emlékeztek az Ugocsából elhurcolt zidók kálváriájáról. A tanácskozáson **Mánya István**, Magyarország beregszászi konzulátusának konzulja, **Dupka György** és **Grigora Éva** emlékeztek meg a zsidóság gettókba zárásáról, illetve deportálásának körülményeiről. Döntés született arról, hogy a konferenciák során elhangzott előadások, illetve az időközben előkerült kordokumentumok egy emlékkönyvben látnak majd napvilágot. A megemlékezés végén került sor Robert Capa világhírű fotóművész vándorkiállításának megnyitójára.

* **Dupka György**, a MÉKK elnöke és Tiszabökény díszpolgára kezdeményezésére Tiszabökényben, a Mártírok Parkjában a 72 deportált zsidó polgártársnak emlékjelet állítottak, amelynek leleplezésében közreműködött **Nagy Igác**, Magyarország beregszászi konzulátusának konzulja, **Weisz Miklós**, a Kárpátaljai Magyar Zsidósövetség Nagyszőlősi Járási elnöke, az ugocsai hitközség vezetője,

Páva István, a Péterfalvai Önkormányzat tagja, a MÉKK Ugocsa-vidéki elnöke és a helyi magyar értelmiség képviselője.

* Az Erdélyi Magyar Közművelődési Egyesület szervezésében a Szatmár Megyei Múzeumban került sor a „*Társadalmi megmozdulások a Felső-Tiszavidéken a Dózsa György-féle parasztfelkeléstől a jobbágyfelszabadulásig*” című tanácskozássra, amellyel a szervezők a Dózsa-féle parasztlázadás 500. évfordulójára emlékeztek. A konferencián két előadás is foglalkozott szűkebb pátriánkkal: **Zubánics László** „A Dózsa-féle parasztlázadás a mai Kárpátalja területén” címmel szólt a korabeli eseményekről, míg **Balogh Béla** nyugalmazott nagybányai levéltáros „A Dózsa György vezette parasztfelkelés ugocsai és máramarosi kötődései” című értekezését hallgatták meg az érdeklődők.

* A szatmári béke megkötésének 303. évfordulójára emlékeztek a majtényi síkon. A 25. alkalommal megszervezett ünnepségen **Winkler Gyula** EP-képviselő mondott beszédet: „*Változások idejét éli Európa, ahol az erdélyi, illetve a Kárpát-medencei magyar érdeket csakis akkor tudjuk érvényesíteni, ha nem engedjük el egymás kezét, ha egységesen lépünk fel. Kiemelten fontos az erdélyi magyar képviselőt Brüsszelben, hogy legyen, aki harcol a nemzet érdekeiért, hogy ne vesszünk több csatát a 21. században*”.

Ünnepi beszédet mondott **R. Várkonyi Ágnes** akadémikus, a Rákóczi-kor egyik legjelentősebb élő kutatója, Kárpátalja magyarságának üdvözlését pedig **Zubánics László**, a Kárpátaljai Magyar Művelődési Intézet (KMMI) elnöke tolmácsolta a jelenlévőknek.

* A beregszászi Európa-Magyar Házban ötödször került sor a múlt év elején megjelent *Szárnypróba* című, pályakezdő fiatalok írásait tartalmazó antológia szerzőinek és az azóta jelentkező alkotóknak a találkozójára, amelyen a résztvevők kezdeményezték a Kovács Vilmos Irodalmi Társaság (KVIT) megalakítását.

* A munkácsi járási Szernye közösségben került megrendezésre a VI. Kárpátaljai Vőfélytalálkozó, amelyen nyolc kárpátaljai, két magyarországi és két felvidéki vőfély mutatta be tudományát.

* Kárpátaljai Református Énekkarok XIII. Találkozójára került sor Ungváron.

* 2014. április folyamán. Költészetnap rendezvényeket, író-olvasó találkozókat, könyv- és Együtt-bemutatókat, képzőművészeti kiállításokat tartottak.

MÁJUS

* **Dr. Tóth Mihály** elnökletével terepszemlével egybekötött tanácskozást tartott a Szolyvai Emlékparkbizottság. A Szolyvai Emlékpark

2014-ben ismét bekerült a nemzeti jelentőségű intézmények közé.

Dupka György felelős titkár javaslatára a bizottság elfogadta a sztálini megtorló intézkedések 70. évfordulója alkalmából szervezendő tennivalók, rendezvények listáját. Ezzel kapcsolatban a bizottság felhívással fordul a történelmi egyházakhoz, hogy kapcsolódjanak be a szervezésbe, s működjenek közre abban, hogy a 70. évfordulón minél többen eljuthassanak a Szolyvai Emlékparkba. **Vass Tibor** javaslatára a bizottság az I. világháború 1914-es kirobbanásának 100. évfordulója alkalmából június 28-án 11.00 órai kezdettel koszorúzással egybekötött megemlékezést szervez a park területén lévő I. világháborús emlékoszlopnál. A bizottság felkérte **Zubánics László** történészt, hogy állítson össze egy ukrán nyelvű prospektust az emlékparkról, valamint a magyar és német katonaköteles férfiak internálásáról.

* Az ungvári Csajkovszkij Zeneiskola növendékei **Olena Timcsik** vezetésével sikeresen képviselték Ukrajnát a Cattolicában (Olaszország) megrendezett nemzetközi kórusversenyen.

* Visszatekintő (retrospektív) kiállítás nyílt a munkácsi várban, melyen a Kárpátaljai Képzőművészeti Főiskola és az Erdélyi Béla Képzőművészeti Szakközépiskola diákjainak diploma-munkáit láthatták az érdeklődők.

* Ungváron a filharmónia nagytermében kamarazenei koncertet adott **Csuprik Etelka** zongoraművész, **Mark Komonyko** hegedűművész és a Kárpátaljai Filharmónia kamaragyüttese (karnagy **Vladiszláv Juros**) közreműködésével. A koncerten elhangzottak: Mozart és Ravel művei.

* A bot – A világosság világa című eladások bemutatására került sor a Kárpátaljai Megyei Magyar Drámai Színházban. A két egyfelvonásos szerzője **Várszegi Tibor**, aki egyben előadó is.

* Új művész-kávézó nyitotta meg kapuit Ungváron. A kávézó egyben galéria is, helyiségében minden hónapban más-más kárpátaljai festőművész alkotásait mutatják be. Elsőként **Ljudmila Korzs-Ragyko** festményeit láthatják a vendégek.

* A Kárpátaljai Népfőiskolai Egyesület és a KMKSZ Nagyberegi Alapszervezetének rendezésében Nagyberegen megrendezték az Egyesület táncházmozgalmát, ahol is **Szilágyi László**, a beregszászi Rákóczi-főiskola tanára és óvodapedagógus felesége, Szilágyiné **Tóth Gabriella** mozgatta, forgatta, táncoltatta meg az érdeklődőket.

* A Májusi Zenei Napok keretében újra megemlékeztek Bartók Béla első nyilvános szerepléséről Nagyszőlősen a Perényi Zsigmond Középiskola nagytermében. Közreműködtek a Nagyszőlősi Bartók Béla Zene és Művészeti Iskola tanárai.

* Megtartotta soros havi irodalmi műhelymunkáját a Kovács Vilmos Irodalmi Társaság a beregszászi Európa-Magyar Házban. Mint az már szokásossá vált, a beszélgetések most is egy adott irodalmi téma köré épültek. Ez alkalommal az irodalmi apagyilkosságról esett szó. A témát Boldog Zoltánnak az Irodalmi Jelesen olvasható Az apagyilkos generáció című esszéje adta. A résztvevők (**Kovács Eleonóra, Shrek Tímea, Bakos Kiss Károly, Csordás László, Kertész Dávid, Marcsák Gergely**) a témához fűződő gondolataikat fejtették ki.

* Idén ismét megrendezték a Kárpátaljai gyermekszínházszó találkozót, melynek május 10-én a Kárpátaljai Megyei Magyar Drámai Színház adott otthont. A köszöntőbeszédet követően kezdetét vette a megmérettetés, melynek eredményeként arany fokozatot kapott a bátyúi Guriga Színpad, ezüst fokozatot a Gáti Középiskola színjátszó csoportjának *Bolondos mese* című előadása és a bátyúi Gubancok *Ludas Matyi* című meséje. Bronz fokozatot szerzett a Beregújfalui Általános Iskola *A siket király* című előadása, a Nagymuzsalyi Középiskola *Meseország tovább él* című játéka, valamint a Mezővári Középiskola színjátszó csoportjának előadása. Az arany fokozatú csapat meghívást kap a magyarországi Weöres Sándor Országos Gyermekszínházszó Találko-

zóra, amelyet 2014. június 6–7. között tartanak Szegeden.

* A történelmi, egykori beregi vármegye kárpátaljai területéről is voltak résztvevői a 18. Beregi Ünnepi Hét kulturális rendezvénysorozatnak, amelyet Vásárosnaményban és Csarodán rendeznek meg. A rendezvényen **Zubánics László, a KMMI elnöke** is részt vett. A közeli Csaroda település könyvtárában beregszászi költők, **Lőrincz P. Gabriella** és **Bakos Kiss Károly** mutatkozott be.

*Az Amadeus Hallgatói Ösztöndíj Program keretében az alapítvány évente biztosít havi fix összegű ösztöndíjat a Magyar Képzőművészeti Egyetem [Budapest] egy szobrász és egy festő szakos hallgatójának egy teljes tanulmányi éven keresztül. Kisalkotói Ösztöndíjban részesül többek között a kárpátaljai származású **Baraté Ágnes** is.

* Az UNE magyar karán lezajlott az *IhletÉs... Irodalmi est, alkotói pályázat, vagy amit akartok!* Dilettánsok éjszakája című rendezvény a KMDFKSZ szervezésében. Résztvevői voltak: **Horváth Attila, Csordás László, Marcsák Gergely, Shrek Tímea** és más irodalmárok, akik felolvastak írásaikból.

* A pécsi székhelyű Határokon Túli Magyarságért Alapítvány a Pécsi Tudományegyetem Felnőttképzési és Emberi Erőforrás Fejlesztési Karával, a Magyar Regionális Tudomá-

nyi Társasággal és a Kárpát-medencei Közművelődési Kerekasztallal együtt megrendezte Dialógus című konferenciáját, illetve a HTMA hagyományos határon túli fórumát. A Dialógus konferencián **Zubánics László**, a KMMI elnöke tartott előadást.

* A Kárpátaljai Megyei Magyar Drámai Színház nagytermében bemutatásra került Hans Sachs *Komédiák* című munkája. Az előadást rendezte: **Dr. Patkós József**. Vendégművészek: **Molnár Zsuzsa**, a József Attila Színház Jászai Mari-díjas művésze és **Pelsőczy László**, a Nemzeti Kamara Színház örökös tagja. Közreműködött a Kalapos Folk Band – **Farkas Zoltán, Dudinszky Balázs, Nyiri Sámuel**.

* Kárpátalja tehetséges népdal-énekese, **Pál Eszter** *Napot, Holdat, Csillagot* címmel mutatta be első lemezét Budapesten.

* A „GENIUS” Jótékonyági Alapítvány szervezésében a II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskolán (KMF) immár tizedik alkalommal került megrendezésre a Fialat Kárpátaljai Magyar Kutatók Konferenciája.

* Budapesten lezajlott a Kárpátaljai Szövetség XXVI. közgyűlése.

* A beregszentmiklósi várban harmadik alkalommal rendezték meg a középkori kultúrát felelevenítő Ezüst Táltos fesztivált.

* Az ungvári Koczka András emlékmúzeumában kiállítás nyílt Tavasz motívumok Koczka művészetében címmel.

* „500 évvel ezelőtt, 1514-ben állította össze falunk szülőtte, Werbőczy István jogtudós, királyi ítéltőmester, majd Magyarország nádora a magyar jogot megeremtő Hármaskönyv (Tripartitum) című törvénygyűjteményt...” – olvasható a felirat a Verbőcön felavatott emléktáblán. Magyarország Beregszászi Konzulátusa, a Kárpátaljai Magyar Kulturális Szövetség (KMKSZ) Nagyszőlősi Járási Szervezete és Verbőci Alapszervezete, a Pro Cultura Subcarpathica civil szervezet és a II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola közösen szervezte meg a Tripartitum megírásának 500 éves évfordulóját.

* II. Rákóczi Ferenc 1703. május 21-i zászlóbontásának 311. évfordulójára szervezett emlékünnepeket a Pro Cultura Subcarpathica civil szervezet. A Rákóczi-szabadságharc kitörését elindító események felelevenítéseként kuruc hagyományőrök vonultak végig Mezőváriból Beregszászba, majd a Kossuth téren kibontották zászlóikat. Ezt követően megemlékezésre került sor a főiskolában.

* Az ungvári Drugeth Gimnázium szervezésében, **Kovács Péter** igazgató és **Kövy Márta** magyar szakos tanár megnyitójával került sor a

Szépasszony dombja Kárpátaljai történeti és helyi mondák című gyűjtemény (<http://www.mek.oszk.hu/12900/12907/>) bemutatójára, amelynek összeállítói: **Dupka György** és **Zubánics László**.

* Az UNE magyar karán lezajlott a KMDFKSZ X., jubileumi Tudományos Diákköri Konferenciája.

*A napokban volt öt éve, hogy elhunyt Garanyi József beregszászi festő. Ebből az alkalomból **Kovács László**, a Beregvidéki Múzeum munkatársa, Garanyi kiállítást szervezett a Turinform beregszászi irodájának kiállítótermében. Az érdeklődők 37 alkotást láthatnak egy hónapon keresztül.

* Május 28-án a 65 éves **Nagy Zoltán Mihály** József Attila-díjas író, a Magyar Művészeti Akadémia irodalmi tagozatának tagját köszöntötték a Magyar Írószövetségben.

ÚJ KÖNYVEK

MEGJELENT

Szépasszony dombja. Kárpátaljai történeti és helyi mondák. Összeállította: Dupka György és Zubánics László. Kárpátaljai Magyar Könyvek 227. Ungvár-Budapest, Intermix Kiadó, 2014. 240 o. Tárolt változat: http://www.kmmi.org.ua/books?menu_id=9&submenu_id=29&book_id=444

Bartha Gusztáv: *A gabonafarokas legendája*. Válogatott novellák, 1988-2012. Illusztrációk: Matl Péter. Kárpátaljai Magyar Könyvek 228. Ungvár-Budapest, Intermix Kiadó, 2014.

Csordás László: *A szétszóródás árnyékában*. (Tanulmányok, esszék, kritikák). Kárpátaljai Magyar Könyvek. Intermix Kiadó, Ungvár-Budapest, 2014.

Ferenczi Tihamér: *A magány templomában*. Versek. Kárpátaljai Magyar Könyvek. Intermix Kiadó, Ungvár-Budapest, 2014.

Nagy Zoltán Mihály: *Ünnep Szodomában*. Regény. Kárpátaljai Magyar Könyvek. Intermix Kiadó, Ungvár-Budapest, 2014.

MEGJELENÉS ALATT

Dupka György: *A szovjet hatóság megtorló tevékenysége Kárpátalján 1944-1991 között*. (Történelmi szociográfiai hatásvizsgálat levéltári források, dokumentumok alapján). Történelmi szociográfia. Kárpátaljai Magyar Könyvek. Intermix Kiadó, Ungvár-Budapest, 2014.

Dupka György: *Népirtás Kárpátalján*. Elhurcolt magyarok, németek és más népek sorsa. Történelmi szociográfia. Kárpátaljai Magyar Könyvek. Intermix Kiadó, Ungvár-Budapest, 2014.

ELŐKÉSZÜLETBEN:

Tárczy Andor, Úgy szépen, Versek. Kárpátaljai Magyar Könyvek. Intermix Kiadó, Ungvár-Budapest, 2014.

Pomogáts Béla: A lélek térképe. Kárpátalja szellemi életével kapcsolatos Tanulmányok, előadások Kárpátaljai Magyar Könyvek. Intermix Kiadó, Ungvár-Budapest, 2014.

„**Uram... segíts haza minket...**”
Versek, imák, levelek, naplórészletek a sztálini légerekből (1944-1959) a „malenkij robot” 70. évfordulójára. Összeállította, a jegyzeteket és az utószót írta: **Dupka György.** Kárpátaljai Magyar Könyvek. Intermix Kiadó, Ungvár-Budapest, 2014.

Zubánics László: Világok végein. Északkelet-Magyarország a XVI-XVI-II. században: politika, gazdaság, kultúra. Tanulmány. Kárpátaljai Magyar Könyvek. Intermix Kiadó, Ungvár-Budapest, 2014-2015.

Lengyel János, Arc-poeticák, Beszélgetni jó, Interjúk. Kárpátaljai Magyar Könyvek. Intermix Kiadó, Ungvár-Budapest, 2014.

Finta Éva. A kárpátaljai Sáfáry László. Monográfia. Kárpátaljai Magyar Könyvek. Intermix Kiadó, Ungvár-Budapest, 2014.

Hájas Csilla. A fele sem komoly. Novellák. Kárpátaljai Magyar Könyvek. Intermix Kiadó, Ungvár-Budapest, 2014.

dr. Sipos Zsigmond, Borzsova monographiája. Reprint. Kárpátaljai Magyar Könyvek. Intermix Kiadó, Ungvár-Budapest, 2014.

Dupka György: Magyar irodalmi élet és írásbeliség Kárpátalján. Írástudókat adó táj kultúrtörténeti jellegzetességei, kortárs írók, irodalmi életet generáló intézmények adattára. Kárpátaljai Magyar Könyvek. Intermix Kiadó, Ungvár-Budapest, 2014.

Összeállította: *Dupka György*

SZERZŐINK

AMBRUS FLÓRA – 1995 (Visk)
BAKA ISTVÁN (1948 – 1995) Szeged
BAKOS KISS KÁROLY – 1977 (Beregújfalu)
BARTHA GUSZTÁV – 1963 (Nagybereg)
BERTHA ZOLTÁN – 1955 (Debrecen)
BUJDOSÓ JÁNOS – 1987 (Botfalva)
CSEH SÁNDOR (1949 – 2013) Beregszász
CSORDÁS LÁSZLÓ – 1988 (Eszeny)
DUPKA GYÖRGY – 1952 (Tiszabökény)
FINTA ÉVA – 1954 (Sárospatak)
HORVÁTH LAJOS – 1937 (Veresegyház)
LŐRINCZ P. GABRIELLA – 1982 (Beregszász)
MICSKA ZOLTÁN – 1949 (Munkács)
NÉMETI ANETT – 1985 (Stolberg)
OLÁH ANDRÁS – 1958 (Mátészalka)
T. ÁGOSTON LÁSZLÓ – 1942 (Budapest)
TÁRCZY ANDOR – 1954 (Ungvár)
VÁRI FÁBIÁN LÁSZLÓ – 1951 (Mezővári)

E lapszámunkat Micska Zoltán műveivel illusztráltuk